

การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม
เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร
THE PROMOTION OF SUFFICIENCY LEARNING OF WAT UTHAITHARAM
COMMUNITY, HUAY KHWANG DISTRICT, BANGKOK

พระครูสมุห์วรวิทย์ เขมปญโญ (คงจันทร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอู่ตะเภาธรรม
เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

พระครูสมุห์วรวิทย์ เขมปณโณ (คงจันทร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Promotion of Sufficiency Learning of Wat Uthaittharam Community,
Huay Khwang District, Bangkok

Phrakhrusamu Worawut Khemapañño (Kongjunt)

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Educational Administration)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอู่ไทยธรรม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร" เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหาร การศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ดร.เกษม แสงนนท์)

กรรมการ
(ผศ. ดร.สมหมาย จันทรเรือง)

กรรมการ
(ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์)

กรรมการ
(ดร.ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์

ประธานกรรมการ

ดร.ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูสมุห์วรวิฑูมิ เขมปญโญ)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การส่งเสริมการเรียนรู้ของพ่อแม่เพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม
เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร
- ผู้วิจัย** : พระครูสมุห์วรวิฑูริย์ เขมปณโณ (คงจันทร์)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ดร.บุญเชิด ขำนิศาสตร์, กศ.บ. (สุขศึกษา), คม. (การศึกษาปฐมวัย),
ปร.ด. (การบริหารการศึกษา)
 - : ดร.ยุทธวีร์ แก้วทองใหญ่, คบ.(บริหารการศึกษา),
คม.(บริหารการศึกษา), D.Ed. (Educationnal Leadership and
Administration)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ๒) เพื่อศึกษาหลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน ๓) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและสัมภาษณ์โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนชุมชนวัดอุทัยธารามจำนวน ๑๘๒ คน และสัมภาษณ์ จำนวน ๕ รูป/คนวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

๑.สภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ทั้ง ๕ ด้านโดยภาพรวมมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก

๒.หลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน มีการวางแผนการจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมประชาชนใช้หลักความพอประมาณ หน่วยงานราชการ วัด และโรงเรียนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้องตั้งมแน่ววิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม มีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุง

๓.แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมกิจกรรมค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในและนอกสถานที่ จัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติส่งเสริมกิจกรรม ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นวิชาชีพของประชาชนมีผู้นำและผู้ตามที่ดีผู้นำสร้างแรงบันดาลใจ มีการประเมินผลการจัดกิจกรรมร่วมถึงประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงให้ประชาชนได้ปฏิบัติอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

Thesis Title	: The Promotion of Sufficiency Learning of Wat Uthaittharam Community, Huay Khwang District, Bangkok
Researcher	: Phrakhrusamu Worawut Khemapañño (Kongjunt)
Degree	: Master of Arts (Buddhist Educational Administration)
Thesis Supervisory Committee	: Dr. Booncherd Chumnisart, B.Ed. (Health Administration), M.Ed. (Early Childhood Education), Ph.D. (Educational Administration)
	: Dr. Yudthavee Kaewthongyai, B.Ed.(School Administration), M.Ed.(Educational Administration), D.Ed. (Educationnal Leadership and Administration)
Date of Graduation	: March 18, 2019

Abstract

The objectives of this research were; 1) to study the environment and ways of sufficiency life of people in Wat Uthaitthayaram community, 2) to study promotion principles and methods of sufficiency learning to people, and 3) to propose a guideline of sufficiency learning promotion to people in Wat Uthaitthayaram community, Huay Khwang District, Bangkok. The mixed research methodology was used in this study. The quantitative data were collected by questionnaires from 182 samples and analyzed by mean and standard deviation. The qualitative data were obtained by in-depth interviews with 5 key-informants and analyzed by content analysis. The results of the study found that:

1. The state of environment and ways of sufficiency life of people in Wat Uthaitthayaram community in 5 aspects was at a high level overall.

2. Principles and methods of sufficiency learning promotion to people were that; to set learning plans, to arrange activities for sufficiency learning promotion, to promote sufficiency principles to people, temple, school and home should arrange moral promoting activities together, to suggest solving household debt to people, to remind people to prepare for changes and impacts that may occur, to build conscious mind on economy and saving, to evaluate the activities and improve the activities based on the evaluation results.

3. A guideline of sufficiency learning promotion to people in Wat Uthaitthayaram community was that; to encourage people to participate in activities, to study more on sufficiency economy in and out of their community, to set up community development plan relevant to policy and plan of National Economic and Social Development, to promote activities, arts, cultures, and occupations of people in community, to find out community leaders and followers with inspiration, to evaluate the activities, and to publicize the significance of sufficiency economy to people in their living stably, prosperously, and sustainably.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ก็เนื่องด้วยได้รับการช่วยเหลือสนับสนุน เอื้อเฟื้อเกื้อกูล เมตตาอนุเคราะห์ จากท่านผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาขอบคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ ดร.บุญเชิด ขำนิศาสตร์ และ ดร.ยุทธิวีร์ แก้วทองใหญ่ ที่ได้เมตตา กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยทั้งให้ข้อเสนอแนะ และให้การแนะนำตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณคณาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเครื่องมือในการวิจัย และประธานคณะกรรมการสอบป้องกัน ผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการทุกท่าน

อนึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระครูอุทัยธรรมานุกุล,ดร. เจ้าอาวาสอุทัยธารามที่ได้ให้โอกาสและส่งเสริมผู้เรียนให้ได้ศึกษา ขอเจริญพรขอบคุณประชาชนวัดอุทัยธารามทุกคนที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยให้ผู้วิจัย

ขอกราบขอบคุณพระอาจารย์ทุกรูป และเจริญพรขอบคุณคณาจารย์คณะครุศาสตร์ทุกท่านตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ประสิทธิประสาทวิทยาการ และประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา คุณความดีการทำประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากวิถยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณแต่มารดา บิดา ญาติกาสายโลหิต มิตรสหายผู้เป็นที่รัก เพื่อนสหธรรมิกร่วมชั้นเรียนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่เป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนในทุกๆ เรื่องรวมทั้งผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

พระครูสมุห์วรวิฑูรี เขมปญโญ (คงจันทร์)

๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๕
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง	๖
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	๒๓
๒.๓ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง	๓๗
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๖
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๓
๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	๖๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๖

บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๖๗
๔.๑ ผลการศึกษาสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนใน ชุมชนวัดอุทัยธาราม	๖๗
๔.๒ ผลการศึกษาหลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน	๗๕
๔.๓ เสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัย ธาราม	๗๘
๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย	๘๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๘๒
๕.๑ สรุปผลการการวิจัย	๘๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๘๖
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๙๒
บรรณานุกรม	๙๓
ภาคผนวก	๙๘
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๙๙
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย	๑๐๔
ภาคผนวก ค หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย	๑๐๒
ภาคผนวก ง ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ (IOC)	๑๐๘
ภาคผนวก จ หนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๑๕
ภาคผนวก ฉ ค่าความเชื่อมั่น (try Out) ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๑๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ	๖๗
๔.๒ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	๖๗
๔.๓ ค่าเฉลี่ยและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามวุฒิการศึกษา	๖๗
๔.๔ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระยะเวลาที่อาศัย	๖๙
๔.๕ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างพอเพียง ของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม ภาพรวมทั้ง ๕ ข้อ	๖๙
๔.๖ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้	๗๐
๔.๗ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างพอเพียง ของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านความพอประมาณ	๗๑
๔.๘ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านความมีเหตุผล	๗๒
๔.๙ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างพอเพียง ของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านความมีภูมิคุ้มกัน	๗๓
ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริม การเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านการประเมินผล	๗๔

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (มาจากวารสารมูลนิธิชัยพัฒนา, ๒๕๕๓, หน้า ๑๖)	๓๒
๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๖๒
๔.๑ องค์กรความรู้จากการวิจัยการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	๘๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา การพัฒนาของไทย จะค่อนข้างตามกระแสของประเทศตะวันตก เป็นการพัฒนา ที่มุ่งเน้นความเจริญทางวัตถุเป็นสำคัญ ไม่มีแนวทางการพัฒนาที่เป็นตัวของตัวเอง แนวคิดการพัฒนาที่มีลักษณะแคบเกินไป คือ จะมุ่งเน้นความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจ แต่ไม่พัฒนาในด้านอื่นๆ ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคเมือง และชนบทเกิดช่องว่างระหว่างรายได้ของประชาชนมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ชนบทไม่ได้รับการพัฒนาและขยายตัวในด้านใดเลย ซึ่งจะมองเห็นได้ว่าการพัฒนาในระบบเมืองนั้นจะเป็นการพัฒนาในระบบที่มีความทันสมัยในทุกๆด้านมีความหลากหลายทางด้านวัตถุ เพราะมีความพร้อมที่จะรองรับความเจริญที่เข้ามา ทำให้การเจริญเติบโตในด้านต่างๆมีความก้าวหน้าและเป็นไปอย่างรวดเร็ว

จากการพัฒนาของชุมชนเมืองในหลากหลายด้านทางด้านวัตถุ แต่ทางด้านจิตใจนั้น กลับไม่สามารถพัฒนาได้เท่าเทียมกัน จึงเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาทางด้านประชากร การเพิ่มขึ้นของในเขตชุมชนเมือง การอพยพการย้ายถิ่นฐาน เพื่อเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม การที่ประชากรเข้ามาอาศัยกันอย่างแออัดภายในเมือง ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาการขาดแคลนที่อยู่อาศัย สำหรับผู้มีรายได้น้อย ปัญหาการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ ปัญหาแหล่งชุมชนแออัด ปัญหาการว่างงาน และความยากจน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหา ยาเสพติด ปัญหาการหย่าร้าง ปัญหาเด็กเร่ร่อนจรจัด เป็นต้น ปัญหาทางสังคมเหล่านี้ ทำให้ผู้อยู่อาศัยในเมือง ขาดความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ตลอดจนสวัสดิภาพของบุคคลต่างๆ ด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยคุณลักษณะสำคัญคือ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน คือ ๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ ๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล นอกจากนี้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังต้องอาศัยเงื่อนไขการตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ผลที่จะได้รับคือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุก

ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี^๑ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำเสนอถึงการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ดำเนินชีวิตไว้ดังนี้^๒ ๑) ระดับบุคคลและครอบครัว เป็นการมุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งกายและใจ สามารถพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเป็นที่พึ่งให้กับผู้อื่นได้ ๒) ระดับชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันในชุมชน และนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๓) ระดับภาคธุรกิจ โดยเริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งลูกค้า ผู้ถือหุ้น คู่ค้า และพนักงาน ๔) ระดับประเทศ การบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมือพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้รักสามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

โดยงานวิจัยของ สหทัยา พลปัทพี ได้ทำการศึกษาเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า^๓

๑) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น ๓ ประการ คือ ๑. พอประมาณ ได้แก่ พอประมาณกับศักยภาพของตน พอประมาณกับสภาพแวดล้อม และไม่โลภเกินไปจนเบียดเบียนผู้อื่น ๒. มีเหตุผล ได้แก่ ไม่ประมาท รู้ถึงสาเหตุ พิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ และ ๓. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ได้แก่ พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองได้ทางสังคม คำนึงถึงผลกระทบระยะยาวมากกว่าระยะสั้น รู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งคุณลักษณะทั้ง ๓ ประการนี้จะเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของการพัฒนาคน

๒) กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแบ่งได้ ๔ ด้าน คือ ๑. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ ๒. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสังคม ๓. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสิ่งแวดล้อม และ ๔. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านจิตใจ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีการดำเนินไปพร้อมกันอย่างสมดุลจึงจะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้

^๑พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**, วารุณนิตยชัยพัฒนา, ฉบับประจำเดือนสิงหาคม ๒๕๕๓, (สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔ - ๑๖.

^๒สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘ - ๒๑.

^๓สหทัยา พลปัทพี, “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, **ดุชนิพนธ์ครุศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๑ - ๑๑๒

๓) การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ๒ รูปแบบ คือ ๑. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนโดยตรง ๒. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง

๔) แนวทางการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ ๑. การพัฒนาความรู้ ๒. การพัฒนาคุณธรรมในตัวบุคคลผ่านการศึกษาทั้งระบบและนอกระบบ และการพัฒนาชุมชนให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๔ ด้านอย่างสมดุลเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ชุมชนวัดอุทัยธารามเป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ อาณาเขตบริเวณเดียวกันมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ใช้ชีวิตร่วมกัน หรือมีวัฒนธรรม ประเพณี รูปแบบการใช้ชีวิตที่คล้ายคลึงกัน รวมทั้งมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสมาชิกในชุมชน ชุมชนโรงปูนฝั่งใต้ ตั้งอยู่ในเขตห้วยขวาง ซึ่งเป็นชุมชนประเภทแออัด ประกาศเป็นชุมชนที่จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร เมื่อปี ๒๕๓๙ ตั้งอยู่ที่ ถ.ริมทางรถไฟ ถนน เพชรพระราม ๙/เพชรบุรีตัดใหม่ แขวง บางกะปิ โดยประชาชนในชุมชนได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันทำให้ชาวชุมชนมีความเป็นอยู่ที่อาศัยซึ่งกันและกัน มีน้ำใจไมตรีต่อกันด้วยดีเสมอมา

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธารามให้มีแนวทางการปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม และวิธีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

๒. เพื่อศึกษาหลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน

๓. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑. สภาพแวดล้อม และวิธีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธารามเป็นอย่างไร

๒. หลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนเป็นอย่างไร

๓. แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธารามเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร มีการกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ๒) ด้านความพอประมาณ ๓) ด้านความมีเหตุผล ๔) ด้านความมีภูมิคุ้มกัน และ ๕) ด้านการประเมินผล แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๒๐๑๐ คน ใช้วิธีสุ่มหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของเครซีเมอร์แกน เพื่อดำเนินการวิจัย ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน ๑๘๒ คน^๔ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๕ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

ชุมชนรอบวัดอุทัยธาราม แขวงห้วยขวาง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑ ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การส่งเสริมการเรียนรู้ หมายถึง การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมและการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนมากที่สุด เป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผนการเรียนการทำงานตามความสนใจ มีการบันทึกการเรียนรู้มีการประเมินการเรียนรู้ และการทำงานของตนเองกิจกรรมเน้นกระบวนการการปฏิบัติและส่งเสริมการคิดและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองในบรรยากาศของการเรียนการสอนที่เป็นมิตรและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ความพอเพียง หมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งทำให้รากฐานของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมั่นคงสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่ พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี มีความพอเพียงตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของสังคมวัตถุนิยม จนสามารถปรับตัวเองให้สมดุลกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนพื้นฐานแห่งความมั่นคง และยั่งยืนของตนเองและสิ่งแวดล้อม ใน ๕ ด้าน ได้แก่

^๔ ข้อมูลสถิติประชากรสำนักงานเขตห้วยขวาง, ปี ๒๕๖๑.

๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง การกำหนดแนวทาง รับผิดชอบต่อแผนการ มอบหมายให้เข้าร่วมการจัดกิจกรรม ค้นคว้าหาความรู้ เข้าร่วมประชุม สรุปรการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

๒. ด้านความพอประมาณ หมายถึง การมีความรู้ ความเข้าใจ การเห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการ ดำเนินชีวิต ตามหลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนา กลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวมของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

๓. ด้านความมีเหตุผล หมายถึง การมีความรู้และความเข้าใจ อย่างมีเหตุผล บนพื้นฐาน ของความถูกต้อง มีความรอบคอบในการ คิด พุด ทำในการดำเนินชีวิตประจำวัน พิจารณาจากเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต การคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการนั้นๆ อย่างรอบคอบ โดยมีเหตุผลของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี ที่เกิดขึ้นในการ ดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

๕. ด้านการประเมินผล หมายถึง การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างที่หลากหลายและการ นำผลมาใช้ประโยชน์ ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

ชุมชนวัดอุทัยธาราม หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ อาณาเขตบริเวณเดียวกันมี ปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ใช้ชีวิตร่วมกัน หรือมีวัฒนธรรม ประเพณี รูปแบบการใช้ชีวิตที่คล้ายคลึงกัน รวมทั้ง มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสมาชิกในชุมชนของประชาชนในชุมชน วัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ ได้สภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

๑.๖.๒ ได้หลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน

๑.๖.๓ ได้แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

๑.๖.๔ จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถนำไปผลการวิจัยไปพัฒนาชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานครและชุมชนอื่นๆ ให้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องได้

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและขอบเขตงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๓ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

๒.๑.๑ ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนทั้งนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะและธรรมชาติของการเรียนรู้แล้วทำการนิยามความหมายของการเรียนรู้เอาไว้มากมายในที่นี่จะขอยกตัวอย่างมาเป็นสังเขปเพื่อเป็นแนวทางการหาข้อสรุป ดังนี้

โดนัลด์คลาร์ก (Donald Clark) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผลมาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์มาก่อน^๑

เบอร์ตัน (Burton) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนและทำให้สามารถต่อสู้กับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมต่อไป^๒

ครอว์และครอว์ (Crow and Crow) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง (change) การได้รับลักษณะนิสัย ความรู้ และทัศนคติทั้งหลาย การเรียนรู้จึงทำให้บุคคลมีการปรับตัวทั้งในด้านส่วนตัว และทางด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงใดๆ จึงย่อมจะมีการเรียนรู้เกิดขึ้นเสมอ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)^๓

^๑โดนัลด์คลาร์ก (Donald Clark), อ้างใน พรพิมล พรพีระชนม์,ดร.การจัดการกระบวนการเรียนรู้, (สงขลา :เหมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^๒Burton, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^๓Crow and Crow, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

แฮร์ริสและชวานส์ (Harris and Schawahn) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากประสบการณ์ และได้แยกให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ ๓ ประการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้^๔

๑) การเรียนรู้ในลักษณะผลผลิต (Learning as Product) โดยเน้นให้เห็นความสำคัญของผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย นั่นคือผลของการเรียนรู้ (Outcome of Learning) ซึ่งได้มาจากประสบการณ์

๒) การเรียนรู้ในลักษณะกระบวนการ (Learning as Process) โดยเน้นความสำคัญเกี่ยวกับเหตุการณ์ และกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้ จนทำกระทั่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

๓) สิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ (Learning as Function) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เช่น แรงจูงใจ ความตั้งใจในการเรียนรู้ หรือการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transformation of Learning) สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์

โรเจอร์ (Roger) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และสามารถพิจารณาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ใน ๒ ลักษณะ คือ^๕

๑) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอรรถาศัย หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเกิดขึ้น โดยที่ผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Learning)

๒) เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจและต้องใช้ความพยายาม (Purpose and Effort) ต้องมีการวางแผนในการเรียน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ทั้งสองลักษณะจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวร (Permanence changes)

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้เอาไว้ว่า หมายถึง การได้รับความรู้พฤติกรรมทักษะคุณค่า หรือความพึงใจ ที่เป็นสิ่งแปลกใหม่หรือปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ และอาจเกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์สารสนเทศชนิดต่าง ๆ ผู้ประมวลทักษะของการเรียนรู้เป็นได้ทั้งมนุษย์สัตว์ และเครื่องจักรบางชนิด ความก้าวหน้าในการเรียนรู้เมื่อเทียบกับเวลามีแนวโน้มเป็นเส้นโค้งแห่งการเรียนรู้ (learning curve) การเรียนรู้ของมนุษย์อาจเกิดขึ้นจากส่วนหนึ่งของการ ศึกษาการพัฒนาส่วนบุคคล การเรียนการสอน หรือการฝึกฝน การเรียนรู้อาจมีการยึดเป้าหมายและอาจมีความจงใจเป็นตัวช่วย การศึกษาว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไรเป็นส่วนหนึ่งของสาขาวิชาประสาทจิตวิทยา (neuropsychology) จิตวิทยาการศึกษา (educational psychology) ทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) และศึกษาศาสตร์ (pedagogy) การเรียนรู้ อาจทำให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ (habituation) หรือการวางเงื่อนไขแบบดั้งเดิม (classical conditioning) ซึ่งพบในสัตว์หลายชนิด หรือทำให้เกิด

^๔Harris and Schawahn, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^๕โรเจอร์ (Roger), อ้างในศิริบุรณ์ สายโกสุม, รศ.ดร., **จิตวิทยาการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๙.

กิจกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้นอย่างเช่นการเล่น ซึ่งพบได้เฉพาะในสัตว์ที่มีเขาวนปัญญา การเรียนรู้ อาจก่อให้เกิดความตระหนกอย่างมีสำนึกหรือไม่มีสำนึกก็ได้^๖

ในส่วนของการศึกษาในประเทศไทยก็ได้ให้ความหมายไว้ในทำนองเดียวกัน ดังนี้

อารี พันธมณี ได้สรุปความหมายของการเรียนรู้อย่างกว้างขวางไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และเป็นผลมาจาก ประสบการณ์ หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติ สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ พิษยาต่าง ๆ อุบัติเหตุหรือความบังเอิญ^๗

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพะเยาว์ ยินดีสุข ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง การมีความรู้ความสามารถ ทักษะและความประพฤติชอบของผู้เรียน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผู้เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่มีครูเป็นผู้จัดประสบการณ์เรียนรู้ให้^๘

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้าง องค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต^๙

พิมล พรพิระชนม์ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการ อันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่าน ประสบการณ์สัมผัส สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน ๓ ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึกรู้สึก (Affective)^{๑๐}

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ซึ่งเกิดจากการดู ได้ยิน ตมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส การอ่าน การนึกคิด การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มัก เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อ

^๖ อาสาสมักรผู้เขียนวิกิพีเดีย, **ทฤษฎีการเรียนรู้**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา; <http://th.wikipedia.org/wiki/> [๒ พ.ย.๒๕๕๗].

^๗ อารี พันธมณี, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ตันอ้อ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๙.

^๘ พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์และพะเยาว์ ยินดีสุข, **ทักษะ ๕ C เพื่อการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้และการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๕.

^๙ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๑๐} พรพิมล พรพิระชนม์, **การจัดกระบวนการเรียนรู้**, (สงขลา : เหมการพิมพ์สงขลา, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

การเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขันหรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) เป็นกรอบงานวิจัยที่จัดระบบของความรู้หรือข้อมูล และเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน หรือเป็นหลักการของการเกิดการเรียนรู้สามารถทำการทดสอบได้ สามารถนำอ้างอิงถึงเหตุการณ์และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีการศึกษาทดลองเริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ ๒๐ เป็นต้นมา

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมาก และแนวคิดเริ่มมีความหลากหลายขึ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ในจุดนี้เริ่มมีลักษณะของความเป็น วิทยาศาสตร์มากขึ้น มีการนำแนวทางการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ สามารถจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้ ออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลางคือ ไม่ดี ไม่เลว (Neutral-active) การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-Response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองกลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับ”พฤติกรรม” มากเพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ เป้าหมายหลักของนักพฤติกรรมนิยม คือ การค้นหาและระบุถึงกฎที่สามารถควบคุมการเรียนรู้ โดยให้ความสุขใจต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งสิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึง เหตุการณ์หรือสิ่งใด ๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสของบุคคลส่วน การตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่บุคคลแสดงอาการโต้ตอบต่อสิ่งเร้าที่รับรู้^{๑๑}

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) นักคิดในกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา หรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่างๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญา ของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง^{๑๒}

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความดีงาม มีความสามารถ มีความ

^{๑๑} ศรีเรือน แก้วกังวาล,ดร. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๗.

^{๑๒} ศิริบูรณ สายโกสม,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๘๙.

ต้องการและมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองหากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพ มนุษย์จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์^{๑๓}

๔. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) กลุ่มนี้จะผสมผสานแนวคิดระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม (Behavior Cognitive) โดยอาศัยทฤษฎีและหลักการที่หลากหลายของทั้งสองแนวคิด เช่น แนวคิดของกานเย่ เป็นต้น โดยกานเย่ เชื่อว่าความรู้ก็มีสิ่งหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจ ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้งบางประเภทมีความซับซ้อนมากจำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง กานเย่ ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายาก โดยผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยม และพุทธินิยมเข้าด้วยกัน^{๑๔}

โดยสรุปแล้วนักจิตวิทยาทั้ง ๔ กลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนามนุษย์ ซึ่งสอดคล้องหลักการศึกษามหาวิทยาลัย คือ ไตรสิกขา กล่าวคือการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ฝึกฝนอบรมจิตใจให้สงบเหมาะสมแก่การใช้งานและพัฒนาให้เกิดปัญญา รู้เท่าทันปัญหา สามารถเผชิญปัญหาได้อย่างมีสติและเป็นสุข

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันล้วนเป็นการเสนอมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่สามารถอ้างอิง ตรวจสอบได้ด้วยหลักการและเหตุผล และสามารถประยุกต์ใช้ได้ไม่ยาก นักผู้เขียนได้รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ และเห็นว่าสามารถนำแนวคิดจากทฤษฎีไปประยุกต์สู่หลักการจัดการการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายทั้ง ต่อผู้เรียน และผู้สอน ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)^{๑๕}

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุดในการแก้ปัญหาและเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ดังนี้

๑) กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่า การรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้โดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะทำซ้ำต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากจะเรียนรู้ซ้ำอีก ดังนั้น การได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

^{๑๓} เรืองเดียวกัน, หน้า ๑๒๙.

^{๑๔} รังสรรค์ บุชยะมา, ผศ. การจัดการการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๐), หน้า ๓๖.

^{๑๕} ธอร์นไดค์ (Thorndike) อ้างใน พรพิมล พรพิระชนม์, ดร. การจัดการกระบวนการเรียนรู้, หน้า ๓๖.

๒) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๓) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้มั่นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวรและในที่สุด อาจลืมได้

จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ได้ดังนี้

๑) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

๒) การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐานเพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่

๔) หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซากเพราะจำทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้

๕) การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจจะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือรางวัล ที่ผู้เรียนพึงพอใจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

๒. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (Skinner's Operant Conditioning theory)

สกินเนอร์ (Skinner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กล่อง ภายในมีคันบังคับให้อาหารตกลงไปในกล่องได้ ตอนแรกหนูจะวิ่งชนตามจุดต่าง ๆ ในกล่อง เมื่อชนถูกคันจะมีอาหารตกมาให้กิน ทำหลาย ๆ ครั้ง พบว่าหนูจะกดคันให้อาหารตกลงไปได้เร็วขึ้น^{๑๖}

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

๑) พฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้ระบบการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป

๒) การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว(จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด ๒ ตัว ตัวหนึ่งกดคันจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัว

^{๑๖} สกินเนอร์ (Skinner) อังโน ศิริบุรณ สหายโกสุม,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๑๐๗ - ๑๑๕.

หนึ่งเมื่อกตคานบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกตคานทันที ตัวที่ ๒ จะยังกตต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)

๓) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อตหนูจะวิ่งพลาจอนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพลาจอนอีก จำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออก)

๔) การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์การกระทำพฤติกรรมที่ต้องการสามารถช่วยปรับปรี้อปลุกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหารเมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจึงให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจึงให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจึงให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจึงให้แรงเสริมวิธีนี้สามารถตดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

๑) ในการจัดการการเรียนรู้ทำให้การเสริมแรงภายหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้น

๒) การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้สอนชมว่า “ดีมาก” ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบถูกอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอ่อนบ้าง เช่น ยิ้ม พยักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริม

๓) การลงโทษที่รุนแรงเกินไปผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลยควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้ถ้อยคำไม่สุภาพของผู้เรียน แม้ได้บอกและตักเตือนแล้วก็ยังใช้อีก ผู้สอนควรงดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นเมื่อไม่มีใครตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุด

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning Theory)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมในระยะแรกคือ มิลเลอร์และ ดอลาร์ด (Miller and Dillard) ทั้งสองท่านได้เขียนหนังสือชื่อ “Social Learning and Imitation” ในปี ๑๙๔๑ โดยชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นเสมอไปที่จะต้องเสริมแรงพฤติกรรมเพื่อให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยแนะนำว่า การเสริมแรงและการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในตัวเด็กเองได้ เมื่อพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนอื่น

แบนดูรา (Bandura) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้เสนอนิยามของทฤษฎีในหนังสือ “Social Foundations of Thought and Action” ในปี ๑๙๖๘ โดยได้อธิบายการสังเกตและการเปลี่ยนแบบพฤติกรรมของตัวแบบด้วย ๔ กระบวนการ คือ ความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Motivation) ซึ่งเป็นแรงเสริมที่มาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรงหรือ จากการคาดหวังว่าจะได้ระบบรางวัลเหมือนตัวแบบ^{๑๗}

^{๑๗} แบนดูรา (Bandura) อ่างในพรณช.เจณจิต,จิตวิทยาการเรียนการสอน,พิมพ์ครั้งที่๔, (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อแกรมมี, ๒๕๓๘), หน้า ๓๓๖.

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

๑) เนื่องจากการเรียนรู้โดยการสังเกตของผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องและผู้สอนควรพยายามส่งเสริมให้มีตัวแบบที่ดี รวมทั้งการเป็นตัวแบบที่ดีด้วย

๒) ผู้สอนสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้โดยการเรียนแบบมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ โดยยึดหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ ๒ ขั้นคือ (๑) ขั้นการได้มาซึ่งความรู้ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องใส่ใจ (Attention) รับรู้สิ่งที่สังเกตและประมวลเข้ารหัส(Coding) และมีความจดจำ (Retention) และ (๒) ขั้นการกระทำ ในขั้นนี้ผู้เรียนต้องลงมือกระทำด้วยตนเอง ดังนั้นก่อนที่ผู้สอนจะเริ่มสอนต้องเตือนให้ผู้เรียนมีความใส่ใจ สังเกตทุกขั้นตอนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลียนแบบได้ถูกต้อง

๓) ตัวแบบที่ใช้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะผู้สอน สามารถใช้ตัวแบบจากแหล่งอื่น ๆ เช่นผู้เรียน ปรากฏชาวบ้าน บุคคลในภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือ หรืออื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม

๔. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's Cognitive Development Theory)

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยม ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร โดยได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กในช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้อย่างไรก็ตาม เพียเจต์ (Piaget) เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่ากระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการที่เร็วขึ้น^{๑๘}

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) มีสาระสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

๑) พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้นดังนี้
(๑) ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensor motor Period) เป็นลำดับขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๐-๒ ปี ความคิดของเด็กจะขึ้นกับการรับรู้การกระทำ เด็กยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางและยังไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

(๒) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๒-๗ ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้งแต่สามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ การใช้ภาษาแบ่งเป็นขั้นย่อย ๆ ๒ ขั้น คือ ขั้นก่อนเกิดความคิดรอบยอด (Pre-Conceptual Intellectual) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๒-๔

^{๑๘} เพียเจต์ (Piaget) อ่างในทศนาแซมมณี, ศาสตราจารย์, องค์กรความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๔.

ปี และขั้นการคิด ด้วยความเข้าใจของตนเอง (Intuitive Thinking Period) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุ ๔-๗ ปี

(๓) ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๗-๑๑ ปี เป็นขั้นที่การคิดของเด็กไม่ขึ้นกับการรับรู้จากรูปทรงเท่านั้นเด็กสามารถสร้างภาพในใจและสามารถคิดย้อนกลับได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น

(๔) ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ ๑๑-๑๕ ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้และสามารถคิดตั้งสมมติฐานและใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

๒) ภาษาและกระบวนการการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

๓) กระบวนการทางสติปัญญามีลักษณะดังนี้

(๑) การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทางสมองในการรับประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่าง ๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

(๒) การปรับและจัดระบบ (Accommodation) คือ กระบวนการทางสมองในการปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบ หรือเครือข่ายทางปัญญาที่ตนสามารถ เข้าใจได้ เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาขึ้นใหม่

(๓) การเกิดความสมดุล (Equilibration) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากขั้นของการปรับหากการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนก็จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะก่อให้เกิดภาวะความไม่สมดุลขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญาขึ้นในตัวบุคคล

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget)

๑) ในการพัฒนาผู้เรียน ควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญา และจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรบังคับให้เรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อมหรือยากเกินพัฒนาการตามวัย เพราะจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีได้

๒) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัยสามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปสู่พัฒนาการขั้นสูงได้

๓) ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากัน แต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบผู้เรียนควรให้มีอิสระที่จะเรียนรู้และพัฒนาความสามารถไปตามระดับพัฒนาการ

๔) ในการจัดการการเรียนรู้ควรใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจลักษณะต่าง ๆ ได้ดีขึ้น แม้ในพัฒนาการช่วงการคิดแบบรูปธรรม ผู้เรียนจะสามารถสร้างภาพในใจได้ แต่การสอนที่ใช้อุปกรณ์ ที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจชัดเจนขึ้น

๕) การให้ความสนใจและสังเกตผู้เรียนอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคน

๖) ในการสอนผู้เรียนที่เป็นเด็กเล็ก ๆ ควรตระหนักว่าเด็กจะรับรู้ส่วนรวม (Whole) ได้ดีกว่าส่วนย่อย (Part) ดังนั้นผู้สอนจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

๗) ในการสอนสิ่งใด ๆ ควรเริ่มจากสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการซึมซับและจัดระบบความรู้ของเด็กเป็นไปด้วยดี

๘) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมาก ๆ ช่วยให้ได้ก่อกำเนิดข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็กอันเป็นการส่งเสริมพัฒนาทางสติปัญญาของเด็ก

๕. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner's Cognitive Development Theory)

บรุนเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมที่สนใจและศึกษาเรื่องของการพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์และบรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (Discovery Learning) แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของ บรุนเนอร์มีดังนี้^{๑๙}

แนวคิด ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner ' s Theory of Development)

๑) การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

๒) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียนและสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ

๓) การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

๔) แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

๕) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้ เป็น ๓ ชั้นใหญ่ ๆ คือ

(๑) ทฤษฎีการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) คือ ชั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ การลงมือกระทำช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

(๒) ชั้นการเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage) เป็นชั้นที่ผู้เรียนสามารถสร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้

(๓) ชั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นชั้นการเรียนรู้ สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้

(๔) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

^{๑๙} บรุนเนอร์ (Bruner) , อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

(๕) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning) หลักการจัดการการเรียนรู้

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner)

๑) กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียนการวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนการสอน

๒) การจัดหลักสูตรแบบเกลียว (Spiral Curriculum) ช่วยให้สามารถสอนเนื้อหา หรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและวิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน

๓) ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มาก เพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

๔) การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

๕) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๖) การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น

๗) การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๖. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (A Theory of Meaning Verbal Learning)

เดวิดออสูเบล (David Ausubel) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมเชื่อว่าการเรียนรู้จะมีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้สิ่งใหม่นั้น ผู้เรียนเคยมีพื้นฐานความรู้เดิมที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ได้^{๒๐}

หลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

๑) ก่อนจะสอนเรื่องใหม่ ผู้สอนควรสำรวจความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนก่อนว่ามีเพียงพอที่จะทำความเข้าใจความรู้ใหม่หรือไม่ ถ้ายังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอจะต้องจัดประสบการณ์ให้

๒) การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์ หรือกรอบความคิด (Advance Organizer) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย

๓) หลักในการจัดเตรียม Advance Organizer คือ การจัดเรียงข้อมูลที่ต้องการ ให้ผู้เรียนรู้เรื่องใหม่ หรือแบ่งบทเรียนออกเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ ถ้ามีความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะเรียนรู้ใหม่ ควรอธิบายให้ผู้เรียนทราบก่อน

๗. ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

^{๒๐} เดวิดออสูเบล (David Ausubel), อ้างในพรณีช.เจนจิต,จิตวิทยาการเรียนการสอน,หน้า

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาากลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้^{๒๑}

๑) มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้น ซึ่งในแต่ละขั้นมนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น คือ

(๑) ชั้นความต้องการทางร่างกาย (Physical Need)

(๒) ชั้นความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Need)

(๓) ชั้นความต้องการความรัก (Love Need)

(๔) ชั้นความต้องการยอมรับและการยกย่องจากสังคม (Esteem Need)

(๕) ชั้นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ (Self-Actualization) หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงสำหรับตน

๒) มนุษย์มีความต้องการที่จะรู้จักตนเองและพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่เรียกว่า “Peak Experience” เป็นประสบการณ์ของบุคคลที่อยู่ในภาวะตื่นตัวจากการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง มีลักษณะน่าตื่นเต้น เป็นความรู้สึกปีติเป็นช่วงเวลาที่คุณคน เข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ เป็นสภาพที่สมบูรณ์ มีลักษณะผสมผสานกลมกลืน เป็นช่วงเวลาแห่งการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงบุคคลที่มีประสบการณ์เช่นนี้บ่อย ๆ จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

๑) การเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นกรแสดงออกของความต้องการของบุคคล

๒) การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานก่อน

๓) ในกระบวนการจัดการการเรียนรู้ หากผู้สอนสามารถทราบได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใดขั้นใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

๔) การช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสราภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตรงตามสภาพความเป็นจริง

๘. ทฤษฎีการเรียนรู้ของรอเจอร์ส (Rogers)

รอเจอร์ส (Rogers) เป็นนักจิตวิทยามนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้^{๒๒}

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ (supportive Atmosphere) และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Teaching) โดยผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบชี้แนะ (Non – directive)

^{๒๑}มาสโลว์ (Maslow), อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๙.

^{๒๒}รอเจอร์ส (Rogers), อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (facilitator) และการเรียนรู้จะเน้นกระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์ส (Rogers)

๑) การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัว น่าไว้วางใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ดี

๒) ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้ว ผู้สอนจึงควรสอนแบบชี้แนะ (Non-directive) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำทางในการเรียนรู้ของตน (self – directed) และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล

๓) ในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิต และแสวงหาความรู้ต่อไป

๙. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne's Learning Theory)

กานเย่ (Gagne) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มผสมผสาน ได้เสนอแนวคิดหลักการที่สำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ดังนี้^{๒๓}

๑) กานเย่ (Gagne) ได้จัดประเภทของการเรียนรู้ เป็นสำคัญขึ้นจากง่ายไปหายากไว้ ๘ ประเภทดังนี้

(๑) การเรียนรู้สัญญาณ (Signal – Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นไปโดยอัตโนมัติอยู่นอกเหนืออำนาจจิตใจ ผู้เรียนไม่สามารถบังคับพฤติกรรมไม่ให้เกิดขึ้นได้ การเรียนรู้แบบนี้เกิดอาการที่คนเรานำเอาลักษณะการตอบสนองที่มีอยู่แล้วมาสัมพันธ์กับสิ่งเร้าใหม่ที่มีความใกล้ชิดกับสิ่งเร้าเดิม การเรียนรู้สัญญาณเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ

(๒) การเรียนรู้สิ่งเร้า – การตอบสนอง (Stimulus – Response Learning) เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง แตกต่างจากการเรียนรู้สัญญาณเพราะผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเนื่องจากได้รับการเสริมแรง การเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ และการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์ ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้ เป็นสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเองมิใช่รอให้สิ่งเร้าภายนอกมากระทำ พฤติกรรมที่แสดงออกเกิดจอกสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเอง

(๓) การเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง (Chaining) เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่ต่อเนื่องกันตามลำดับ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่เคลื่อนไหว

(๔) การเชื่อมโยงทางภาษา (Verbal Association) เป็นการเรียนรู้ในลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง แต่เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษา การ

^{๒๓} กานเย่ (Gagne), อังในทศนาแซมมณี, ศาสตรจารย์สอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิ ภาพ, หน้า ๗๒.

เรียนรู้แบบการรับสิ่งเร้าการตอบสนองเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงทางภาษา

(๕) การเรียนรู้ความแตกต่าง (Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะความแตกต่างตามลักษณะของวัตถุ

การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างกันโดยสามารถระบุลักษณะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ พร้อมทั้งสามารถขยายความรู้ไปยังสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากที่เคยเห็นมาก่อนได้

(๖) การเรียนรู้กฎ (Rule Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวมหรือเชื่อมโยงความคิดรวบยอดตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป และตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น การที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้กฎเกณฑ์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำการเรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กันได้

(๗) การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาโดยการนำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาใช้การเรียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดภายในตัวผู้เรียนเป็นการใช้กฎเกณฑ์ในขั้นสูงเพื่อการแก้ปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อน และสามารถนำกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหานี้ไปใช้กับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันได้

๒) กานเย่ (Gagne) ได้แบ่งสมรรถภาพหรือองค์ประกอบการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้ ๕ ประการ ซึ่งประกอบด้วย

- (๑) ทักษะการเคลื่อนไหว
- (๒) การเรียนรู้ทางด้านภาษา
- (๓) ทักษะเซวาร์ปัญญา
- (๔) ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา
- (๕) เจตคติ

สมรรถภาพทั้ง ๕ นี้มีคุณลักษณะเฉพาะที่สามารถปฏิบัติได้ตัวเอง

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne)

๑) กานเย่ (Gagne) ได้เสนอรูปแบบการสอนอย่างเป็นระบบโดยพยายามเชื่อมโยงการจัดสภาพการเรียนการสอนอันเป็นสภาวะภายนอกตัวผู้เรียน ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมองของคนเรา กานเย่ (Gagne) อธิบายว่าการทำงานของสมองคล้ายกันการทำงานของคอมพิวเตอร์

๒) ในระบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ นั้น กานเย่ (Gagne) ได้เสนอระบบการสอน ๙ ขั้น ดังนี้ (Kevein Kruse, ๒๐๐๖)

ขั้นที่ ๑ สร้างความสนใจ (Gain Attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียน เกิดความสนใจในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งจูงใจภายนอกและภายในตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนอาจใช้วิธีการสนทนา ชักถาม ทายปัญหาหรือมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัว และมีความสนใจที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ ๒ แจ้งจุดประสงค์ (Inform Learner of Objectives) เป็นการบอกให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายหรือผลที่จะได้รับจากการเรียนบทเรียนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการเรียน เห็นแนวทางของการจัดกิจกรรมการเรียน ทำให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนของตนได้

ขั้นที่ ๓ กระตุ้นระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulate Recall of Prior Learning) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ความรู้ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง การเรียนรู้ความรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้เดิมเป็นพื้นฐาน

ขั้นที่ ๔ เสนอบทเรียนใหม่ (Present the Content) เป็นการเริ่มกิจกรรมบทเรียนใหม่ โดยใช้สื่อต่าง ๆ ที่เหมาะสมประกอบการสอน

ขั้นที่ ๕ จัดเตรียมและให้แนวทางการเรียนรู้ (Provide a "learning" Guidance)

ขั้นที่ ๖ ให้ลงมือปฏิบัติ (Elicit the Performance (practice) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ของบทที่ ๑

ขั้นที่ ๗ ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Provide Feedback) เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก

ขั้นที่ ๘ ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (Assess Performance) เป็นขั้นการวัดประเมินว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของบทเรียนเพียงใด ซึ่งอาจทำการวัดโดยการใช้ข้อสอบ แบบสังเกต การตรวจผลงาน หรือการสัมภาษณ์ แล้วแต่ว่าจุดประสงค์นั้นต้องการวัดพฤติกรรมด้านใด โดยเครื่องมือที่ใช้วัดจะต้องมีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง

ขั้นที่ ๙ ส่งเสริมความแม่นยำและถ่ายโอนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติภาระงาน (Enhance Retention and Transfer to the job) เป็นการสรุปการย้ำทบทวนการเรียนที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้เรียน มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ฝังแน่น กิจกรรมในขั้นนี้อาจเป็นแบบฝึกหัด การให้ทำกิจกรรม เพิ่มพูนความรู้รวมทั้งการให้ทำการบ้าน การทำรายงาน หรือความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน

สรุปได้ว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการแสวงหาความคิดทางวิทยาศาสตร์ทำให้มีนักคิด นักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่สนใจ ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มตั้งแต่ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งเร้า การตอบสนองและการเสริมแรง ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษา เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการทางความคิดหรือทางสมองในฐานะ ที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยม (Cognitive) ขึ้น ทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์และบรุนเนอร์ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยังได้รับการกล่าวถึงกันในปัจจุบัน ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษาได้หันมาให้ความสนใจในเรื่องของจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ขึ้น แม้ว่าในแต่ละช่วงเวลาจะมีทฤษฎีและแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในความเป็นจริง แนวคิดเก่า ๆ ก็มีได้สูญสิ้นไปอย่างสิ้นเชิงทฤษฎีแต่ละทฤษฎีต่างก็มีจุดเด่นและจุดอ่อนในตัวเอง จึงเกิดการผสมผสานแนวคิด หลายแนวเข้าด้วยกันดังตัวอย่าง การผสมผสานระหว่างแนวคิดทางด้านพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมของกานเย เป็นต้น การศึกษาแนวคิดที่กล่าว

มาสามารถช่วยผู้สอนให้ เกิดความตระหนัก ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพได้ต่อไป

๒.๑.๓ ความหมายของการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้^{๒๔}

เศรษฐกิจพอเพียง คือเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความพอดี พออยู่ พอกิน พอใช้ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต มีดุลยภาพระหว่างชีวิตกับสิ่งต่างๆ ดำเนินชีวิตแบบพอมีพอกิน เป็นสัมมาอาชีวะก่อนเป็นเบื้องต้นจากนั้นจึงพัฒนาสู่การกินดีอยู่ดี

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาหรือแนวคิดโดยมีหลักการและอุดมการณ์ที่ช่วยพัฒนาชีวิตมนุษย์และสังคมให้มุ่งไปสู่ความยั่งยืนด้วยการรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง พอเพียง ไม่โลภมาก มีเหตุผล และไม่ประมาท

หลักเศรษฐกิจพอเพียงยึดเส้นทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิตให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ๕ ประการ คือ

๑. ด้านจิตใจ

ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม ซื่อสัตย์สุจริต เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการพัฒนาคน ความว่า

“บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรมและความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงาน ประกอบพร้อมด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน.”

๒. ด้านสังคม

แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า

“...เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกัน ไม่ลดหล่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประชาสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน...”

๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่าโดยให้ยึดหลักการความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า

^{๒๔} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๘๐ พรรษาเทิดไท้องค์ราชัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๗๘.

“...ถ้ารักษาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม นึกว่าอยู่ได้อีกหลายร้อยปี ถึงเวลานั้นลูกหลานของเรา ก็อาจหาวิธีแก้ปัญหาต่อไป เป็นเรื่องของเขา ไม่ใช่เรื่องของเรา แต่เราก็ทำได้ ได้รักษาสิ่งแวดล้อมไว้ให้พอสมควร...”

๔. ด้านเทคโนโลยี

จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ สังคมไทย และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า

“...การเสริมสร้างสิ่งที่ชาวบ้านชาวชนบทขาดแคลนและต้องการ คือความรู้ในด้านเกษตรกรรมโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งที่เหมาะสม...”

“...การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปแบบหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมมีปัญหา...”

๕. ด้านเศรษฐกิจ

แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้ จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า

“...การที่ต้องให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง...”

“...หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกันทำสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ประเทศชาติของเราก็สามารถรอดพ้นจากวิกฤติได้...”

๒.๑.๒ ความสำคัญของการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดระยะเวลา ๕ ทศวรรษ นับแต่ที่ได้ทรงริเริ่มการทรงงานเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยทั่วไปเป็นต้นมา เป้าหมายสำคัญพื้นฐานที่ไม่เคยแปรเปลี่ยน คือ ขจัดความทุกข์ยากและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทห่างไกลทุรกันดาร ซึ่งยากจนและต้องการความช่วยเหลือ มุ่งหมายที่จะให้ลดกระบวนการเศรษฐกิจ ระบบทุนนิยมสุดโต่ง โดยให้ลดระดับลงเพียงพอแก่ความจำเป็นและความเหมาะสมกับการรักษาและการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายและพึ่งพาตนเองได้ บริโภคแต่พอเพียง ลดและบรรเทาการพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ หันมาใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และเทคโนโลยีที่ไม่เป็นการทำลายธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการเดินทางสายกลางตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระพุทธศาสนา และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน และพึงปรารถนาสำหรับบุคคลและสังคมที่ยั่งยืนนั่นเอง

๒.๑.๓ วัตถุประสงค์ของการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

๑. เพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ถึงเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

๒. เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง
๓. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้สู่การปฏิบัติได้
๔. เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง
๕. เพื่อต้องการส่งเสริมให้บุคคลที่ได้มาเรียนรู้สามารถนำไปเผยแพร่ให้กับบุคคลอื่นๆได้

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ทำให้ทราบถึงความหมาย หลักการ แนวคิด รวมถึงงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอมี พอกิน ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หุงหาก็ได้แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจดูฟุ่มเฟือย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ^{๒๕}

อำพน กิตติอำพน ดร. ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก^{๒๖}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง การมีจิตใจที่พอเพียง มีความวิริยะพอเพียง มีปัญญาพอเพียง มีวัฒนธรรมที่พอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง และมีความเอื้ออาทรต่อกัน หลักของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็คือ เศรษฐกิจที่บูรณาการได้ดุลยภาพ มีความเป็นปกติ

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองให้อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้^{๒๗}

ถวัลย์ มาศจรัส ได้ให้ความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบ

^{๒๕} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสดศรี – สฤณีวงศ์ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๒๖} อำพน กิตติอำพน ดร., ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกึ่งสังคมไทย, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

^{๒๗} ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๒๘} สุเมธ ตันติเวชกุล, ได้เบื้องพระยุคลบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๖.

ใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน โดยที่จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ รวมถึงความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้^{๒๔}

สุรีพร เอี้ยวถาวร ได้ให้ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติตนตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสชี้แนะพสกนิกรชาวไทย เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำรงชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน^{๓๐}

ปรียานุช พิบูลสรารุช ดร. ได้กล่าวถึง ความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤติ และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ^{๓๑}

เกษม วัฒนชัย ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์^{๓๒}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งทำให้รากฐานของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมั่นคงสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่ พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี มีความพอเพียงตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของสังคมวัตถุนิยม จนสามารถปรับตัวเองให้สมดุลกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนพื้นฐานแห่งความมั่นคง และยั่งยืนของตนเองและสิ่งแวดล้อม

๒.๑.๔ ทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง

เศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง ในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี

^{๒๔} ถวัลย์ มาศจรัส, นโยบาย ครม. ๓ ผู้เฒ่า เน้นคืนสู่ภูมิปัญญาของมาตุภูมิ “ชูปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรม ความโปร่งใส”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปริทัศน์การศึกษาไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๖ – ๑๔.

^{๓๐} สุรีพร เอี้ยวถาวร, “การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้ : กรณีศึกษาโรงเรียนนวมินทราชูทิศหอวัง นนทบุรี”, ปริญญาานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

^{๓๑} ปรียานุช พิบูลสรารุช ดร., การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^{๓๒} เกשמ วัฒนชัย, การปฏิรูปการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ในขณะที่ แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม^{๓๓}

ปริญญช พิบูลสงคราม ดร. ได้กล่าวถึงทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ทฤษฎีใหม่มี ๓ ขั้น คือ^{๓๔}

ขั้นที่ ๑ เป็นการจัดการทรัพยากรที่แต่ละคนมีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อคนเหล่านั้นสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เทียบได้กับเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า

ขั้นที่ ๒ การร่วมมือ รวมกลุ่มกันของคนที่มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้แล้วในระดับต่าง ๆ เพื่อร่วมมือกันช่วยเหลือกันในกิจกรรมต่าง ๆ เทียบได้กับเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า

ขั้นที่ ๓ เป็นความร่วมมือกันในระดับเครือข่าย ซึ่งพอมืออยู่ข้างแล้ว เช่น เครือข่ายกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น อันนี้เป็นความร่วมมือกันระหว่างกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า หรือทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓

รงค์ ประพันธ์พงศ์ ได้อธิบายถึงทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ ๒ แบบ คือ แบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ได้ดังนี้^{๓๕}

๑) ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัวโดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐานเทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑

๒) ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒

๓) ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ศ.ดร. ได้วิเคราะห์ทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่าทฤษฎีใหม่เป็นส่วนหนึ่งในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นสัมมาทฤษฎีที่อยู่เหนือระบบแนวความคิดในทฤษฎีของการพัฒนาต่างๆที่ขาดและพร่องทางจริยธรรมโดยเห็นว่ามีทิศทางจริยธรรมของทฤษฎีใหม่และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีอยู่ในพุทธปรัชญาแล้วแต่ยังไม่มีผู้ใดนำมาจัดระบบและนำเสนออย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นทฤษฎีที่แตกต่างไปจากทฤษฎีอื่นๆตรงที่มีจริยธรรมกำกับจึงเรียกได้ว่าเป็นสดมภ์หลักของระบบความคิดและเชื่อมโยงกับมนุษย์

^{๓๓} คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๗), หน้า ๕.

^{๓๔} ปริญญช พิบูลสงคราม ดร., การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๙), หน้า ๕.

^{๓๕} รงค์ ประพันธ์พงศ์, เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สถาปนิก, ๒๕๕๐), หน้า ๒๗ - ๒๘.

โดยตรงดังที่เรียกกันว่า “คนเป็นศูนย์กลาง” (Human – Centered) โดยเฉพาะคนผู้ยากไร้ด้อยโอกาสในชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีมิติด้านจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกันหลากหลายโดยไม่จำเป็นต้องคู่ตรงข้ามขัดแย้งแข่งขันครอบงำซึ่งกันและกันหากแต่เอื้ออาทรเกื้อกูลและทำให้เกิดดุลยภาพที่เคลื่อนไหวได้ (Dynamic Balance) ช่วยกันแบบน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าอันเป็นการพึ่งพิงอิงกัน (Interdependence) มากกว่าเป็นเพียงการ “พึ่งพาอาศัย” (Dependence) ซึ่งเป็นหลักการในการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยทั่วไปอยู่แล้ว^{๓๖}

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะเป็ประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กรและธุรกิจต่าง ๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลัก ไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ที่สุดในที่สุด

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเวลานานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจ และภายหลังทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ดังที่มีผู้รู้ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้พอจะสรุปมานำเสนอได้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้^{๓๗}

๑) กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓) คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

^{๓๖} ชัยอนันต์สมุทวนิช.ดร., ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด, (กรุงเทพมหานคร :มูลนิธิคอนราดอเดเนอวาร์ , ๒๕๔๑), หน้า ๙ – ๑๑.

^{๓๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

(๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

(๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

(๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

(๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

(๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

๕) แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก^{๓๘}

ประเวศ วะสี ได้นำเสนอถึงแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่า ความพอเพียงจะต้องพอเพียง ๗ ประการ ดังนี้^{๓๙}

๑) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว เป็นเศรษฐกิจแบบที่ไม่ทอดทิ้งกัน

๒) จิตใจพอเพียง ส่งผลให้เป็นผู้รักและเอื้ออาทรคนอื่น

^{๓๘} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้ มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

^{๓๙} ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๔ - ๕.

๓) สิ่งแวดล้อมพอเพียง ยังชีพและทำมาหากินบนพื้นฐานของการอนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม เช่น ทำเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

๔) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง เป็นการรวมตัวกันจนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จนทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

๕) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

๖) ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง ซึ่งมีความสัมพันธ์และเติบโตขึ้นมาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง

๗) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่วูบวาบ ส่งผลให้สุขภาพจิตดี

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและยั่งยืนของการพัฒนา คุณลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน^{๕๐}

เกษม วัฒนชัย ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ทางสายกลาง โดยยึดคำว่า “พอเพียง” ไม่สุดโต่ง ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ ๑) พอประมาณทั้งปริมาณและคุณภาพ ๒) มีเหตุผล ในการบริโภค ๓) มีภูมิคุ้มกันในตัว พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อป้องกันวิกฤต เงื่อนไขสำคัญที่จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วให้ประสบผลสำเร็จ มี ๒ ประการ คือ ๑) คุณธรรม ซึ่งเป็นกลไกการคิด และตัดสินใจของแต่ละคน หากคิดและตัดสินใจเหมือนคนทั่วโลกที่บอกว่าเป็นความดี ความงาม ความจริง แสดงว่ามีคุณธรรม หากคิดออกมามตรงกันข้าม เรียกว่า คนไร้คุณธรรม ๒) วิชาการหรือความรู้ ในการวางแผนและการลงมือทำงาน ต้องใช้หลักวิชาที่เหมาะสม ความรู้จริง และความรอบคอบเป็นตัวตัดสินใจใช้อารมณ์และอคติไม่ได้ ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตต้องใช้ความอดทน ใช้สติ ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต^{๕๑}

สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ได้กล่าวว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาคน เพราะเน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ และความยั่งยืนของการพัฒนา ให้ความสำคัญต่อเรื่องความอยู่ดีมีสุขมากกว่าความมั่นคง และเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ และการใช้คุณธรรมนำความรู้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องการพัฒนาคน สร้างให้เกิดความพอเพียงได้ด้วยการรักษาความสมดุลในชีวิตของแต่ละบุคคล แต่ละชุมชน แต่ละองค์กรและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ เศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นเรื่องการพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพแข็งแรง มีความรู้และความคิดสร้างสรรค์ และสำคัญที่สุดมีการ

^{๕๐} คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔.

^{๕๑} เกשמ วัฒนชัย, การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๙), หน้า ๔ - ๖.

อนุเคราะห์แบ่งปันผู้อื่น มีศีลธรรมไม่ก่อความเดือดร้อนเบียดเบียนเอาไรต์เอาเปรียบผู้อื่น ใช้สติปัญญาไปในทางที่ถูกต้องเมื่อแต่ละคนมีคุณภาพที่ดีก็เป็นการพัฒนาชุมชน สังคมให้ดีขึ้นไปด้วยเช่นกัน^{๔๒}

สรุปได้ว่า การที่จะพัฒนาตนเองให้สามารถดำเนินชีวิตไปตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นการปลูกฝังคุณค่าของความเป็นคน การคิดถูก ปฏิบัติถูก มีสติ และใช้ปัญญาไปในทางที่ถูกต้อง เพื่อเพิ่มทางเลือกและพัฒนาศักยภาพของแต่ละคน ให้สามารถอยู่อย่างพออยู่พอกิน อิ่มชูตัวเอง และครอบครัวได้โดยไม่เบียดเบียนทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

๒.๑.๔ ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้ประมวลมานำเสนอได้ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การรู้จักประมาณตนนี้จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น ส่วนการรู้จักประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่ การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ทราบชัดถึงความเป็นมา และที่เป็นอยู่รวมทั้งที่คาดว่าจะเป็นไปได้ในอนาคต การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้จะทำให้สามารถวางแผน และปฏิบัติการได้ถูกต้องตรงกับปัญหาทันต่อสถานการณ์และความจำเป็น อันจะทำให้งานที่ทำได้ประโยชน์ที่สมบูรณ์คุ้มค่า การรู้จักประมาณตนและรู้จักประมาณสถานการณ์จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญที่จะเกื้อกูลให้บุคคลดำเนินชีวิต และกิจการงานไปได้อย่างราบรื่นและก้าวหน้า^{๔๓}

สุรยุทธ์ จุลานนท์ พลเอก ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง พอสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านเศรษฐกิจ หากรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอดี ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี ทุกคนพอมิ พอกิน พอใช้ ก็จะสามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้

๒) ด้านสังคม ความพอเพียงจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม ช่วยให้ทุกคนในประเทศอยู่อย่างมีความสุข ภายใต้ความสมานฉันท์ ไม่ต้องแก่งแย่งแข่งขัน

^{๔๒} สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, หน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๓ - ๑๒๔.

^{๔๓} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยามอักษร, ๒๕๕๔), หน้า ๓๐.

๓) ด้านการต่างประเทศ ความพอเพียงทำให้ไม่ต้องมุ่งแสวงหาประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติจนเกินความต้องการ ทำให้บ้านเมืองมีความสวยงามน่าอยู่ เป็นที่เชื่อถือแก่ประชาคมโลก ไม่ต้องไปทะเลาะกับประเทศใด ๆ ทำให้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคง ของรัฐ^{๔๔}

เกษม วัฒนชัย ได้อธิบายถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เมื่อทุกคนร่วมใจกันใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ได้รับประโยชน์ คือ^{๔๕}

๑) ความสมดุล คือ สมดุลชีวิตสมดุลโรงเรียนสมดุลในชุมชน

๒) ความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุทางสังคมทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดีพร้อมที่จะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากทั้ง๔ด้าน

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการรู้จักโลกที่เราอยู่ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร และการพัฒนาในอดีตให้อะไรแก่เราแล้วบ้าง เพื่อจะได้ไม่เดินไปสู่ความผิดพลาดซ้ำรอย ในขณะที่เราพูดถึงเรื่องความยั่งยืน แต่ไม่เคยทำอะไรให้เกิดความยั่งยืนเลย ทุกวินาทีถูกกระตุ้นให้บริโภคตลอดเวลาจากโลกาภิวัตน์ ถ้าหยุดการบริโภคเมื่อไหร่ธุรกิจก็จบเช่นกัน^{๔๖}

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจที่จะต้องเป็นเครื่องกำกับนโยบาย และมาตรฐานทางเศรษฐกิจของรัฐบาลตลอดจนพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชน ซึ่งสามารถยึดถือเป็นหลักปฏิบัติได้ในทุก ๆ โอกาส ซึ่งหากว่าจะพิจารณาในบริบทของเศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบจำลองทางเศรษฐกิจ ที่สะท้อนความเป็นจริงของเศรษฐกิจแห่งประเทศไทยในปัจจุบันซึ่งมีความถูกต้องและชัดเจนที่สุด^{๔๗}

อุทัย สงวนดีกุล ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี ๒๕๔๐ และเมื่อภายหลังเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจแล้ว ได้ทรงเน้นย้ำให้ชี้แนะทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นจากความเดือดร้อนทั้งยังช่วยให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนแม้ประเทศจะตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ก็ตาม^{๔๘}

^{๔๔}สุรยุทธ์ จุลานนท์ พลเอก, จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ : แนวทางการบริหารประเทศ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : บริษัทเพชรรุ่ง จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗ - ๑๘.

^{๔๕}เกษม วัฒนชัย, เส้นทางสู่ความพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙.

^{๔๖}สุเมธ ตันติเวชกุล, ได้เบื้องพระยุคลบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^{๔๗}วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาวการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๕ - ๖.

^{๔๘}อุทัย สงวนดีกุล, คู่มือเกษตรกรเพื่อการพึ่งพอดตนเองตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

สรุปได้ว่า ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำให้รู้จักประมาณในการใช้ชีวิต ประมาณในการใช้จ่าย ในส่วนของสังคมช่วยให้สังคมเข้มแข็ง มีความสมานฉันท์ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ในการรักษาความมั่นคงประเทศ เพราะไม่ต้องไปทะเลาะแย่งชิงกับต่างประเทศ นอกจากนี้ยังสร้างความสมดุลให้ชีวิต และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

๒.๑.๕ หลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตน ในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยคุณลักษณะสำคัญคือ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน คือ

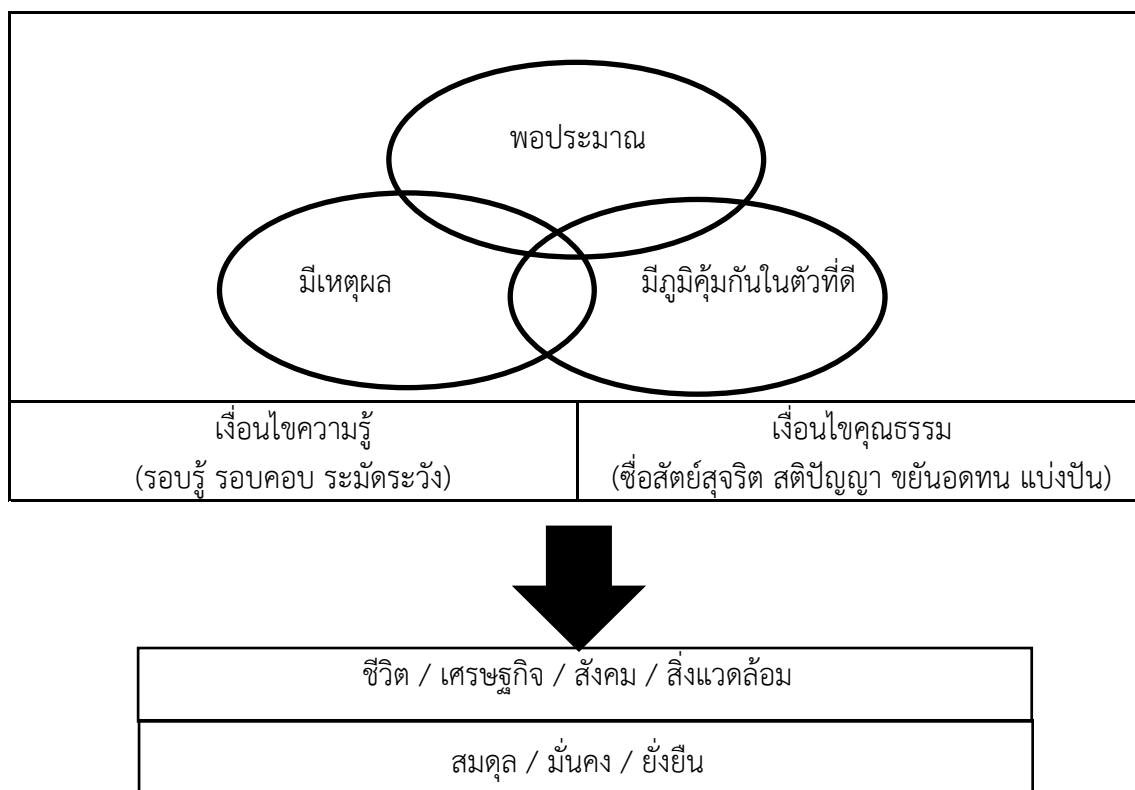
๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ

๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

นอกจากนี้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังต้องอาศัยเงื่อนไขการตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เมื่อปฏิบัติได้ เช่นนี้ผลที่จะได้รับคือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี^{๔๙}

^{๔๙} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**, วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา, ฉบับประจำเดือนสิงหาคม ๒๕๕๓, (สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔ – ๑๖.

แผนภูมิที่ ๒.๑ หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (มาจากวารสารมูลนิธิชัยพัฒนา, ๒๕๕๓, หน้า ๑๖)

อานันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวถึงหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตที่ปรับใช้ได้กับทุกภาคส่วน โดยให้การดำรงอยู่ และการปฏิบัติมีพื้นฐานอยู่บนความพอดี อยู่ในทางสายกลาง การตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผล มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน พร้อมปรับสภาพให้รับมือกับความไม่แน่นอน และความผันผวนจากภายนอกประเทศ โดยอาศัยความรอบคอบ รอบรู้ ความร่วมมือ ความสุจริต และความเพียรพยายาม จุดมุ่งหมายปลายทางของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ถ้าหากเปรียบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแก่น แนวปฏิบัติต่าง ๆ ก็คือเครื่องมือหลักซีกก็คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development สิ่งนี้เป็นความยั่งยืนที่มาจากความตระหนักว่าในระบบมีข้อจำกัดในด้าน Input มิใช่มีทรัพยากรด้านต่าง ๆ มากมลงไปได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด เป็นความยั่งยืนที่เกิดจากความเข้าใจว่า Input และ Output ต้องสมดุลกัน ต้องใช้ Input บริหาร Output อย่างมีสติ อย่างรอบคอบ อย่างพอดี และอย่างพอเพียง^{๕๐}

สมพร เทพสิทธา กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตก ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน กำไร ไม่เกี่ยวกับ

^{๕๐} อานันท์ ปันยารชุน, สัมมนาวิชาการ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ, ๒๕๕๒), หน้า ๔ - ๖.

เรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุมถึง ๔ ด้าน คือ^{๕๑}

๑) มิติด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้ความความยั่งยืนมั่นคงเพื่อประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่สภาพ ต้นจากการเป็นหนี้และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้

๒) มิติด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคงเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลาง

๓) มิติด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน

๔) มิติด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม

PhrasompchokeMongsawad กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานโดยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า ปรัชญานี้แนะแนวทางให้ประชาชนใช้ชีวิตอยู่บนทางสายกลาง แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับชาติ อันมีจุดเด่นอยู่ที่การใช้ชีวิตอย่างสมดุล หัวใจหลัก ๓ อย่าง ได้แก่ ความรู้จักพอดี ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชีวิต ควบคู่ไปกับความดีงามและความรู้ความสามารถ สามารถนำไปใช้ในสังคมทุกระดับ นอกจากนี้ยังช่วยขจัดความขัดแย้งในปัจจุบันทั้งประเด็นระดับสถาบัน การรักษาสังแวดล้อม การเป็นมนุษย์ที่ดี และบทบาทหน้าที่ของรัฐบาล^{๕๒}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิต และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือน ไปจนถึงระดับประเทศ ในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึงต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในเองก็ตาม

๒.๑.๖ หลักในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทุกคนในประเทศสามารถที่จะนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ไม่ใช่เฉพาะในหมู่คนจนหรือเกษตรกรเท่านั้น โดยที่จะต้องเริ่มต้นจากภายใน คือ การเกิดจิตสำนึก มีความศรัทธาเชื่อมั่น เห็นคุณค่า และนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วจึงค่อยขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม และสู่ประเทศชาติต่อไป ผู้วิจัยได้รวบรวมหลักการ

^{๕๑} สมพร เทพลีธา, เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุษวทูตอิสลามแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙ - ๔๐.

^{๕๒} PhrasompchokeMongsawad, Sufficiency economy : A contribution to development theory, (Proceedings of World Academy of Science : Engineering and Technology, ๒๐๐๗), p. ๑๘๑.

ดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีนักวิชาการได้นำเสนอไว้มากมายมาพอเป็นแนวทางได้ ดังนี้

ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงไว้ว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง ในการดำรงชีวิตบนหลักการพึ่งตนเอง อาจจะไม่แยกแยะโดยยึดหลักสำคัญอยู่ ๕ ประการ คือ^{๕๓}

๑) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๒) ด้านสังคม แต่ละชุมชนจะต้องให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรงเป็นอิสระ

๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

๔) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ มีทั้งดีและไม่ดี ต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม ควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

๕) ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีมุมมองที่การลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

ศรัทธาธิป มาประสพ ได้อธิบายถึงกรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า กรอบแนวคิดมี ๓ องค์ประกอบหลัก คือ

๑) ความพอประมาณ ประกอบไปด้วย

- การมีคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิตนำธุรกิจการงานไม่เอาเงินนำหน้าปัญญาตามหลัง

- การรู้จักตัวเองรู้รากเหง้าภูมิใจเชื่อมั่น รู้คุณค่าที่มาจากตนเองเอกลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นภูมิใจในกำพิถีพิถันฐานบ้านเกิดรากเหง้าเผ่าพันธุ์บรรพบุรุษภูมิใจ ในของกินของใช้พื้นบ้านกินอยู่แบบไทยๆวิถีไทย เข้าถึงคุณค่ามากกว่ายึดติดรูปแบบ

- มีชีวิตเรียบง่ายพออยู่พอกินพอใช้ ไม่หน้าใหญ่ไหลตามกระแสรู้กาละ และเทศะมีความสุขตามอัตภาพขนาดปริมาณที่พอดีไม่มากเกินไปไม่ใหญ่เกินไป ไม่ติดแบรนดค์คิดแต่สร้างภาพไม่ไหลตามกระแสตามโฆษณาบับริโกล

๒) เป็นผู้มีความรู้ เหตุผล ประกอบด้วย

- การมีหลักวิชา กินอยู่อย่างมีข้อมูลอย่างมีคุณภาพตัดสินใจด้วยข้อมูลความรู้ “รู้เขารู้เรา” รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงไม่ทำตามๆกันรู้ตัวเองรู้ท้องถิ่นรู้ศักยภาพรู้ “ทุนชุมชน” รู้ปัญหาโลกาภิวัตน์แสวงหาความรู้ศึกษาในระดับสูงขั้นตามศักยภาพของตนเอง

- การมีแผน มีแผนชีวิตครอบครัวแผนชุมชนแผนยุทธศาสตร์แผนงานองค์กรแผนงบประมาณครอบครัวรายรับรายจ่ายหนี้สินแผนการลงทุนแผนเศรษฐกิจพอเพียง

^{๕๓}ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ, เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แม็ค, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖ - ๒๘.

- การเป็นมืออาชีพ คุณภาพมั่นคงยั่งยืน “อิทธิบาท ๔” (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ใจรักจริงรู้รอบรู้ลึกทำให้มีคุณภาพด้วยความสม่ำเสมอ

๓) มีภูมิคุ้มกันที่ดี ประกอบด้วย

- การมีระบบชีวิตที่ดี ครอบครัวอบอุ่นมีความมั่นคงในชีวิตลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ลูกมีการศึกษาที่ดี

- การมีระบบเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นที่ดี ชุมชนเข้มแข็งมีระบบเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน เกษตรผสมผสาน สหกรณ์ SMEs เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่นก่อนพึ่งตลาดภายนอกหรือส่งออก

- มีระบบการจัดการองค์กรที่ดี องค์กร หน่วยงานรัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ มีธรรมาภิบาลบรรษัทระบบการจัดการที่ดี มีผู้นำและผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจทำให้ทุกคนใจดีใจกว้างใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง)^{๕๔}

รงค์ ประพันธ์พงศ์ ได้ให้คำนิยามเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะที่เป็นห่วงสอดร้อยประสานกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งได้แก่

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล^{๕๕}

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำเสนอถึงการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ดำเนินชีวิตไว้ดังนี้^{๕๖}

๑) ระดับบุคคลและครอบครัว เป็นการมุ่งเน้นให้บุคคลและครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งกายและใจ สามารถพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเป็นที่พึ่งให้กับผู้อื่นได้

๒) ระดับชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายในชุมชนบนหลักของความรู้รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันในชุมชน และนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

^{๕๔} ศรัทธาธิป มาประสพ, “การจัดการขยะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗ - ๑๘.

^{๕๕} รงค์ ประพันธ์พงศ์, เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่, หน้า ๓๔.

^{๕๖} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘ - ๒๑.

๓) ระดับภาคธุรกิจ โดยเริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมทั้งลูกค้า ผู้ถือหุ้น คู่ค้า และพนักงาน

๔) ระดับประเทศ การบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมือพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้รักสามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้นำเสนอถึงการรวมกันเพื่อดำเนินงานที่มุ่งเน้นความพอเพียงในระดับชุมชน เพื่อให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูป กลุ่ม หรือสหกรณ์ ร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ดังนี้^{๕๗}

๑) การผลิต เกษตรกรต้องร่วมมือ ร่วมใจในการผลิตโดยเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การจัดหา น้ำ และอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก

๒) การตลาด เมื่อมีผลผลิตแล้วจะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหาขี้ข้าวรวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี

๓) การเป็นอยู่ เกษตรกรควรมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่าง ๆ เสื้อผ้าที่พอเพียง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าทุกคนต้องผลิตสิ่งต่าง ๆ สำหรับการอุปโภคบริโภคได้ครบถ้วน แต่หมายถึงเกษตรกรสามารถแลกเปลี่ยนรวมทั้งมีความสามารถในการซื้อหาสิ่งที่จำเป็นได้

๔) สวัสดิการ แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิการ และบริการที่จำเป็น เช่น สถานีอนามัย มีกองทุนไว้กู้ยืม เป็นต้น

๕) การศึกษา ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชน เป็นต้น

๖) สังคมและศาสนา แต่ละชุมชนควรเป็นรวมในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยอาศัยความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้และคุณธรรม ความเพียรและความอดทน สติปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสามัคคีรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง นำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน จนทำให้กล่าวได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาสากล สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกเพศ ทุกวัย และทุกศาสนา

^{๕๗} สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, **ทฤษฎีใหม่ในหลวง ชีวิตที่พอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร : ร่วมด้วยช่วยกัน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒ - ๒๔.

๒.๓ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง

คำสอนเรื่อง “สันโดษ” เป็นคำสอนที่สำคัญคำสอนหนึ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่ง ถือได้ว่าเป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตทั้งของคฤหัสถ์และบรรพชิตคั่งปรากฏในอรรถกถา เรื่อง พระเจ้าปเลนทีโกศล^{๕๘} ความว่า “ ภาวะคืออันยินดีด้วยวัตถุที่ตนได้ แล้วซึ่งเป็นของมีอยู่แห่งตน ของ คฤหัสถ์หรือของบรรพชิตนั้นแล ชื่อว่าสันโดษ...”

ในบรรดาหลักธรรมของพระพุทธเจ้านั้นต่างก็สนับสนุนซึ่งกันและกันและกันเพื่อมุ่งจุดมุ่งหมาย สูงสุด คือ นพพาน การใช้เพียงหลักธรรมใดหลักธรรมหนึ่งนอกจากอาจทำให้ไม่บรรลุจุดมุ่งหมายแล้ว ยังอาจก่อให้เกิด ความเข้าใจผิดและกระทบต่อการนำไปปฏิบัติไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ได้ หลักธรรม เรื่องสันโดษก็ เช่นเดียวกันจำเป็นจะต้องมีการปฏิบัติร่วมกับหลักธรรมอื่นๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันมี การตีความ หลักธรรมเรื่องสันโดษโดยนักปราชญ์แตกต่างกันออกไป บ้างก็ว่าเป็นหลักธรรมที่พระ พุทธองค์ ลอนเฉพาะบรรพชิตไม่เกี่ยวกับคฤหัสถ์ บ้างก็ว่าลามารณนำมาประยุกต์ใช้กับคฤหัสถ์ได้ บ้าง เห็น ว่าเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความเกียจคร้านเป็นตัวถ่วงความเจริญของประเทศชาติและ บ้านเมือง ถึงกับห้ามการลอนเรื่องสันโดษในสมัยหนึ่ง (พระธรรมปิฎก (ประยูรธ), ๒๕๔๔ก, น. ๒๔) บ้างแย้งว่า เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความขยันหมั่นเพียรและการพัฒนาตนและสังคม ดังนั้นเพื่อให้เกิดความ ชัดเจนเกี่ยวกับแนวคิดสันโดษ ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิดเรื่องสันโดษ โดยเริ่มจาก ความหมายของสันโดษ ลักษณะของสันโดษ ประเภทของสันโดษ เป้าหมายของสันโดษ ลักษณะ ของผู้ สันโดษ มูลเหตุจูงใจที่นำไปสู่การปฏิบัติที่มีลักษณะสันโดษ หลักธรรมที่สนับสนุนสันโดษ และที่เป็น ปฏิบัติกับสันโดษ การปฏิบัติตามหลักสันโดษซึ่งรายละเอียดเหล่านี้ได้มีการตีความ มาแล้วโดย บรรดาพระอรรถกถาจารย์ นักคิดและนักวิชาการต่างๆ ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพรวมของ แนวคิดเรื่องสัน โดษ และในแต่ละส่วนจะแสดงความคิดเห็นของผู้วิจัยเพื่อแสดงทัศนะอีกมีคหนึ่งนี้อาจซ้อนทับกันบ้าง

๒.๓.๑ ความหมายของหลักสันโดษ

คำว่า “สันโดษ” มาจากภาษาบาลีว่า “สนฺตุ” และ “สนฺโตโส” สาเหตุที่แยก ออกเป็น สองศัพท์อาจเป็นเพราะการสร้างคำให้สละสลวยและมีศัพท์ใช้มากขึ้น แต่ยังคงแสดงถึง ความหมายที่ ใกล้เคียงกันโดยพิจารณาการแยกคำได้ว่า “สนฺตุ” แยกคำเป็น ส + ตฺส ตฺฐิยฺ ธาตุ + ติปัจจย ^{๕๙} ส่วน “สนฺโตโส” แยกคำออกเป็น ดังนี้ ส + ตฺส ตฺย + ฌปัจจย (พระสุภูติเถระ, ๒๕๓๕, น. ๘๕๐) ใน พระไตรปิฎกไม่ได้ให้

ความหมายของคำว่า “สันโดษ” ไว้อย่างชัดเจนจึงต้องอาศัยการแปลความหมายจาก รากศัพท์และ การตีความเชิงบริบทจากข้อมูลปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์รองเป็นหลัก ซึ่ง ในส่วนนี้จะ เป็นการแสดงความหมายของสันโดษที่มีอยู่หลากหลาย ทั้งความหมายที่แปลตามรูป ศัพท์และความหมายของนักวิชาการร่วมสมัย ดังต่อไปนี้

ความหมายตามรูปศัพท์ของสันโดษ

ตามรูปศัพท์ของสันโดษมาจากภาษาบาลีว่า ‘สนฺตุ’ และ “สนฺโตโส” ซึ่งแสดงรูป วิเคราะห์ศัพท์ทั้งสองคำไว้ดังนี้

๓๑ อรรถกถา เล่ม ๔๒, น. ๓๘๐

๓๒ (พระภนตาทจริยธมมपालเถร, ๒๕๓๗, น. ๑๐๓)

ในวิสุทธิมัคคมหาฎีกา^{๖๐} แสดงรูปการ วิเคราะห์ศัพท์ “สนฺตุ” ไว้สองนัย นัยแรกว่า “สมํ ตฺถุ ลนฺตฺถุ สนฺเตน สเกน วา ตฺถุ สนฺตฺ” แยกออกเป็น ส + ตฺส ตฺยฺ ธาตุ + ติปัจจย เมื่อสำเร็จรูป ลนฺตฺ เป็นอิตถิลิงค์หมายถึง มหากุศลจิตและมหากิริยาจิต นัยที่สองว่า “ตฺสสนํ ตฺ เอตสฺสาติ สนฺตฺ”^{๖๑} แยกออกเป็น ส + ตฺ + เอต + อิติ เมื่อสำเร็จรูป สนฺตฺ เป็น ปุงลิงค์ หมายถึงกัลยาณบุชชนและ อริยบุคคลส่วน “สนฺโตโส” ในอภิธานนปัทธิปกาสสูจิ^{๖๒} แสดงรูปการ วิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่า “สนฺตฺสฺสนํ สนฺโตโส สฺพุโพ ตฺส ตฺยฺ โณ” แยกคำเป็น ส + ตฺส ตฺยฺ + ณ ปัจจย สำเร็จรูปเป็น สนฺโตโส หมายถึง ความยินดี

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระมหาสังฆราช (จวน) (๒๕๔๐, น. ๖๑) ทรงให้ความหมายของสันโดษโดยการแยกศัพท์ออกดังนี้ “ส + โตโส ส มีอรรถเป็น สกั แปลว่า ของตน เป็น สนฺตฺ แปลว่าของที่มีอยู่ เป็นสมํ แปลว่าฝีมือน่าเสมอ ชอบธรรม เป็นโตโล แปลว่ายินดี รวม สอง ศัพท์ เป็น สนฺโตโส ซึ่งแปลว่ายินดีของของตน ยินดีของที่มีอยู่ และยินดีของที่ชอบธรรม” พันโท ปิน มุกกันต์ (๒๕๐๒, น. ๘๓-๘๔) แสดงไว้ว่า “สันตฺถุมีมูลศัพท์เดิมว่าสันโตสะ มาจาก ส + ตฺส เขียนแบบสันสกฤตเป็น สันโตชะ (และแปลงเป็นไทยว่า สันโดษ) โดยแยกแปล สัน-แปลว่าตน ตฺสหรือโตชะ แปลว่ายินดี รวมศัพท์แล้วแปลว่า ยินดีหรือพอใจ พอใจ อิ่มใจ จุใจ สุขใจ กับของตน” ความหมายตามรูปศัพท์ดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าแปลความหมายใกล้เคียงกัน คือ ความยินดี ความพอใจ ความพอประสงค์ ความอิ่มใจ ความสุขใจ บางความหมายขยายความให้ เพิ่มขึ้นเป็นความยินดี พอใจด้วยของของตน ด้วยของที่มีอยู่และด้วยสม่าเสมอ ซึ่งเป็นความหมาย ที่มี ผู้นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

สันโดษในความหมายของนักวิชาการร่วมสมัย

ความหมายของสันโดษเริ่มมีการตีความมากขึ้น โดยการประยุกต์ให้เข้ากับสภาพของสังคมและการเมืองในแต่ละยุคสมัย ซึ่งบางครั้งก็ก่อให้เกิดปัญหาในทางวิชาการด้านศาสนา บางครั้งก่อให้เกิดความสับสนและเข้าใจผิดในหมู่ประชาชน ความหมายประยุกต์เหล่านี้ส่วนใหญ่ เกิดจากมักคิด มักวิชาการและมักปราชญ์ยุคใหม่ ดังเช่นความหมายที่จะนำเสนอต่อไปนี้

สมเด็จพระมหาลมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (๒๕๓๙), น. ๙๘, ๒๒๘, ๕๓๑) ได้ทรงนิพนธ์ความหมายของสันโดษไว้ใน สารานุกรมพระพุทธศาสนา ว่าหมายถึงพอใจ พอประสงค์ ยินดีด้วยปัจจัย ตามมีตามได้ (ในกถาวัตฺขุ ๑๐) ยินดีด้วยผ้าถุง ผ้าห่ม อาหาร ที่นอน ที่มั่งและยา ตามมีตามได้ (ในนาถกรณธรรม ๑๐)

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน) (๒๕๔๐, น. ๖๑, ๑๖๘-๑๖๙) ทรงให้ความหมายของสันโดษว่ายินดีในสิ่งของที่เป็นของตน ยินดีในสิ่งของที่ตนเองมีอยู่ และยินดี ในสิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรมและสันโดษไม่ได้หมายถึงความมั่งน้อย นอกจากนั้นยังทรงเห็นว่า สันโดษเป็นธรรมข้อหนึ่งที่เหมาะทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ) (๒๕๒๐, น. ๒๓-๓๒) (ปัจจุบันคือสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก) ทรงเห็นว่าสันโดษมาจาก “สันโตสะ สันตฺถุ!” แปลว่า

๖๐ (พระภทตฺตวจริยธมฺมปาเลธ, ๒๕๓๗, น. ๑๐๓)

๖๑ (พระภทตฺตวจริยธมฺมปาเลธ, ๒๕๓๗, น. ๑๔๒)

๖๒ (พระสุภูติเถระ, ๒๕๓๕ น. ๘๕๐)

ความยินดี (หรือความพอใจ) ด้วยสิ่งของที่เป็นของตน ความยินดีด้วยสิ่งของ ที่มีอยู่ ความยินดี โดยสม่ำเสมอ และทรงแสดงสันโดษที่พระอรุณกษัตริย์ขยายความไว้ว่าสันโดษแยกออกเป็น

ยถาลาภสันโดษคือยินดีตามที ๒ ยถาลาภสันโดษคือยินดีตามกำลัง และยถาสารูปป สันโดษคือ ยินดีตามสมควร นอกจากนั้นยังทรงอธิบายต่อไปว่าการปฏิบัติตามหลักสันโดษควรปฏิบัติ ตั้งแต่ สันโดษในความคิด สันโดษในการแสวงหา สันโดษในการรับและสันโดษในการบริโภค ซึ่งถือว่าเป็นการอธิบายความหมายของสันโดษในแบบสืบสาวเหตุ โดยแสดงถึงกระบวนการของสันโดษที่ เริ่ม จากสันโดษในความคิดแล้วจึงนำไปสู่สันโดษในการกระทำ ถือได้ว่าเป็นมัยที่กว้างและลึกซึ้งกว่า ความหมายของผู้อื่น

นาคะประทีป (๒๕๓๒, น.๑๔ และ ๓๙๖) ใน ปาลี-สยาม อภิธาน ให้ความหมาย สันโดษ (สันโดษ) หรือ อุตตมมตา ว่า หมายถึง ความยินดี

ลูชีพ ปุณฺณานุภาพ (๒๕๔๑ น.๒๗๒) ใน พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา ไทยอังกฤษ ให้ความหมาย สันโดษ ว่า ความยินดี ความยินดีด้วยของของตน (ไม่คิดแย่งกรรมสิทธิ์ ของผู้อื่น) (contentment, satisfaction)

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์) (๒๕๓๙, น. ๔๓๘-๔๔๐) แสดงความหมายของสันโดษไว้ ว่าสันโดษ คือความยินดี หรือพอใจ ชอบใจ อิ่มใจ จุใจ และอธิบายความหมายของยถาลาภ สันโดษว่า เป็นความพอใจในงานที่ทำ ในศิลปวิทยาที่กำสัจศึกษาและในคุณธรรมที่กำลังปฏิบัติ

ส่วน ยถาลาภสันโดษท่านให้ความหมายว่าพอใจในการเลือกงานที่ทำ เลือกศิลปวิทยา ที่ศึกษาและ เลือกคุณธรรมที่ปฏิบัติแล้วตั้งหน้าทำการศึกษาและปฏิบัติให้ก้าวหน้าตามกำลังของตน ด้วยความ ขยัน หมั่นเพียร สำหรับความหมายของยถาลาภสันโดษคือความยินดีในสิ่งที่ทำตาม สมควร และพอเหมาะพอใจในงาน ที่ทำตามสมควร พอใจในศิลปวิทยาที่ศึกษาตามสมควรและพอใจ ใน ธรรมที่ปฏิบัติตามสมควร(ซึ่งไม่แตกต่างจากยถาลาภสันโดษมากนัก)

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์) (๒๕๔๖, น. ๒๗๒-๒๗๓) มองความหมายของสันโดษสองนัย คือความหมายโดยทั่วไป สันโดษหมายถึงความยินดีด้วยปัจจัยสี่ตามมีตามได้หรือการมีความสุข ความ พอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความสามารถของตนเอง ไม่โลภ ไม่ริษยา ในความหมาย แรกจะเน้น ที่ยินดีในปัจจัยสี่เป็นสิ่งสำคัญไม่ไยยินดีในสิ่งอื่นนอกเหนือจากปัจจัยสี่

ส่วนความหมายที่ลึกไปกว่านั้น พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์) เห็นว่าสันโดษเป็น เครื่องมือที่ ใช้ในการพัฒนาตนเองของมนุษย์ โดยมองเห็นว่าหลักการของสันโดษคือการออมเวลา แรงงานและ ความคิดไว้เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม และกล่าวว่าสันโดษต้องระบุดด้วยว่าสันโดษ จากสิ่งเสพหรือวัตถุบริโภคไม่ใช่กล่าวถึงสันโดษลอยๆ (๒๕๔๕, น. ๖๗) ซึ่งจะสอดคล้องกับคำสอน ใน เรื่องการไม่สันโดษที่พระพุทธองค์ทรงระบุถึงการไม่สันโดษในกุศลธรรมในพุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย เรารู้ทั่วถึงคุณของธรรมสองอย่าง คือความเป็นผู้ไม่สันโดษในกุศลธรรมหนึ่ง ความ เป็น ผู้ไม่ย่อหย่อนในความเพียรหนึ่ง.” (อง.เอก. ๓๓/๒๕๑/๒๕๗) ทั้งนี้หากวิเคราะห์ดูในเรื่องสิ่ง (วัตถุ) ที่ ใช้กับสันโดษคือสิ่งเสพหรือวัตถุที่บริโภคในแนวคิดของท่านจะแตกต่างจากความเห็นของ สมเด็จพระ มหาธีรราชเจ้า (พิมพ์) ซึ่งระบุว่าสิ่งที่ใช้กับสันโดษคือการทำงาน ศิลปวิทยา และคุณธรรมนอกจากนั้นท่าน ยังเห็นว่าการปฏิบัติตามหลักสันโดษไม่ได้มองที่ความสุข เพราะหากมุ่งความสุขตั้งแต่ต้นเสียแล้ว

ก็อาจทำให้คนหยุดที่จะทำต่อเพราะเกิดความสุขแล้วสันโดษอาจกลายเป็นเรื่องของความเกียจคร้านได้

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร) (๒๕๔๘, น. ๔๗, ๔๙-๕๐) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับสันโดษว่า สันโดษคือความยินดีความพอใจด้วยของที่มีอยู่และได้มา และสันโดษเป็นหลักธรรมที่สนับสนุนความก้าวหน้าของตนเองสังคมและประเทศชาติ สันโดษไม่ใช่ขี้เกียจเพราะหลักธรรมทุก ข้อของพระพุทธเจ้าไม่มีข้อใดสอนให้คนขี้เกียจ

พระธรรมโกศาจารย์(เงื่อม อินทปัญโญ) หรือ ท่านพุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป., น. ๑-๔๒) อธิบายว่าสันโดษคือยินดี ยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่ และเป็นความพอใจในภาวะปัจจุบันในสิ่งที่กำลังมีอยู่ เป็นอยู่ แม้กระทั่งการทำงานก็ถือเป็นการปฏิบัติตามหลักสันโดษ และเห็นว่าความพอใจจะนำไปสู่ความสุข และความสุกใสจะนำไปสู่ ปัสสัทธิ สมภาติ ปัญญาออกจากรู้ทันท่านพุทธทาสภิกขุยังเห็นว่า สันโดษเป็นพื้นฐานของสัมมาอาชีวะและเป็นรากฐานของความสงบสุข ส่วนแนวทางในการปฏิบัติ สันโดษคือมีสติปัญญามองเห็นคุณค่าของสันโดษและมีความพอใจในตัวเอง พอใจในการทำงาน พอใจในผลที่ได้รับ และมีกำลังใจที่จะ พัฒนาต่อไป ที่สำคัญท่านพุทธทาสภิกขุเห็นว่าในเรื่องกุศลก็ยังต้อง สันโดษซึ่งเป็นการดีความโดย นำเอาเมตตาของมโนคติ ความพอใจมาเป็นเกณฑ์คือต้องยินดีและพอใจ ในกุศลธรรมก่อนแล้วจึง ค่อยๆพัฒนาให้มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนการสันโดษในกุศลนั้นแตกต่างจากความเห็นของนักวิชาการทั่วไปและในพระไตรปิฎกที่ระบุไว้ว่าต้องไม่สันโดษในกุศลธรรม

แปลก สนธิรักษ์ (๒๕๐๖, น. ๓๒๑) แปลคำว่า “สันโดษะ” ใน พจนานุกรม บาล-ไทย ว่า หมายถึงการรู้จักพอ การรู้จักประมาณ เป็นที่น่าสังเกตว่าเป็นคำแปลที่ต่างจากผู้อื่นซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า เป็นความหมายหนึ่งที่สามารถเข้ากันได้กับบริบทในการแปลความหมายของพุทธพจน์ที่เกี่ยวข้อง กับ สันโดษได้เป็นอย่างดี จึงได้นำความหมายนี้มาใช้ในงานวิจัยนี้ร่วมกับความหมายโดยทั่วไป

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าความหมายของสันโดษของนักวิชาการร่วมสมัยที่กล่าวมานั้นมี การวิเคราะห์และนำมาตีความหมายเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ

๑) กลุ่มแรกให้ความหมายในระดับกว้าง (macro) โดยการวิเคราะห์เทียบเคียงกับ มโนทัศน์ของพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าหลักธรรมทั้งปวงของพระพุทธเจ้าล้วน เป็นไปเพื่อการดับทุกข์และให้มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ดังที่ตรัสไว้แก่ นาง ประชาบดีโคตรมีว่า “. . .ธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อความคลายกำหนด. . .เพื่อความพราก. . .เพื่อความไม่สะสม. . .เพื่อความมักน้อย. . .เพื่อความสันโดษ. . .เพื่อความสงบ. . .เพื่อปรารถนา ความเพียร. . .เพื่อความเลื่องง่าย. . .มันเป็นธรรม มันเป็นวินัย มันเป็นสัตถุศาสน์” (วิ.จุล. ๙/๕๒๓/๔๕๑) ดังนั้น สันโดษจึงไม่น่าที่จะมีนโยบายเอียงไปทางด้านลบ ยันหมายถึงความเกียจคร้าน หรือไม่ประกอบหน้าที่ กิจการงานใดๆ ด้วยการยินดี พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่ต้องแสวงหามาเพิ่มเติม ฟนคำอธิบายของพระ ธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร) และสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์) จะเห็น ได้ว่าในบางวาระที่ผ่านมา แนวทางการดีความของนักวิชาการกลุ่มนี้มีแนวโน้มไปในทาง เดียวกันคือสันโดษไม่ได้เป็นหลักธรรมที่ สอนให้เกิดความเกียจคร้าน ตรงกันข้ามกลับเป็นคำสอน ให้เกิดความขยันหมั่นเพียรมีความมานะที่จะ มุ่งพัฒนาการหน้าที่การงานของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๒) กลุ่มที่สองมองในระดับแคบ (micro) โดยเน้นในทางปฏิบัติของปัจเจกบุคคลและ พยายามตีความสันโดษให้เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การทำงาน การศึกษา เช่น

คำอธิบายของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์) ท่านพุทธทาสภิกขุและพระธรรมปิฎก (ประยูร) เป็นต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มนี้มีการตีความหมายโดยตั้งอยู่บนวิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ (พระธรรมปิฎก (ประยูร) ๒๕๔๖ง, น. ๕๖-๕๙) กล่าวคือเป็นการตีความหลักธรรมให้สัมพันธ์กับ ประโยชน์ที่เป็นไปเพื่อการสร้างความขยันหมั่นเพียรและก่อให้เกิดความเบิกบานใจความสุขในการดำรงชีพ

ความหมายของสันโดษจากการตีความของผู้วิจัย

สันโดษมีความหมายอย่างไร เป็นเรื่องของการให้ความหมายและการสร้างคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์ของนามธรรมตัวหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับกระบวนการสร้างคุณค่าหรือความหมายตาม โลกทัศน์ของผู้ตีความดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่าความหมายดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับคำสอนในพุทธพจน์ ซึ่งพอจะสันนิษฐานได้ว่าสันโดษอาจไม่เหมือนหลักธรรมทั่วไป เพราะพระพุทธเจ้าทรงสอนทั้งเรื่องสันโดษและไม่สันโดษโดยคำสอนเรื่องสันโดษพระองค์ระบุดลฺ แห่งการสันโดษคือ ปัจจัยสี่ และต่อมาในชั้นหลังสังคมไทยมีการขยายความวัตถุแห่งการสันโดษอื่น เช่นหน้าที่การงาน เป็นต้น ส่วนเรื่องไม่สันโดษพระองค์ทรงระบุดลฺ แห่งการไม่สันโดษไว้ชัดเจนคือ กุศลธรรมเท่านั้น ดังนั้นเพื่ออธิบายความหมายของสันโดษให้เข้ากับนัยทั้งสองเรื่องนี้ผู้วิจัยจึงขอ เสนอความหมายของคำว่า “สันโดษ” โดยวิเคราะห์และตีความจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ของมหาหมกุฎราชวิทยาลัย ฯ เป็นหลัก

อนึ่งการตีความจะอาศัยวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือกลับไปคิดถึงเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยินดี การพอใจ การรู้จักพอ เช่นสันโดษคือการยินดี การพอใจ การรู้จักพอในสิ่งที่ เป็นของของตน การยินดี การพอใจ การรู้จักพอในสิ่งที่ตนมีอยู่ และการยินดี การพอใจ การรู้จักพอ ในของที่ชอบธรรม (ได้มาโดยชอบธรรม) การตีความก็จะย้อนไปวิเคราะห์ว่าการยินดี การพอใจ การรู้จักพอในเรื่องต่าง ๆ นั้นมีอะไรเป็นมูลเหตุจูงใจที่ก่อให้เกิดการยินดี การพอใจ การรู้จักพอแบบ สันโดษ เพราะหากมูลเหตุจูงใจของการยินดี การพอใจ การรู้จักพอต่างกันก็จะให้ความหมายที่ แตกต่างกันไปด้วย

ในเบื้องต้นก่อนที่จะกล่าวถึงความหมายของสันโดษ ผู้วิจัยเห็นว่าควรต้องรู้ว่า สันโดษคืออะไรเสียก่อน กล่าวคือจะต้องรู้ว่าสันโดษเป็นเครื่องมือ (means) หรือเป็นจุดหมาย (end) (จุดหมายในที่นี้ไม่ได้หมายถึงจุดหมายสูงสุดเพราะจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพานแต่หมายถึงจุดหมายในระดับหนึ่งซึ่งนำไปสู่การพัฒนา จุดหมายสูงสุดต่อไป)ซึ่งจากนิยามของสันโดษตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นมักให้ความหมายรวมๆกันไป ตัวอย่าง สันโดษหมายถึงความยินดีหรือความพอใจในของของตน หากตั้งคำถามกลับไปว่าความยินดีหรือความ พอดีเป็นการกระทำหรือเป็นผลของการกระทำก็จะทำให้เห็นความชัดเจนขึ้นว่าความยินดีหรือความพอใจเป็นผลของการกระทำ ไม่ใช่การกระทำ ดังนั้นถ้าความยินดีความพอใจเป็นผลของ การกระทำก็สรุปได้ว่าเป็นจุดหมาย (end) ไม่ใช่เครื่องมือ (means) จากตัวอย่างนี้เป็นเพียงการ แสดงให้เห็นว่าก่อนที่จะให้ความหมายเชิงประยุกต์ที่ชัดเจนกับคำว่า “สันโดษ” คงจะต้องมาพิจารณาก่อนว่าความหมายที่จะตีความนั้น มองสถานภาพของสันโดษในฐานะที่เป็นเครื่องมือหรือ เป็นจุดหมาย ซึ่งในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อทำให้เกิดความชัดเจนและสามารถชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ต้องการอธิบายได้อย่างเหมาะสมมาก

ขึ้นในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่าสันโดษเป็นทั้งเครื่องมือ (means) และจุดหมาย (end) ซึ่ง จะอธิบาย ขยายความ ดังต่อไปนี้

สันโดษในฐานะเครื่องมือหรือแนวทางการปฏิบัติ นั้น คงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าหลัก พุทธธรรมทั้งปวงล้วนเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติ สันโดษเป็นหลักพุทธธรรมหนึ่งจึงปฏิเสธไม่ได้ว่า สันโดษไม่ใช่เครื่องมือหรือแนวทางการปฏิบัติ นอกจากนั้นยังมีพุทธพจน์ที่แสดงว่าสันโดษเป็นเครื่องมือ ไปสู่นิพพานปรากฏชัดว่า “กิจนั้นใด อันพระอริยะบรรลุปทอันสงบทำแล้ว กิจนั้นอัน กุลบุตรผู้ฉลาด พึงทำ . . . พึงเป็นผู้สันโดษ . . .” (ช.ช. ๓๙/๑๐/๓๒๘) เมื่อเป็นเช่นนี้จะอธิบายขยาย ความสันโดษใน ฐานะที่เป็นเครื่องมือจึงจำเป็นที่จะต้องระบุให้ชัดเจนลงไปว่าสันโดษในสิ่งที่จะนำไปสู่กุศลธรรม หรือไม่สันโดษในสิ่งจะนำไปสู่กุศลธรรม โดยพิจารณาถึงจุดหมายสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ ความสุขในระดับต่างๆ และนิพพานเป็นหลัก

ดังนั้นความหมายของสันโดษในฐานะเครื่องมือ (means) จึงไม่ใ้หมายถึงการยินดี การ พอใจ การรู้จักพอเท่านั้น แต่ต้องระบุให้ชัดว่า “สันโดษ” หมายถึงการปฏิบัติตน (ปฏิบัติกิจ) ในการ ดำรงชีวิต โดยการรู้จักยินดี การรู้จักพอใจ การรู้จักพอ ในการเสพ เพื่องดการกระทำที่จะนำไปสู่ อกุศลธรรม และโดยการไม่รู้จักยินดี ไม่รู้จักพอใจและไม่รู้จักพอในการแสวงหาเพื่อการ กระทำที่จะ นำไปสู่กุศลธรรมทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเจริญในกุศลธรรมยิ่งขึ้น ดังนั้น พุทธพจน์ที่กล่าว ว่าให้สันโดษ ในปัจจัยที่ และที่กล่าวว่าจะไม่สันโดษในกุศลธรรมนั้นถูกต้องตรงตามพระประสงค์และ มีความหมายที่ ชัดเจนอยู่แล้ว หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการพอในสิ่งที่ควรพอและไม่ควรพอ ในสิ่งที่ไม่ควรพอ ส่วนสันโดษในฐานะที่เป็นจุดหมาย (end) นั้นหมายถึงการยินดี การพอใจและการ รู้จักพอซึ่งเป็นผล จากโยนิโสมนสิการและการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมต่างๆที่สนับสนุนให้เกิดสันโดษ (หลักธรรมที่ สนับสนุนให้เกิดสันโดษจะกล่าวโดยละเอียดในข้อ ๒.๘) จะเห็นว่าสันโดษใน

ความหมายที่เป็นจุดหมายนี้จะใกล้เคียงกับคำว่า “ฉันทะ” ซึ่งพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์) (๒๕๔๖๑๑ น. ๔๙๔) อธิบายไว้ว่า การยินดี การพอใจ ในกุศลธรรมในความหมายทางพุทธศาสนา คือ ฉันทะโดย มีหลักโยนิโสมนสิการเป็นสมุฏฐานของฉันทะ ส่วนการยินดีการพอใจในอกุศลธรรมนั้น ไม่ได้อยู่ใน ความหมายของสันโดษแต่เรียกว่า “ตัณหา,, เกิดจากเวทนาเป็นปัจจัยซึ่งมีวิชาเป็นมูล ฐานซึ่งจะ นำไปต่อการแสวงหาไม่ว่าจะด้วยวิธีการอย่างไร (ผู้วิจัยเห็นว่าความแตกต่างของสันโดษกับ ฉันทะ คือ สันโดษแสดงถึงการมีฉันทะอย่างพอเหมาะพอดีและไม่ยินดีด้วยอำนาจของตัณหา หรือ กล่าว อีกนัยหนึ่งคือฉันทะเป็นการยินดี การพอใจที่ไม่ระบุถึงความพอเหมาะพอดีเป็นการกล่าว โดยกว้างๆเป็นกรอบใหญ่ ส่วนสันโดษเป็นการยินดี การพอใจที่ระบุถึงความพอเหมาะพอดี) นอกเหนือจากการทำความเข้าใจในเรื่องสภาพของสันโดษว่าเป็นเครื่องมือ หรือ จุดหมายแล้วก็ ยังต้องทำความเข้าใจอีกว่าจะกำหนดความหมายของคำว่า “สันโดษ” ในระดับใด เพราะหลักสันโดษ นั้นมีสองระดับคือระดับต้นและระดับสูงหรือเรียกอีกอย่างว่าระดับโลกียธรรมคือ พระธรรมที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้สำหรับที่จะนำมาอบรมสั่งสอนบุคคลผู้ยังมีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาเบาบาง ยังมีความปรารถนาจะคลุกคลีอยู่ในโลกอย่างมีความสุข ซึ่งในระดับนี้ก็คือสันโดษ ในความจำเป็น พื้นฐานกล่าวคือสันโดษในปัจจุบันที่นั่นเองและระดับโลกุตระธรรมคือพระธรรมที่

พระพุทธเจ้าตรัสไว้เพื่อที่จะนำมาอบรมสั่งสอนบุคคลผู้ที่มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แก่กล้า ปรารถนาจะทำความเพียรเพื่อบรรลุถึงขั้นมรรคผลและนิพพาน ซึ่งในระดับนี้สันโดษจะถูก

จำกัด ขอบเขตให้เคร่งครัดมากขึ้น เช่น เมื่อตากระทบรูปก็ให้คงสันโดษอยู่ที่การรับรู้ที่เห็นเท่านั้น อย่า กำริบปล่อยให้ขยายออกไปจนเกิดเป็นความรัก ความซิง เป็นสันโดษที่มีการใช้ปัญญาในระดับสูง ประกอบ (บุศย์ ชันชวิทย์ ๒๕๓๘, น. ๓๑๒) หลังจากการทำความเข้าใจในสองประเด็นนี้ชัดเจนแล้ว

ผู้วิจัยจึงสรุปความหมาย

ของสันโดษว่ามีความหมายอยู่สองนัยใหญ่ๆ คือหนึ่งสันโดษในความหมายทั่วไป และสองสันโดษ ในความหมายเฉพาะ กล่าวคือ

๑) สันโดษในความหมายทั่วไปนิยามของสันโดษในความหมายนี้หมายถึงการปฏิบัติตน (ปฏิบัติกิจ) ในการดำรงชีวิต (ตั้งแต่เรื่องการกิน การใช้ การแสวงหา) โดยมีเงื่อนไข (ไม่ใช่จุดหมาย) อยู่ที่ว่า การรู้จักยินดี การรู้จักพอใจ การรู้จักพอ หรือมีความพอดี พอเหมาะ ในการปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ เช่นเมื่ออุปโภค บริโภคสิ่งใดก็รู้จักยินดี รู้จักพอใจ รู้จักพอ ไม่อุปโภคบริโภคมากเกินไปหรือน้อยเกินไปหรือเมื่อ แสวงหาก็กแสวงหาแต่พอดีพอเหมาะ ซึ่งสันโดษในความหมายนี้มุ่งที่ระดับความจำเป็น พื้นฐานของ การดำรงชีวิตคือปัจจัยสี่เป็นสำคัญ ดังนั้นสันโดษในความหมายนี้จึงเป็นสันโดษในฐานะที่เป็น เครื่องมือและอาจจัดเป็นสันโดษในระดับโลกียธรรม

๒) สันโดษในความหมายเฉพาะหรือแบบสืบสาวเหตุปัจจัยสันโดษในความหมายนี้ หมายถึงการปฏิบัติตนหรือปฏิบัติกิจ (การกระทำ) ในการ ดำรงชีวิตที่มีมูลเหตุจูงใจด้านกุศล รวมทั้ง หลักธรรมสนับสนุนต่างๆ เป็นแรงขับไปสู่การปฏิบัติที่มีลักษณะสันโดษ อันนำไปสู่ภาวะความยินดี ความพอใจ และการรู้จักพอ หรืออาจทำให้กระชับขึ้น ว่าสันโดษในความหมายนี้หมายถึงการรู้จักยินดี การรู้จักพอใจ หรือการรู้จักพอในการปฏิบัติตน หรือปฏิบัติกิจที่อาศัยปัญญาในระดับที่สูงขึ้นซึ่งอาจนำไปสู่การละกิเลสในที่สุด ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความหมายนี้เป็นความหมายของสันโดษในฐานะของจุดหมายจะเห็นได้ว่าการจะอธิบายความหมายของสันโดษในฐานะจุดหมายจำเป็นที่จะต้องรู้ถึงที่มาหรือเหตุปัจจัยเป็นเบื้องต้น ซึ่ง สอดคล้องกับคำอธิบายของสมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ) (๒๕๒๐, น. ๒๓-๓๒.) ว่าการปฏิบัติตาม หักสันโดษควรปฏิบัติตั้งแต่สันโดษในความคิด สันโดษในการแสวงหา สันโดษในการรับและ สันโดษในการบริโภคซึ่งเป็นการอธิบายความหมายของสันโดษในเชิงสืบสาวเหตุปัจจัยเช่นเดียวกันตามที่ได้อธิบายความหมายของสันโดษที่มีความเกี่ยวข้องกับมูลเหตุจูงใจซึ่งถือได้ว่า มีความสำคัญต่อการปฏิบัติสันโดษ ดังนั้นจึงขออธิบายมูลเหตุจูงใจฝ่ายกุศลไว้ในส่วนนี้พร้อมกัน ซึ่งมีมูลเหตุจูงใจฝ่ายกุศลนั้นมีหลายประการ แต่มีมูลเหตุจูงใจที่สำคัญๆพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

(๑) ความต้องการมีความสุขในการดำเนินชีวิตโดยมีเงื่อนไขว่าต้องไม่ยึดติดความสุข จนหยุดการทำงานการประกอบสัมมาอาชีพจนกลายเป็นความเกียจคร้าน แต่ต้องมีความเพียรที่ จะทำให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเป็นธรรมประกอบคู่กันไปเสมอ ทั้งนี้โดยพิจารณาได้จากสมณทุกขสูตรที่ว่า สุขของสมณะ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สันโดษด้วยจิรัตามมีตามได้! เป็นผู้สันโดษด้วยบณฑาทตามมีตามได้ เป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมี ตามได้เป็นผู้สันโดษด้วยคิลานปัจจัยเภสัชบริวารตามมีตามได้ ยินดีประพฤติพรหมจรรย์^{๖๓}

(๒) ความต้องการอบรมพัฒนาตนเอง เป็นการฝึกฝนตนเองให้รู้จักพอไม่เป็นคนโลภอยากได้ของผู้อื่น รู้จักเก็บรักษาของของตน รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัดและเหมาะสม ไม่มีความทะยานอยากไม่แสวงหาเกินความพอดี รู้จักแสวงหาให้ได้มาโดยชอบธรรม และมีความซื่อสัตย์ในการประกอบสัมมาอาชีพเป็นต้น^{๖๔} รวมถึงการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ลุ่มล่ามในอารมณ์ละเอียดซึ่งความยินดียินดีร้าย ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้สันโดษ โดยสม่ำเสมอ

(๓) ความต้องการละ เลิกในอกุศลธรรม ดังปรากฏในเรื่องปธาน ๔ สรุปว่า ปหานะ หมายถึงการละเสีย การไม่รับ การบรรเทา การทำให้สิ้นไปซึ่ง กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก และอกุศลธรรม^{๖๕}

(๔) ความต้องการความเจริญในกุศลธรรม ดังที่กล่าวไว้ใน รัตติสูตร ที่ว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๖ ประการ พึงหวังได้ความเจริญในกุศลธรรมอย่างเดียว ธรรม ๖ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สันโดษด้วยจิวร บิณฑบาต เสนาสนะและ คิลานปัจจัยเภสัช บริหารตามมีตามได้”^{๖๖}

สันโดษในความหมายที่สองนี้ยังจัดอยู่ในระดับโลกียะเช่นกัน แต่ถือว่าเป็นพื้นฐาน สำหรับเตรียมไปสู่ระดับโลกุตระต่อไป

๒.๒.๒ ประโยชน์ของหลักสันโดษ

ผู้ที่รู้จักความสันโดษ คือ ผู้ที่ยินดีด้วยปัจจัยของตน (สก) ยินดีด้วยปัจจัยที่มี อยู่ (สนต) ยินดีโดยสม่ำเสมอ (สม) ผู้ยินดีด้วยปัจจัยของตน คือ ได้สิ่งใดมาโดยชอบ ไม่ว่าจะโดยการทำมาหากิน หรือเป็นการได้โดยการจับสลากหรือลาภอย่างหนึ่งอย่างใด จะดีหรือไม่ดี ก็ยินดีในสิ่งอันเป็นของตน ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่นที่ได้ของดีกว่าตน และไม่อื้ออวดชมผู้อื่น หากตนได้ดีกว่า ชีวิตจึงสบายด้วยความพอเพียง คือพอใจในสิ่งที่ตนได้มา

ผู้ยินดีด้วยปัจจัยที่มีอยู่ หมายถึง สิ่งที่ตนได้มา หรือมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะปัจจัย ๔ ก็พอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่ว่าจะที่บ้านเรือน พาหนะ ทรัพย์ บุตรภรรยา อย่างนี้จึงมีความสุข ถ้าไม่สันโดษได้เท่าไรก็ไม่รู้จักพอ คือไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่ว่าจะสิ่งที่มีจะดีเพียงใด ก็ไม่มีความสุขเพราะไม่พอใจ ต้องการให้มากขึ้นดีขึ้น ด้วยกิเลสตัณหา

ผู้ยินดีโดยสม่ำเสมอ คือ ไม่ว่าจะได้ดีหรือไม่ดี คือ ได้อิฏฐารมณ์หรือ อนิฏฐารมณ์(จิตกระทบกับอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ดีหรือไม่ดี) ก็มีในสม่ำเสมอ คือ ยินดีในอารมณ์ทั้งปวงโดยความสม่ำเสมอ ผู้มีจิตเช่นนี้ได้ นับว่าต้องมีใจสูง ใจดี เหมือนกับพระสงฆ์ที่ท่านไม่ยินดีในการบิณฑบาตรเพราะเป็นของที่ได้มาโดยบริสุทธิ์

นับว่าผู้มีความสันโดษในจิตใจ ย่อมมีความสุข เพราะจิตยินดีเป็นกุศล พ้นจากการถูกความโลภ ความริษยา และ ความคับแค้นใจเบียดเบียน

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดง ความสันโดษ เป็นมงคลสูงสุด เป็น ๑ ในมงคล ๓๘ ประการ ในอรรถกถาแสดงถึงประโยชน์ของความสันโดษได้ดังนี้

๓๗ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์) ๒๕๔๕, น. ๖๓)

๓๘ (ที.ปา. ๑๖/๒๓๘/๑๘๕)

๓๙ (ที.ปา. ๑๖/๒๓๘/๑๘๕)

-เป็นเหตุบรรลุละบาปกรรมทั้งหลาย มีความมักมาก ความมักใหญ่ และความปรารถนาลามก(ปรารถนาชั่ว) เป็นต้น

-เป็นเหตุแห่งสุขคติ

-เป็นคุณอุตุนนอริยมรรค

-เป็นเหตุแห่งความเจริญ มีความไม่ขัดข้องในทิศทั้ง ๔ โทษของความไม่สันโดษก็มีแสดงไว้ว่า เป็นเหตุแห่งความปรารถนาเกิน ความทะยานอยากไม่มีที่สิ้นสุด เป็นเหตุแห่งความปรารถนาลามกของชนอื่น

-ผู้ปรารถนาเกินย่อมเสื่อมจากประโยชน์ เพราะความโลภจัด และเพราะความเมาด้วยสามารถแห่งความโลภจัดนั้น

เมื่อพิจารณาให้ดีแล้ว ความสันโดษ จึงนับเป็นคุณธรรมที่สำคัญ ที่จะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดีงาม และก่อให้เกิดความสุขและสบายใจ รวมทั้งเป็นไปเพื่อความขัดเกลากิเลสด้วย ผู้ที่ไม่สันโดษย่อม ไม่มีความสุข เพราะถูกความปรารถนาเกิดเบียดเบียน แม้สิ่งที่ตนได้ก็ไม่พอใจ ไม่ทำให้อิ่มได้ด้วยใจอันร้อนไปด้วยกิเลส

นอกจากนั้น ความเป็นผู้สันโดษ คือ รู้จักพอ รู้จักยินดีพอประมาณ ย่อมทำให้เป็นผู้นำรัก นำเคารพ เพราะเป็นผู้รู้ ผู้นำเคารพบูชา และไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนใจแก่ใครๆ จึงเป็นผู้มีความสุขในทิศทั้ง ๔ ไม่ก่อเวร และเป็นผู้ไม่กระทบกระทั่ง

สิ่งเดียวเท่านั้นที่ไม่ควรสันโดษ คือ การทำความดี การทำบุญกุศล “กุศลบุตรไม่ควรทำ ความเป็นผู้สันโดษ ด้วยการยังกุศลให้เกิดขึ้น เพราะว่าบุคคลเมื่อทำบุญบ่อยๆ ย่อมบรรลุซึ่งความสุขอันเป็นโลกุตระ...ผู้มีปัญญา ควรขจัดมลทินที่ละน้อยๆ ในขณะๆ โดยลำดับไป เหมือนช่างทองชำระสนิมแห่งเงินฉะนั้น”

ประโยชน์ ของการอยู่คนเดียว

1.การอยู่คนเดียว ช่วยให้คุณได้พักผ่อน และเติมพลังให้กับตัวเอง การอยู่คนเดียว จะช่วยให้คุณได้ชำระประสาทของคุณ มีความยืดหยุ่น ชัดเจน และมีการโฟกัสในสิ่งต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น เพราะตลอดทั้งวันนั้น คุณมีเวลาที่เร่งรีบวุ่นวาย ไม่ว่าจะการทำงานตรงต่อเวลา แจกจ่ายบัตรติดต่อ ประชุม โทรศัพท์ พาร์ตี้ หรือออกเดท ซึ่งคุณต้องหยุดพักบ้าง โดยการอาจจะอาบน้ำอุ่นๆ ทำสมาธิสัก 10 นาที หรือแค่มีความสุข กับการใช้เวลาอยู่กับตัวเอง ณ ขณะนั้น ดังนั้น การอยู่คนเดียว สามารถช่วยจัดระเบียบความคิด และพลังงานของคุณได้

2.การอยู่คนเดียว ช่วยเพิ่มความคิดสร้างสรรค์ จาก Susan Cain นักเขียน เจ้าของหนังสือ Quiet, told Scientific American เขียนไว้ว่า “ความสันโดษ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์” ดังนั้น หากมีส่วนตัวของคุณ ไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ร้านกาแฟ ถนนในเมือง หรือในธรรมชาติ ให้คุณมีพื้นที่ส่วนตัว ในการเปิดโลกทัศน์ และเอาปรับใช้กับไอเดียใหม่ๆ ที่มีความเป็นไปได้

3.คุณทำสิ่งต่างๆ เสร็จมากขึ้นกว่าเดิม เมื่ออยู่คนเดียว คุณสามารถใช้ประโยชน์ จากแรงจูงใจของคุณ ในการทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพ และโฟกัสไปยังงานนั้นๆ ซึ่งจะทำให้คุณ ทำงานต่างๆ เสร็จในปริมาณงานที่มากขึ้น

4.ความสันโดษ สามารถเพิ่มความใกล้ชิด ในแง่ของศาสนา การอยู่คนเดียว คือ การได้ใช้เวลาอยู่กับพระเจ้า และทำให้เราเป็นหนึ่งเดียวกับตัวเอง การอยู่คนเดียว และตัดการเชื่อมต่อ

สามารถช่วยคุณได้คิดทบทวนสิ่งต่างๆ ในมุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ และสังคม ดังนั้น เมื่อคุณกลับเข้าไปในสังคมอีกครั้ง คุณจะกลายเป็นคนที่เต็มไปด้วยพลังความรัก ฟุ้งซ่านน้อยลง และเจอกับสิ่งที่น่าตื่นเต้นใหม่ๆ

5. ของขวัญที่ดีที่สุดของการอยู่คนเดียว คือ การมีอิสระภาพ การอยู่คนเดียว ทำให้คุณมีอิสระภาพในการทำสิ่งต่างๆ การปลีกตัวไปอยู่คนเดียว โดยไม่ติดต่อกับใคร และใช้เวลาอยู่กับตัวเอง ซึ่งมันจะช่วย ในการพัฒนาอารมณ์ สร้างความสมดุล และเสริมสร้างมุมมองใหม่ๆ ให้กับคุณ และช่วยเตือนตัวของตนเองว่า คุณเท่านั้นที่จะเป็นผู้กำหนดชีวิตของตัวเอง

๒.๒.๓ ความสำคัญของหลักสันโดษ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า สันตุนฺถี ประระมัง ะนะงิ ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ เป็นทรัพย์อันสูงสุด พระพุทธวจนะนี้ชี้ให้เห็นว่า ความพอใจ คือทรัพย์สมบัติที่สำคัญของมนุษย์ หากมนุษย์มีข้าวของ เงิน ทองเพชรพลอยมากมายแต่ยังไม่รู้สึกพอใจ สิ่งเหล่านั้นก็ เป็นเพียงทรัพย์สินธรรมดา ยังไม่เป็ทรัพย์อันสูงสุด เพราะเมื่อความยินดีพอใจ ยังไม่เกิด ความสุขก็ยังไม่เกิด

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความสุขเบื้องต้นที่ผู้ครองเรือนพึงมีคือ ความสุขอันเกิดจากการทำงานที่สุจริต ความสุขอันเกิดจาก การมีทรัพย์ ความสุขอันเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ และความสุขอันเกิดจากการไม่มีหนี้

ความสุขดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ด้วยความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ หากไม่มีความพอใจกับสิ่งที่มีอยู่เฉพาะหน้า มีความอยากเข้า มาเป็นพลังขับเคลื่อนมีความทะเยอทะยานอยากได้สิ่งต่างๆ มาครอบครองยิ่งขึ้นไป แม้มียากเท่าไร ก็ไม่รู้สึกพอใจ คอยปรุง แต่งเรื่องที่จะได้สิ่งของมาเป็นของตนตลอดเวลา อาจจะมีทรัพย์สินมากมายกายกอง แต่อาจจะหาความสุขไม่พบ เพราะเมื่อใจ ไม่รู้จักพอก็ไม่ได้พัก เมื่อใจไม่ได้พักเอาแต่ปรุงแต่ ความเครียดอันเกิดจากการปรุงแต่งมีอยู่เป็นประจำ

ความคิด ความฝัน ความหวัง การปรุงแต่งทั้งปวง ไม่ว่าจะสำเร็จ หรือไม่สำเร็จ ล้วนทำให้จิตใจเหินห่างที่แสดง อาการออกมาเป็นความเครียดที่ใครๆ เขาชอบบ่นกันเมื่อพบหน้ากัน นั่นแหละ ต่างคนต่างฝัน ต่างคนต่างหวัง จึงต่างคนต่าง เครียด

แม้แต่คำว่า ทรัพย์ ในทางพระพุทธศาสนาก็แปลว่า ความพอใจ เมื่อครอบครองวัตถุสิ่งของใดๆ แล้วรู้สึกพอใจชื่นใจ อิ่มใจ ก็เรียกว่า เป็นผู้มืทรัพย์

การครอบครองวัตถุในชีวิตของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป เพราะความจำเป็นไม่เท่ากัน เสื้อผ้าที่สวมใส่ขนาดไม่เท่ากัน อาหารที่รับประทานของแต่ละคนปริมาณไม่เท่ากัน แต่เมื่อความพอใจในสิ่งที่มีอยู่เกิดขึ้น ความสุขย่อมมีเท่ากัน ความพอใจ เกิดขึ้นก็ครั้ง ความสุขก็จะตามมาเท่านั้น

มนุษย์เกิดมาอาจจะมืสิทธิ์ครองทรัพย์สินสมบัติแตกต่างกัน แต่ทุกคนมืสิทธิ์ครอบครองความพอใจ ในวิสัยที่ตนฝึกดีแล้ว ได้เท่าๆกัน

เพราะฉะนั้นเวลาที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงเรื่องทรัพย์สิน พระองค์มิได้ทรงยกย่องสิ่งใดว่าเป็นทรัพย์สินสูงสุดนอกจากความ สันโดษ เพราะความสันโดษเป็นทรัพย์ที่ทุกคนมืสิทธิ์ที่จะครอบครองได้เท่าๆกัน

เมื่อใดที่ได้รับวัตถุสิ่งของเข้ามาไว้ใช้สอย หากใส่ความยินดีลงไป พอใจกับสิ่งที่มีนั้น วัตถุสิ่งของนั้นจะกลายเป็นทรัพย์ อันประเสริฐไปในทันที ขณะใดมีความพอใจกับงานที่กำลังกระทำอยู่

กับโอกาสที่ได้กระทำประโยชน์ให้ผู้อื่น โดยไม่มีข้อจำกัด ใดๆมาขวางกั้น ขณะนั้น ได้ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น เพราะคำว่าสวรรค์ แปลว่ายอดแห่งความสุข

การลงทุนในทุกวันนี้ก็มีทั้งกำไร ขาดทุน รวยมาก รวยน้อย จนมาก จนน้อย คนรวยที่มีความสุขก็มี คนรวยที่มีความทุกข์ก็มี คนจนก็เช่นกัน ความทุกข์และความสุขก็จึงสรุปได้ว่ามีได้ ขึ้นอยู่กับฐานะเลย ความสุขตามที่ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการดังกล่าวข้างต้นต่างหากที่พวกเราหลงลืมกันไปเอง ขอให้ยึดความพอเพียงเป็นหลักในการลงทุนเสมอๆ มีความพึงพอใจ มีใช้ซื้อที่ราคาต่ำสุด ขายที่ราคาสูงสุด ขอให้เทียบการลงทุนในตลาดการเงินอื่นๆ ผลตอบแทนที่ 5% หรือ 6% ในตลาดทั่วไปที่ตอบแทนการลงทุนอยู่นั้นน่าจะเป็นที่พึงพอใจไหม? หากพึงพอใจเราอาจจะตั้งเป้าผลตอบแทนของการลงทุนของเราสัก 10% ให้พึงพอใจตรงจุดนี้ได้ไหม? หากคำตอบว่า”ใช่” เราก็มาสร้าง “ระบบ” ที่เราสามารถหาผลตอบแทนให้ได้ที่ ตัวเลขที่เราตกลงกันว่าเราพอใจ แล้วก็ทำตาม “ระบบ” นั้นด้วยความเคร่งครัดหรือที่เรียกว่า “วินัย”

๒.๒.๔ ประเภทของหลักสันโดษ

ก่อนที่จะอภิปรายในรายละเอียดของลักษณะและประเภทของสันโดษ ผู้วิจัยใคร่ขอ อธิบาย คำว่า “ยินดี” กับ “รู้จักพอ” ให้ชัดเจนเป็นเบื้องต้น เนื่องจากสองคำนี้มีความสัมพันธ์กับการจำแนกลักษณะและประเภทของสันโดษ เพราะนัยและความหมายของสันโดษตามที่กล่าว มาแล้ว ในข้อ ๒.๑ นั้นมีนักวิชาการส่วนหนึ่งแปลความหมายของสันโดษโดยใช้คำว่า “ยินดี” และอีก ส่วนหนึ่งแปลความหมายของสันโดษโดยใช้คำว่า “รู้จักพอ” ต่อจากนั้นจะกล่าวถึงสิ่งที่ควรสันโดษ และสิ่งที่ควรไม่สันโดษเพื่อนำไปอยู่ความเข้าใจในการจำแนกลักษณะและประเภทของสันโดษอย่าง เหมาะสม

คำว่า “ยินดี” อาจแสดงด้วยคำว่า “พอใจ” ก็ได้เป็นยินดีหรือพอใจตามที่ได้หมายถึง เมื่อตนเพียงได้สิ่งใดมาไม่ว่าจะดีหรือเลวก็ไม่แสวงหาสิ่งอื่น ไม่เดือดร้อนไม่กระวนกระวายใจในสิ่ง ที่ตนไม่ได้ ไม่ปรารถนาเกินไปกว่าสิ่งที่ตนพึงได้มาโดยชอบธรรม ไม่แสวงหาสิ่งที่เป็นของผู้อื่น และ ยินดีหรือพอใจตามกำลังหมายถึงเมื่อตนได้สิ่งใดมาหากไม่เหมาะสมกับกำลังกายหรือสุขภาพก็ไม่ ฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตนยอมสละให้ หรือรับเอาตามแต่กำลังการบริโภคของตน (พระธรรมปิฎก (ประยูรธ), ๒๕๔๖ก, น. ๑๐๖) อาการเหล่านี้เป็นตัวอย่างของยินดีหรือพอใจซึ่งพอที่จะสรุปให้เห็นได้ ว่ายินดีหรือพอใจนั้นต้องมีการพิจารณาในสองขอบเขตคือ

๑) ยินดีในเชิงปริมาณ หมายถึงยินดี ตามจำนวน ขนาดและปริมาณที่ได้มา หรือยินดีในจำนวน ขนาดและปริมาณการอุปโภคบริโภค ของตน ไม่เกินกว่าปริมาณที่ต้องการ ทั้งนี้ไม่ได้เน้นพิจารณาในด้านคุณค่าหรือเชิงจริยธรรมของ สิ่งที่ได้มาหรือสิ่งที่อุปโภคบริโภค

๒) ยินดีในเชิงคุณภาพ เน้นการพิจารณาด้านคุณค่าหรือจริยธรรมของสิ่งที่ได้มา หรือสิ่งที่อุปโภคบริโภคเป็นสำคัญ เช่น ยินดีในสิ่งของที่เป็นของตนหรือการไม่แสวงหาสิ่งของที่เป็น ของคนอื่นเพราะเป็นการไม่เหมาะสมและผิดศีลธรรม หรือยินดีอุปโภคบริโภคด้วยเห็นว่าสิ่งนั้นมี คุณค่ามีความจำเป็นและมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งยินดีในเชิงปริมาณและยินดีในเชิงคุณภาพก็เป็นเรื่องที่จะแยก ออกจากกันอย่างเด็ดขาดไม่ได้ เพราะทั้งสองเป็นเรื่องของลักษณะที่ถือว่าเป็นแรงจูงใจในการงดเว้น การกระทำต่างๆที่เกินความพอดีแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในระดับ เช่นเมื่อร่างกายของนาย ดี ขาดอาหารก็ต้องการอาหารจำนวนหนึ่ง หากพิจารณาในเชิงปริมาณถ้ากินด้วยความอยาก ความ ยินดี

ความพอใจที่จะได้กินปริมาณมากๆ หรือความมักมากก็ไม่ใช่ความยินดีในความหมายของ สันโดษและ ในขณะเดียวกันถ้าหากพิจารณาในเชิงคุณภาพการบริโภคอาหารโดยไม่ได้พิจารณาถึง คุณค่าที่แท้จริง ของอาหารว่าควรบริโภคอาหารประเภทใดที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีพ แต่คำนึงถึง เพียงความอร่อย ก็ไม่ถือว่าเป็นความยินดีในความหมายของสันโดษเช่นเดียวกัน ดังนั้นในขณะใด ขณะหนึ่งการจะ พิจารณาว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการปฏิบัติตามหลักสันโดษหรือไม่จำเป็นจะต้อง พิจารณาทั้งในเชิง ปริมาณและคุณภาพไปพร้อมๆกัน

อนึ่งความสัมพันธ์ของยินดีในเชิงปริมาณกับยินดีในเชิงคุณภาพนั้นจะเห็นชัดเจน มากขึ้นเมื่อเวลาที่เราจะพิจารณาถึง ยถาสารูปปล้นโดษคือยินดี พอใจโดยธรรม หรือโดยความ เหมาะสม คำว่า “ความเหมาะสม” นี้เองที่จะต้องใช้ปริมาณหรือคุณภาพเป็นตัวชี้วัดในขนาดที่จะ ถือได้ว่ามี ความเหมาะสม ตามตัวอย่างข้างต้นถ้านายดี เป็นคนร่างกายแข็งแรงใหญ่โตจำเป็นต้อง ใช้พลังกำลัง ในการทำงานมากปริมาณอาหารก็ต้องมากขึ้น แต่ถ้านายดี เป็นคนร่างกายลั่นพัด และไม่ได้ใช้ พลังกำลังมากปริมาณอาหารก็ต้องลดน้อยลงตามความรูปร่างและการใช้กำลังภายในทำนองเดียว กัน หากพิจารณาในเชิงคุณภาพก็ต้องพิจารณาว่าอาหารประเภทใดที่จะทำให้เกิด ประโยชน์ที่แท้จริง ต่อร่างกายของนายดี และอาหารประเภทใดที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงต่อ ร่างกายของนายดี ข้อสังเกตที่สำคัญของคำว่า “ยินดี” หรือ “พอใจ,, มีนัยที่สำคัญสองประการคือหาก เป็นความยินดี หรือความพอใจในสิ่งที่ไม่ดีเป็นอกุศลเรียกว่า “ตันทา, เกิดจากเวทนาเป็นปัจจัยซึ่ง มีวิชาเป็นมูล ฐานสำคัญและนำไปสู่การแสวงหา ซึ่งหมายถึงการได้สิ่งใดๆมาเป็นของตนไม่ว่า จะด้วยวิธีการอย่างไรก็ตาม ก็ตามล้วนเป็นการแสวงหา ในทางตรงกันข้ามหากเป็นความยินดีหรือความพอใจในสิ่งที่ดีเป็นกุศล เรียกว่า “ฉันทะ” เกิดจากโยนิโสมนสิการจึงเป็นกระบวนธรรมฝ่าย ปัญญาและมุ่งไปสู่การกระทำ ไม่ใช่การแสวงหา”^{๒๗} ดังนั้นคำว่า “ยินดี” หรือ “พอใจ” ที่จะใช้ในความหมายของสันโดษในงานวิจัยนี้ จึง เป็นความยินดีหรือความพอใจทั้งที่เป็นเชิงปริมาณคือความยินดีหรือความพอใจในจำนวน ขนาด หรือปริมาณที่พอดีพอเหมาะ และความยินดีหรือความพอใจในเชิงคุณภาพคือความยินดีหรือความ พพอใจในสิ่งที่มีคุณค่าหรือมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตหรือสิ่งที่เป็นกุศลธรรมทั้งปวงแต่อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาของการให้คำนิยามความหมายของสันโดษว่า “ยินดี” หรือ “พอใจ” ในสิ่งของที่เป็นของ ตน ในสิ่งของที่มีอยู่ และแสวงหามาโดยเหมาะสมและชอบ ธรรมเกิดขึ้นเมื่อกล่าวถึงคำสอนเรื่อง ไม่สันโดษในกุศลธรรมที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรารู้ทั่วถึง คุณของธรรม ๒ อย่างคือ ความเป็นผู้ไม่ สันโดษในกุศลธรรม ความเป็นผู้ไม่ย่อหย่อนในความเพียร...”^{๒๘} ทำให้เกิดข้อขัดข้องในการแปลความ ซึ่งถ้าหากจะแปลตรงตาม ตัวอักษรคือ “ไม่ยินดีหรือไม่พอใจในกุศลธรรม” ซึ่งไม่ตรงกับจุดหมายที่ แท้จริงของคำสอนดังกล่าว ดังนั้นนักวิชาการส่วนหนึ่งจึงหาทางออกด้วยการแปลความหมายของ สันโดษอีกนัยว่า “รู้จักพอ” (แปลก สนธิรักษ, ๒๕๐๖, น. ๓๒๑) ซึ่งเมื่อกล่าวถึงคำสอนเรื่องไม่สันโดษ ในกุศลธรรมก็สามารถ แปลความได้ชัดว่า “ไม่รู้จักพอในกุศลธรรม” กลับต้องเพียรทำให้มากขึ้นซึ่ง ตรงกับจุดหมายของ คำสอนนี้ คำว่า “รู้จักพอ” มีความหมายเพียงใดจะอภิปรายดังต่อไปนี้

คำว่า “รู้จักพอ” หมายถึงความพอใจในสิ่งที่ถูกต้องอยู่ในกรอบไม่มากเกินไปจนขอบเขต หรือพอใจในสิ่งที่ควรพอเช่นพอใจในการอุปโภคบริโภค พอใจในกาแสวงหาที่ไม่มากเกินไปหรือ น้อย

๔๐ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์), ๒๕๔๖ค, น. ๔๙๐-๔๙๔)

๔๑ (อง.เอก. ๓๓/๒๕๑/๒๙๗)

เกินไป และไม่พอใจในสิ่งที่ไม่ควรพอใจเช่นไม่พอใจในกุศลธรรม รู้จักพอ เป็นความพอดีใน การกระทำไม่ว่าจะเป็นการแสวงหา การรับ การบริโภค ซึ่งพระธรรมปิฎก (ประยูรธ) (๒๕๔๖ค, น. ๕๘๒) ได้แสดงความหมายของคำว่าพอดีว่าถือเอาลักษณะที่ไร้โทษไร้ทุกข์และเหมาะสมที่จะให้ ถึงจุดหมายที่กำหนดไว้ส่วนอีกแนวทางหนึ่ง ในการแก้ไขข้อขัดข้องเรื่องการให้ความหมายของคำสอน เรื่อง การไม่1สันโดษในกุศลธรรมคือจำเป็นจะต้องพิจารณาไปถึงวัตถุประสงค์แห่งการยินดีหรือพอใจของ สันโดษ และไม่สันโดษซึ่งถือเป็นการแปลความตามบริบทมากกว่าแปลแบบตรงตามอักษร

ดังนั้นใน ประเด็นนี้จะวิเคราะห์จากความหมายของสันโดษตามที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๒.๑ พอสรุปได้ว่าวัตถุประสงค์ แห่งการยินดีหรือพอใจที่จะถือได้ว่าเป็นสันโดษนั้นคือปัจจัยสี่ หน้าที่การทำงานที่ทำ ศิลปวิทยาที่ กำลังศึกษาและคุณธรรมที่กำลังปฏิบัติ ส่วนวัตถุประสงค์แห่งการยินดีหรือพอใจที่ถือได้ว่าเป็นการ ไม่สันโดษ คือกุศลธรรมทั้งปวงแต่อย่างไรก็ตาม อาจพิจารณาในอีกแง่มุมหนึ่งที่ว่ากรณีที่พระพุทธเจ้า ทรงสอนเรื่อง การไม่ให้สันโดษในกุศลธรรม อาจหมายถึงการไม่ให้พอใจในกุศลธรรมเท่าที่มีอยู่ใน ตนเองต้องพัฒนากุศลธรรมให้มากยิ่งขึ้นหรืออาจวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการใช้สันโดษคนละความหมาย สำหรับ กรณีที่ไม่ให้สันโดษคงหมายถึงการยินดี พอใจเท่าที่มีอยู่ ส่วนกรณีที่ไม่ให้สันโดษคงหมายถึงการ รู้จัก ความพอดีในสิ่งที่ทำโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

ลักษณะของสันโดษ

เมื่อทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “ยินดี” หรือ “พอใจ”, และ “รู้จักพอ” ได้ ชัดเจนแล้ว ผู้วิจัยจะไต่กล่าวถึงลักษณะของสันโดษเพื่อจำแนกลักษณะของสันโดษให้ชัดเจนมาก ยิ่งขึ้น ซึ่งแต่เดิมพระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องสันโดษกับภิกษุ ดังนั้นลักษณะเดิมของสันโดษที่ปรากฏ ใน คัมภีร์ชนรอง (อรรถกถา) จึงเป็นไปในลักษณะของสันโดษ ๓ อย่าง คือ^{๖๙}

๑) ยินดีด้วยของของตน ขยายความว่าภิกษุไม่แสดงอาการผิดปกติในเวลารับและ เวลา บริโภคและดำรงชีพด้วยปัจจัยของตนนั้นไม่ว่าจะดีหรือไม่ดี และไม่ว่าเขาจะถวายเป็นคารพ หรือไม่ คารพก็ตาม

๒) ยินดีด้วยของมีอยู่ ขยายความว่า ของใดได้มาแล้วมีอยู่แก่ตน ของนั้นชื่อว่ามีอยู่ ภิกษุ ยินดีด้วยของมีอยู่นั้นแลไม่ปรารถนาของนอกจากนั้นละความเป็นผู้ปรารถนาเกินล้นเสีย

๓) ยินดีด้วยอาการสม่าเสมอ ขยายความว่า เป็นการละซึ่งความยินดียินร้ายใน อัฐารมณฺ์และอนิฏฐารมณฺ์หรือภิกษุยินดีในอารมณ์ทั้งปวงด้วยอาการสม่าเสมอ

จากลักษณะที่ปรากฏในคัมภีร์นี้เอง ที่ยึดถือเป็นแนวทางในการอธิบายขยายความ ของ นักคิดและนักวิชาการในสมัยต่อมา ในการนำไปอธิบายความหมายของสันโดษให้ละเอียด พิสดาร เพิ่มขึ้น พนพระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร) (๒๕๔๘, น.๔๙) แสดงสันโดษในความหมายที่ว่า เป็น ความ ยินดี พอใจด้วยของของตนที่มีอยู่และได้มา ไม่ว่าจะน้อยหรือมากเพียงใดเราก็พอใจ

โดยสรุปแล้ว ลักษณะของสันโดษจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติที่สำคัญๆใน ภาพรวมของ สันโดษคือลักษณะที่ยินดีในของของตน ยินดีในของที่ตนมีอยู่และยินดีในของที่ได้มา โดยชอบธรรม ตามสมควร

๔๒ (อรรถกถาเมตตสูตร เล่มที่ ๓๙, น. ๓๔๑-๓๔๒)

ประเภทของสันโดษ

ในการจำแนกประเภทของสันโดษนั้นอาจใช้เกณฑ์ที่ต่างกันได้ เรเน จำแนกตามสิ่งที่ป็นวัตถุในการสันโดษ เช่นตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกคือการสันโดษในปัจจุบันที่ ได้แก่^{๗๐}

- ๑) สันโดษในจีวร
- ๒) สันโดษในบิณฑบาต
- ๓) สันโดษในเสนาสนะ
- ๔) สันโดษในคิลานเภสัชบริวาร

หรือการจำแนกประเภทตามอาการของสันโดษซึ่งในที่นี้จะแยกประเภทโดยการจำแนกตามอาการของสันโดษเป็นเกณฑ์ ดังปรากฏในอรรถกถาอริยวงศ์ (เล่มที่ ๓๕, น. ๙๔) โดยสรุปประเภทของสันโดษได้ดังนี้

๑) ยถาลาภสันโดษ คือสันโดษด้วยปัจจัยตามได้ ขยายความว่าการยังอัตภาพด้วยปัจจัยอันตนได้แล้ว (หากเทียบคัมภีร์ลักษณะของสันโดษในอรรถกถาเมตตสูตร ก็คือยินดีด้วยของที่มี อยู่คั้งนั้นพระธรรมวิสุทธิกวีจึงแปลรวมว่า ยินดีตามมี ตามได้)

๒) ยถาพลสันโดษ คือสันโดษด้วยปัจจัยตามกำลัง ขยายความว่าการแจกกำลังของตนแล้ว ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยปัจจัยที่สามารถจะเป็นไปได้ (หากเทียบคัมภีร์ลักษณะของสันโดษในอรรถกถา เมตตสูตร ก็คือยินดีด้วยของของตน)

๓) ยถาสารูปสันโดษ คือสันโดษด้วยปัจจัยตามควร ขยายความว่าการที่ภิกษุถวายปัจจัยที่ชอบใจแก่ภิกษุอื่นแล้วยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งของตน (หากเทียบคัมภีร์ลักษณะของสันโดษในอรรถกถาเมตตสูตร ก็คือยินดีด้วยอาการสม่ำเสมอ)

ประเภทของสันโดษทั้งสามประการ (เรียกว่า สันโดษ ๓) ที่กล่าวมานี้มีนักวิชาการ และนักปราชญ์ที่มีความเห็นสอดคล้องกันได้จัดแบ่งประเภทของสันโดษโดยอาศัยฐานข้อมูลจาก อรรถกถานี้ ดังเช่น

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ) (๒๕๒๐, น. ๒๓-๓๒) แสดงสันโดษที่พระอรรถกถาจารย์ขยายความไว้โดยแยกประเภทเป็น ยถาลาภสันโดษคือยินดีตามที่ได้ ยถาพลสันโดษคือยินดีตามกำลัง และยถาสารูปสันโดษคือยินดีตามสมควร โดยการปฏิบัติตามสันโดษตั้งแต่สันโดษในความคิดคือระงับความคิดที่ฟุ้งซ่านในความอยากได้ในทางที่ผิด หรือพอใจในความคิดในทางที่ถูกต้อง สันโดษในการแสวงหาคือยินดีแสวงหาแต่สิ่งที่ควรได้ หรือที่จะพึงใช้สอยตามกำลังของตน และสมควรแก่ฐานะและภาวะ สันโดษในการรับคือรับแต่พอประมาณ และสันโดษในการบริโภค คือใช้สอยด้วยการรู้ถึงประโยชน์ที่ต้องการ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์) (๒๕๔๖ข, น. ๒๗๒-๒๗๓) แบ่งประเภทของสันโดษเป็น ๓ ประเภทคือ ยถาลาภสันโดษ หมายถึงสันโดษตามที่ได้ กล่าวคือได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรของตน ก็พอใจในสิ่งของนั้น ยถาพลสันโดษหมายถึงสันโดษตามกำลัง กล่าวคือพอใจเพียงแต่กำลังร่างกายและขอบเขตการใช้สอยของตน และยถาสารูปสันโดษหมายถึงสันโดษตามที่สมควรแก่ ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิตและจุดหมายแห่งการทำกิจของตนนอกเหนือไปกว่านั้น อรรถกถายังแบ่งประเภทของ

๔๓ (องปณจก. ๓๖/๑๐๙, ๑๒๗, ๑๒๘, ๓๓๕/๒๔๗, ๒๖๘, ๒๖๙, ๘๑๐ และองทสก. ๓๘/๙๘/๓๒๒-๓๒๓)

สันโดษย่อยลงไปอีกเป็นสันโดษ ๑๒ คือสันโดษ ๓ เป็นไปตามปัจจัยสี่ รวมเรียกว่าสันโดษ ๑๒ กล่าวคือสันโดษในจีวรมี ๓ อย่างคือ ยถาลากสันโดษในจีวร ยถาพลสันโดษในจีวร และยถาสารูปสันโดษในจีวร สันโดษในบิณฑบาต มี ๓ อย่างคือ ยถาลากสันโดษในบิณฑบาต ยถาพลสันโดษในบิณฑบาต และยถาสารูปสันโดษ ในบิณฑบาต สันโดษในเสนาสนะมี ๓ อย่างคือ ยถาลากสันโดษในเสนาสนะ ยถาพลสันโดษใน เสนาสนะ และยถาสารูปสันโดษในเสนาสนะ สันโดษในคิลานปัจจัยมี ๓ อย่างคือ ยถาลาก สันโดษในคิลานปัจจัย ยถาพลสันโดษในคิลานปัจจัย และยถาสารูปสันโดษในคิลานปัจจัย^{๗๑} และสันโดษ ๕๐ คือสันโดษในจีวร ๒๐ สันโดษในบิณฑบาต ๑๕ และสันโดษในเสนาสนะ ๑๕ รวมเรียกว่า สันโดษ ๕๐ กล่าวอย่างย่อได้ดังนี้ สันโดษในจีวรมี ๒๐ คือ สันโดษด้วยการตริก สันโดษด้วยการเดินทางสันโดษด้วยการแสวงหา สันโดษด้วยการได้ สันโดษด้วยการรับ พอประมาณ สันโดษด้วยการเว้นจากความโลเล สันโดษตามได้ สันโดษตามกำลัง สันโดษตามสมควร สันโดษด้วยนี้ สันโดษด้วยการจัก สันโดษด้วยการทำ สันโดษด้วยการกะประมาณ สันโดษด้วยด้าย สันโดษด้วยการเย็บ สันโดษด้วยการย้อม สันโดษด้วยการทำกับปะ สันโดษด้วย การใช้สอย สันโดษด้วยการเว้นจากการสะสม สันโดษด้วยการสละ สำหรับสันโดษในบิณฑบาตมี 15 คือสันโดษด้วยการตริก สันโดษด้วยการไป สันโดษด้วยการแสวงหา สันโดษด้วยการได้ สันโดษ ด้วยการรับ สันโดษด้วยการรับพอประมาณ สันโดษด้วยการเว้นจากความโลเล สันโดษตามได้ สันโดษตามกำลัง สันโดษตามสมควร สันโดษด้วยอุปการะ สันโดษด้วยปริมาณ สันโดษด้วยการ บริโภค สันโดษด้วยการเว้นจากการสะสม สันโดษด้วยการสละ ล้วนสันโดษในเสนาสนะ 15 คือสันโดษด้วยการตริก สันโดษด้วยการไป สันโดษด้วยการแสวงหา สันโดษด้วยการได้ สันโดษ ด้วยการรับ สันโดษด้วยการรับพอประมาณ สันโดษด้วยการเว้นจากความโลเล สันโดษตามได้ สันโดษตามกำลัง สันโดษตามสมควร สันโดษด้วยอุปการะ สันโดษด้วยปริมาณ สันโดษด้วยการ บริโภค สันโดษด้วยการเว้นจากการสะสม สันโดษด้วยการสละ^{๗๒}

อนึ่ง นอกจากประภตดังกล่าวมาแล้ว ยังมีการแบ่งประเภทของสันโดษโดยอาศัย เกณฑ์อื่นในการกำหนดลักษณะ เว้น

ท่านพุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป., น. ๓๖-๓๗) แบ่งประเภทของสันโดษในภาพกว้าง โดย มองว่าการปฏิบัติขั้นโลกุตระก็ยังมีสันโดษเป็นสันโดษที่แท้จริงบริสุทธิ์ จึงแบ่งสันโดษเป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือโลกียสันโดษหมายถึงสันโดษของคนธรรมดาทั่วไปที่ยังต้องควบคุมระม'ระวัง และโลกุตระสันโดษหมายถึงสันโดษของพระอรหันต์ที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องควบคุมหรือระวังสังวร

โดยสรุป นักปราชญ์ล้วนใหญ่แบ่งประเภทของสันโดษ เป็น ๓ ประการโดยอิงอาศัย จากอรรถกถาเป็นหลักทั้งอรรถกถาใน เมตตสูตร และ อริยวงศ์สูตร แม้ว่าจะมีการตีความตาม พยัญชนะในแต่ละประการแตกต่างกันบ้างแต่ก็ไม่มากนัก และยังคงความหมายที่ใกล้เคียงกัน คือ ยถาลากสันโดษ คือยินดีตามที่ได้ กล่าวคือได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรของตนก็พอใจในสิ่งของนั้น ยถาพลสันโดษคือยินดีตามกำลัง กล่าวคือยินดีเพียงแค่งำลังร่างกายที่ตนมีและขอบเขตการไว้สอยของตน และยถาสารูปสันโดษคือยินดีตามที่สมควรแก่ภาวะ ฐานะและแนวทางชีวิตยินดีด้วย

^{๗๑} (อรรถกถาจฬวรรคที่ ๒ เล่มที่ ๔๗, น. ๑๗๙-๑๘๒. และอรรถกถาสุตตปิฎกที่ ๑๐ เล่มที่ ๖๖, น. ๘๕-๘๘)

^{๗๒} (อรรถกถาอริยวงศ์สูตรเล่มที่ ๓๕, น. ๘๙-๑๐๑)

อาการสม่าเสมอ ซึ่งการแบ่งประเภทพจน์นี้สามารถนำมาประยุกต์สอนฆราวาสได้และมัก เรียกว่า “สันโดษ ๓” ส่วนการแบ่งที่ละเอียดพิสดารขึ้นไป เว้น สันโดษ ๑๒ หรือสันโดษ ๕๐ นั้นมัก มุ่งอธิบาย เพื่อสอนเฉพาะบรรพชิต

อนึ่ง ประสาทของสันโดษดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยมีข้อสังเกตในประเด็นเรื่อง ความหมายของ “ยถาสารูปสันโดษ” ซึ่งในคัมภีร์ชั้นรอง (อรรถกถาอริยวงศ์สูตร ใต่อธิบายไว้ว่า คือ สันโดษด้วยปัจจัยตามควร ขยายความว่าหมายถึงการที่ภิกษุถวายปัจจัยที่ชอบใจแก่ภิกษุอื่น แล้วยัง อัดภาพให้เป็นไปด้วยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งของตน ส่วนใน อรรถกถาเมตตสูตร อธิบายว่า เป็นความ ยินดีด้วยอาการสม่าเสมอ ขยายความว่าหมายถึงการละความยินดียินดีร้ายในอิฏฐารมณ และ อนิฏฐารมณ ซึ่งว่าสม่าเสมอซึ่งดูเหมือนว่าเป็นสันโดษในระดับสูงชันและเมื่อพิจารณาในอรรถกถารถ วินิตสูตร^{๓๖} ที่กล่าวว่า “. . . ภิกษุอีกรูป หนึ่งเป็นผู้ได้ปัจจัยอันประณีต. . . คิดว่าจีวรนี้เหมาะแก่พระ เภระผู้บวชนาน. . . ถวายแล้วเสือกจีวร เก่า. . . หรือขึ้นผ้าจากกองขยะเป็นต้นกระทำสังฆาฏิด้วยผ้า เหล่านั้น. . . นี้ชื่อว่ายถาสารูปสันโดษ” หรือ . . . ภิกษุอีกรูปหนึ่ง ได้บิณฑบาตประณีต. . . เธอถวาย บิณฑบาตแก่เหล่าภิกษุผู้บวชนาน. . . แม้ฉันบิณฑบาตที่เหลือของภิกษุเหล่านั้นหรือเที่ยวบิณฑบาต แล้วฉันอาหารคละกัน. . .” อาจจะ วิเคราะห์ให้ได้ว่ายถาสารูปสันโดษน่าจะมีความหมายถึงการละ ความยินดียินดีร้ายในอิฏฐารมณและ อนิฏฐารมณ กล่าวคือภิกษุไม่ยินดียินดีร้ายในจีวรอันประณีตและไม่ ยินดียินดีร้ายในขึ้นผ้าจากกอง ขยะ หรือภิกษุไม่ยินดียินดีร้ายในบิณฑบาตประณีตและไม่ยินดียินดีร้ายใน การฉันอาหารที่เหลือหรือ อาหารที่คละกัน ซึ่งทั้งสองกรณีที่ยกมาแสดงนี้จะตีความว่าเป็นความ สันโดษตามความเหมาะสม กับฐานะตำแหน่งหน้าที่ก็ดูประหนึ่งว่าจะไม่สอดคล้องกับพยัญชนะและ บริบท

ดังนั้น จึงนำพิจารณาว่ายถาสารูปสันโดษอาจมีความหมายอีกนัยหนึ่งซึ่งไม่ค่อย นิยมตี ความกันมากนักคือความหมายที่ว่าเป็นการละเสียซึ่งความยินดียินดีร้าย ซึ่งจะเป็นสันโดษที่ สูงชันไป อีกขั้นหนึ่งเพื่อนำไปสู่การเกิดปัญญา (ดูในข้อ ๒.๓ เรื่องเป้าหมายเพื่อการละ (ปหานะ) ประกอบ)

อนึ่งหากพิจารณาจากคำอธิบายจาก อรรถกถารถวินิตสูตรว่า “. . . กียถาสารูปสันโดษ เป็นยอดของสันโดษแต่ละสามๆในปัจจัยแต่ละอย่างเหล่านี้. . . (อรรถกถารถวินิตสูตร เล่มที่ ๑๘, น. ๓๖๘) หรือในอรรถกถาขุททกนิกายมหานิทเทสที่ ๑๐ (เล่มที่ ๖๖, น. ๘๘) กล่าวว่า “สันโดษแต่ละ อย่างในปัจจัยทั้งหลายเฉพาะอย่างเหล่านี้ ท่านกล่าวว่า ยถาสารูปสันโดษ (ยินดี ตามสมควร) เป็น เลิศ พระอรหันต์เป็นผู้สันโดษด้วยสันโดษ แม้ ๓ อย่างเหล่านี้ในปัจจัยอย่าง หนึ่งๆ. . .” นั้นอาจเป็น นัยที่ๆเอนอยู่และบอกเราว่ายถาสารูปสันโดษเป็นข้อปฏิบัติเพื่อพัฒนาต่อ เนื่องมา 1 จาก ยถาสารูป สันโดษ และ ยถาพลสันโดษ

เป้าหมายของสันโดษ ในทุตยเสขสูตร ปรากฏข้อความว่า “. . . ซึ่งกถาที่เป็นไปเพื่อขัดเกลา กิเลส เป็นที่ สบายแก่ธรรมเครื่องโปร่งจิต คือ อัปปิจจกถา สันตุฎฐกถา.” (อง.ปมจก. ๓๖/๙๐/๒๑๔) ถือว่า เป็นการแสดงให้เห็นเป้าหมายหนึ่งซึ่งปรากฏข้อความในพระไตรปิฎกที่ชัดเจนที่สุดว่าเป้าหมาย ของ สันโดษคือการขัดเกลากิเลสเพื่อน้อมนำไปสู่อริยมรรคและอริยผล

๔๖ (อรรถกถารถวินิตสูตร เล่มที่ ๑๘, น. ๓๖๖-๓๖๗)

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระมหาสังฆราช (จวน) ทรงเห็นว่าสันโดษเป็นเครื่องสนับสนุนองค์มรรคอันเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงนิพพาน โดยก่อให้เกิดสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ (๒๕๔๐, น. ๖๔) อีกทั้งเป็นคำสอนที่ไม่ก่อให้เกิดความเกียจคร้าน แต่กลับทำให้เกิดความขยันหมั่นเพียรในการแสวงหาอย่าง ซอภธรรมและมีจิตใจเบิกบาน นอกจากนี้ยังทรงขยายความเพิ่มเติมว่าสันโดษเป็นหลักธรรมที่ช่วยในการสร้างความเจริญแก่ทรัพย์ เพื่อจะได้ใช้บริโภคเลี้ยงตนเอง บิดามารดา บุตร คู่ครอง บริวารและเพื่อน รวมไปถึงการมีทรัพย์ไว้เพื่อบำบัด อันตรายที่อาจเกิดขึ้นแต่เหตุต่างๆ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (จวน), ๒๕๐๖, น. ๑๖๘-๑๖๙)

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์) (๒๕๓๙, น. ๔๓๗-๔๔๐) เห็นว่าเป้าหมายของสันโดษคือทรัพย์ อันได้แก่ธนทรัพย์หมายถึงทรัพย์สินเงินทอง คุณทรัพย์หมายถึง คุณวุฒิ วิทยฐานะและคุณธรรม โดยแยกเป็นเป้าหมายดังนี้

๑) สันโดษในการทำงาน (เป็นเนื้อหาของชีวิต) คือมีความยินดีพอใจในงานที่มีอยู่ มุ่งมั่นทำงานให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๒) สันโดษในศิลปวิทยา (ส่งเสริมให้เกิดความ!) คือมีความยินดีพอใจในการศึกษา หาความที่กำลัการศึกษาอยู่และพยายามศึกษาหาความเพิ่มพูนวิทยฐานะ

๓) สันโดษในคุณธรรม (หมายเอาสุจริต และความประพฤติดี) คือมีความยินดีพอใจ ในการประพฤติปฏิบัติและมุ่งมั่นปฏิบัติให้คุณธรรมให้งอกงามมากขึ้น

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ) (๒๕๒๐, น. ๒๗) กล่าวถึงเป้าหมายของสันโดษว่าเป็นธรรมที่มุ่งเพื่อละบาปทั้งปวงและเป็นธรรมที่กำจัดความโลภ

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์) (๒๕๒๕, ๔๖-๔๗, ๖๓) เห็นว่าสันโดษมีเป้าหมาย ๒ ประการ คือ

๑) เป้าหมายทั่วไป เพื่อใช้เป็นเครื่องสนับสนุนในการดำเนินตามอริยมรรคที่จะบรรลุจุดหมาย สูงสุดคือวิมุตติหรือนิพพาน

๒) เป้าหมายเฉพาะ เพื่อให้จิตใจปลอดโปร่ง มั่นคง ปราศจากความ ติดข้องและความกังวล ครุ่นคิดในสิ่งเย้ายวนและเห็นว่าสันโดษไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่ความสุขเพราะหากมีความสุข แล้วก็จะทำให้หยุดในการทำงานต่อไป

พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร) (๒๕๔๘, น. ๔๗) แสดงทัศนะว่าสันโดษ เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการสร้างความสงบและความสุขให้แก่ตนเองและสังคม และเห็นว่าสันโดษเป็นธรรมข้อ หนึ่ง ที่นำไปสู่สันติบทคือพระนิพพานซึ่งปรากฏพุทธพจน์ ในชุตตกนิคาयที่ว่า “กัจฉันโต อัมมพระ อริยะะ บรรลุบทอันสงบทำแล้ว กัจฉันอันกุลบุตรผู้ฉลาดพึงทำ กุลบุตรนั้นพึงเป็นผู้อาจหาญ ... พึง เป็นผู้ สันโดษ...” (ช.ช. ๓๙๒๑๐๑๒๑๘) พอสรุปได้ว่าเป้าหมายของสันโดษตามพระคัมภีร์และของนักวิชาการร่วมสมัยมีอยู่ ๒ เป้าหมายหลัก คือ

๑) เป้าหมายทั่วไป เพื่อเป็นเครื่องขัดเกลากิเลสและละอกุศลธรรมเพื่อเป็นเครื่องน้อมนำไปสู่อริยมรรค ดังเช่นเป้าหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและเป้าหมายตามความเห็นของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระมหาสังฆราช (จวน) สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ) รวมทั้งความเห็นของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์)

๒) เป้าหมายเฉพาะ เพื่อทำให้จิตใจเบิกบาน มีความขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นทำงาน และเพิ่มพูนความรู้ วิทยฐานะ เช่นความเห็นของสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์) และความเห็นของ พระ

ธรรมปิฎก (ประยุทธ์)แม้ว่าเป้าหมายของสันโดษที่ปรากฏตามคัมภีร์และจากการอธิบายของนักวิชาการ ร่วมสมัยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะมีหลากหลายมิติแต่ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาเป้าหมายของสันโดษเป็นเรื่องที่สำคัญเพราะหากเราพิจารณาเป้าหมายของสันโดษผิดไปก็อาจทำให้การปฏิบัติตามแนวทางของสันโดษเบี่ยงเบน หรืออาจให้ผลตรงข้ามกับเป้าหมายที่แท้จริงได้ทีเดียว เช่นหากเราวิเคราะห์ว่าเป้าหมายของสันโดษคือการยินดีตามที่มี ตามที่ได้โดยไม่ต้องดิ้นรนแสวงหาสิ่งใดๆ ผู้ปฏิบัติก็อาจกลายเป็นผู้ที่ไม่มีความกระสือร้อร้น ไม่สร้างสรรค์ ดังนั้นผู้วิจัยขอแนะนำเสนอเป้าหมายของสันโดษเพิ่มขึ้นในอีกแง่มุมหนึ่งโดยอาศัยการตีความในเชิงบริบทจากข้อความในคัมภีร์เป็นหลัก โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

หากกล่าวในภาพกว้าง เป้าหมายสูงสุดของบรรดาพุทธธรรมของพระพุทธเจ้าคือการ ดับทุกข์ สันโดษก็ต้องมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อการดับทุกข์เช่นกัน แต่หากวิเคราะห์ให้ชัดเจนเราอาจจำเป็นต้องวิเคราะห์เป้าหมายระดับรองก่อนที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดซึ่งจะทำให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้นว่าพระพุทธเจ้าทรงสร้างมันใดให้เดินขึ้นไปเป้าหมายสูงสุดทีละขั้นจากง่ายไปยากและจะทำให้เราเข้าใจเป้าหมายของสันโดษได้ลึกซึ้งมากขึ้น ดังนั้นในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง เป้าหมายรองที่วิเคราะห์ได้ ดังต่อไปนี้

๑) เป้าหมายเพื่อการพึ่งพาตนเอง ซึ่งวิเคราะห์ได้จากพุทธพจน์ต่างๆในพระไตรปิฎก และการตีความของพระอรรถกถาจารย์ ดังนี้

พุทธพจน์ที่ตรัสว่า “มหาบพิตร อยางไรภิกษุชื่อว่า เป็นผู้สันโดษ มหาบพิตร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สันโดษด้วยจิวรเป็นเครื่องบริหารกาย ด้วยบิณฑบาตเป็นเครื่องบริหารท้อง เธอ จะไปทางทิศภาคใดๆก็ถือไปได้เอง. . ซึ่งแสดงถึงการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้ลุล่วงด้วยตนเองเป็นสำคัญ และเมื่อพิจารณาพร้อมกับความหมายของสันโดษที่ว่า สันโดษหมายถึงความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตนและยถาลาภสันโดษหมายถึงยินดีตามที่ได้คือได้ สิ่งใดมาด้วยความเพียรของตนก็จะเห็นได้ว่าทุกๆสิ่งที่หามาได้ต้องเกิด จากความเพียรของตนเอง เท่านั้นไม่ใช่จากผู้อื่นนอกจากนี้ หากพิจารณาดูในสังคีตสูตร ที่ว่าด้วยสังคีตหมวด ๑๐ หลักธรรมชุด “นาถกรณธรรม๑๐” (อันแปลว่าธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่ง หรือคุณธรรมอันทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนซึ่งประกอบไปด้วยสิบข้อธรรมคือ

- ๑) คีล มีความประพฤติดี
- ๒) พาหุสัจจะ เล่าเรียนและสดับฟัง ให้มาก
- ๓) กัลยาณมิตตตา มีมิตรดีงาม
- ๔) โลวจลลตา เป็นคนว่าง่ายและยอมรับฟังเหตุผล
- ๕) กิงกรณียะลูทักขตา เอาใจใส่กิจธุระของเพื่อนพ้องร่วมหมู่คณะ
- ๖) อัมมกามตา เป็นผู้ใฝ่คุณธรรม
- ๗) วิริยะ ขยันหมั่นเพียร
- ๘) สันตุฎฐี มีความสันโดษ
- ๙) สติ มีสติไม่เผลอ

๑๐) ปัญญา มีปัญญา เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความจริง) (ที.ปา. ๑๖/๓๕๗,๔๖๖/๒๕๕,๔๔๘) พระพุทธเจ้าทรงนำหลักธรรม หัวข้อสันตมูฐิมาตริสสอนไว้รวมอยู่ด้วยในสิบข้อธรรมซึ่งก็เป็นเครื่องยืนยันว่าธรรมเรื่องสันโดษเป็น หลักธรรมที่สอนให้คนรู้จักการพึ่งตนเอง มั่นเอง และ

ในजाตुทีลสูตร (อง.ปญจก. ๓๖/๑๐๙/๒๔๗) แสดงความเป็นผู้ที่พึ่งตนเองได้ดังปรากฏดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ย่อมเป็นผู้ควรเที่ยวไป ได้ในทิศทั้งที่. . . คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้มีศีล.. เป็นพหุสูตร.. เป็นผู้ สันโดษด้วยจิรวร บิณฑบาต เสนาสนะ และศีลานปัจฉัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ... เป็นผู้ได้ตามความปรารถนาโดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ซึ่ง ฌาน ๔ .. ย่อมกระทำ ให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ... ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่...

อนึ่งหากพิจารณาจากเป้าหมายดังกล่าว ก็จะเห็นว่า การเป็นผู้สันโดษควรเป็นผู้ที่ ไร้เก จิตใจให้โน้มไปอยู่การเกิดปัญหาด้วยการละความอยาก ความพยายาม การเบียดเบียนและ อกุศลทั้ง ปวงรวมทั้งเจริญสติ สมาธด้วยความมั่นคง ทำให้ความยินดีที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความยินดีในของ ของตน ความยินดีในสิ่งที่ได้มาและความยินดีโดยธรรมเป็นความยินดีที่ไม่ได้เกิด จากตัณหาความ อยากร ไร้ความโลภเป็นความยินดีในทางกุศล ดังนั้นสันโดษที่มีปัญญาเป็น พื้นฐานจึงเป็นการปฏิบัติ ตนด้วยความขยันหมั่นเพียร และหวังความก้าวหน้า โดยไม่เบียดเบียน ตนเองและผู้อื่น

๒) เป้าหมายเพื่อการละ (พหานะ) ดังที่ปรากฏในหลักธรรมเรื่อง ปธาน ๔ (ที.ปา. ๑๖/๒๓๘/๑๘๕) สรุปไว้ว่า พหานะหมายถึงการละเสีย การไม่รับ การบรรเทา การทำให้สิ้นไปซึ่ง กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก และอกุศลธรรม นอกจากนั้นยังมีพุทธพจน์ที่ว่าด้วยธรรมที่ควร ละและควร เจริญปรากฏในอังคุตติกาย ตฎุเสฐ (อง.ปญจก. ๓๖/๓๘๕/๘๓๘) ที่ว่า “ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย. . ความ เป็นผู้สันโดษอันภิกษุพึง เจริญเพื่อละความเป็นผู้ไม่สันโดษ. . .” จะเห็นได้ว่า สันโดษเป็นหลักธรรมที่ ควรปฏิบัติให้เป็นไปเพื่อการละในอกุศลธรรม หรือมีเป้าหมายเพื่อการละ อกุศลธรรมนั่นเอง นอกจากนี้ เมื่อนำคำอธิบายเรื่องลักษณะและความหมายของยถาสารูปสันโดษ ที่ ปรากฏใน อรรถ กถา เมตตสูตร (เล่มที่ ๓๙, น. ๓๔๑-๓๔๒) ว่าหมายถึงยินดีด้วยอาการสม่ำเสมอ ขยายความว่า หมายถึงการละความยินดีในร้ายในอิฏฐารมณและอนิฏฐารมณมาสนับสนุนก็ทำให้ เห็นว่าสันโดษมี เป้าหมายเพื่อการละในอกุศลธรรมประกอบอยู่ด้วย

๓) เป้าหมายเพื่อการอบรมและพัฒนาตนเอง (ภาวนา) การแก้อบรมทั้งทางจิตและ ปัญญา กล่าวคือการแก้อบรมจิตด้วยความเพียร ด้วยสติและสมาธิเพื่อให้จิตสงบ เจริญใน คุณธรรม มี ความมั่นคง เบิกบาน เรียกว่า “จิตตภาวนา” และการแก้อบรมปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจตาม ความเป็นจริง เป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส เรียกว่า “ปัญญาภาวนา”

(พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์), ๒๕๔๖๖, น. ๑๗๒) เป้าหมายนี้สอดคล้องกับคำอธิบายเรื่องสันโดษของ นักปราชญ์และนักวิชาการโดยทั่วไปตามที่ได้กล่าวมาแล้วในล่วนของความหมายเชิงประยุกต์ของ สันโดษที่เน้นด้านการพัฒนาการงานหรือสิ่งที่ทำอยู่ แต่ผู้วิจัยยังเห็นต่อไปว่าควรมุ่งไปที่การพัฒนา ตนเองเป็นเบื้องต้น การงานหรือสิ่งที่ทำก็จะถูกพัฒนาตามไปด้วย

๔) เป้าหมายเพื่อความสุข (สุข) มีปรากฏในสมณทุกขสูตร ที่ว่า “..สุขของสมณะ ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้สันโดษด้วยจิรวรตามมีตามได้ เป็นผู้ สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้! เป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ เป็นผู้สันโดษด้วย คีลาน ปัจฉัยเภสัชบริขารตามมีตามได้ ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ ...” (อง.ปญจก. ๓๖/๑๒๘/๒๖๙) เป็น

ความสุขที่เกิดจากการยินดี การพอใจ การรู้จักพอใจในปัจจุบันที่ไม่เกิดความทะยานอยากและ ความดีนรรนในการแสวงหา สำหรับเป้าหมายนี้อาจมีความเห็นของนักวิชาการร่วมสมัยหลากหลาย เช่นพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์) (๒๕๔๕, น. ๖๓,๖๗) เห็นว่าหากเป้าหมายของสันโดษอยู่ที่ความสุขก็ อาจทำให้คนหยุดการทำงานและการพัฒนาต่อไปเนื่องจากพอใจในความสุขแล้ว ท่านพุทธทาส ภิกขุเห็นว่าสันโดษเป็นความพอใจในภาวะปัจจุบันในสิ่งที่กำลังมีอยู่ เป็นอยู่และเห็นว่าความพอใจ จะนำไปสู่ความสุขและความสุขนี้เองจะนำไปสู่ปัสสัทธิ สมานิ ปัญญา (สรูปความจาก พุทธทาส ภิกขุ, ม.ป.ป., น. ๑-๔๒) สำหรับทัศนะของผู้วิจัยเห็นด้วยกับความเห็นของท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่า ความสุข (ในชั้นโลกียะ) เป็นเป้าหมายของสันโดษ แต่เมื่อมีความสุขชั้นโลกียะแล้วต้องไม่หยุดนิ่ง อยู่กับที่ควรเพียรปฏิบัติต่อไปเพื่อนำไปสู่ความสุขชั้นโลกุตระ ซึ่งหมายถึงความสุขของความสงบ นิ่งเป็นกลางและความสุขที่เกิดจากการดับทุกข์อย่างสมบูรณ์ หรือเรียกว่าความสุขแท้ ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่ทุกคนที่จะก้าวขึ้นไปถึงได้แต่ก็ต้องพัฒนาต่อไป (ผู้สนใจเรื่องความสุข สามารถศึกษา รายละเอียดเพิ่มเติมจาก วัชระ งามจิตรเจริญ, ๒๕๕๐, น. ๔๓๒-๔๓๔)

โดยสรุป เนื่องจากได้กล่าวมาแล้วว่าสันโดษอาจต่างจากหลักธรรมทั่วไป ดังนั้นจุดหมายของสันโดษจึงไม่เหมือนกับจุดหมายโดยทั่วไปคือ “ความยินดี” จุดหมายของสันโดษคง ไม่สิ้นสุดเพียงแค่นี้ความยินดีหรือความพอใจเท่านั้น แต่น่าจะมีเป้าหมายทั้งในด้านความสุข การ พัฒนาคตนอง และการพึ่งตนเองเพื่อการเข้าถึงแก่นแท้ของชีวิต ดังพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่ง พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างชัดเจนที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้ อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเอื่อมไป เหมือน ความสันโดษ. . (อง. เอก. ๓๒/๖๖/๑๒๙) “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรารู้ทั่วถึงคุณของธรรมสองอย่างคือความเป็นผู้ไม่สันโดษ ในกุศลธรรม หนึ่ง ความเป็นผู้ไม่ย่อหย่อนในความเพียร หนึ่ง. (อง. เอก. ๓๓/๒๕๑/๒๙๗) “ ทรัพย์มีความสันโดษเป็นอย่างยิ่ง. (ช.ธ. ๔๒/๒๕/๓๖๑)

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยในประเทศ

นิคม กกขุนทด ได้ทำการศึกษาถึง การพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ผลการศึกษาตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ผลการศึกษาดังนี้

๑) ชั้นการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหาครูต้องการพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการในวิชาที่รับผิดชอบและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๒) ชั้นการวางแผนการพัฒนาครูผู้ร่วมวิจัยมีครูเข้าร่วมวิจัยจำนวน ๑๒ คนและร่วมกันวางแผนการพัฒนาโดยกำหนดเป็นแผนและปฏิทินการปฏิบัติงานร่วมกัน

๓) ชั้นปฏิบัติการตามแผนการพัฒนาครูโดยการอบรมเชิงปฏิบัติจำนวน ๒ วันและครูผู้ร่วมวิจัยได้นำความรู้ที่ได้รับลงสู่การปฏิบัติจริงมีการนิเทศติดตาม และให้ข้อเสนอแนะตลอดการดำเนินงาน

๔) ชั้นการประเมินผลการวิจัยเมื่อสิ้นสุดกระบวนการพบว่าครูผู้ร่วมวิจัยมีการพัฒนาขึ้นในระดับหนึ่งโดยมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ชัดเจนกว่าเดิมและสามารถจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการบูรณาการหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สาระการเรียนรู้ที่สอนและรูปแบบของกิจกรรมฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง^{๗๔}

เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์ ได้ทำการศึกษาถึงความรู้ ความเข้าใจ และการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน และการเรียนการสอนของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน ๓๓๗ คน ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในภาพรวม กลุ่มตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ ๕๒.๕๐) มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่ำ และร้อยละ ๔๐.๒๐ มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาในด้านภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านภาพรวมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมีเหตุผล มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านคุณธรรมและด้านความพอประมาณพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในระดับต่ำ^{๗๕}

สรสิทธิ์ พรรณวงศ์ ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนนาหว้าพิทยาคม โดยรวมและรายด้านทั้ง ๔ กลุ่มงาน คือ กลุ่มบริหารงานวิชาการ กลุ่มบริหารงานงบประมาณ กลุ่มบริหารงานบุคลากร และกลุ่มบริหารงานบริหารทั่วไป ผลการศึกษาพบว่า

๑) ผู้บริหารใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม และนำกระบวนการ PDCA และหลัก ๔ร เข้ามาใช้ มีการบูรณาการความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในทุกช่วงชั้น โดยเน้นการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ และงานอาชีพและเทคโนโลยี ส่งเสริมให้ชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๒) อุปสรรคในการดำเนินการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า สถานศึกษาขาดงบประมาณในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน นอกจากนี้ยังขาดบุคลากรที่ตระหนักในการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ซึ่งส่งผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และนักเรียนเองก็ขาดความตระหนักในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน^{๗๖}

ธีรพงศ์ ปุกสันเทียะ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ในโรงเรียนแกนนำสังกัดสำนักงาน

^{๗๔} นิคม กกขุนทด, “การพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม”, **ดุชนิพนธ์ครุศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๙.

^{๗๕} เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์, “งานวิจัยการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี”, วารสารร่วมพลัง, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๗ – ๑๕๘.

^{๗๖} สรสิทธิ์ พรรณวงศ์, การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนนาหว้าพิทยาคม นำสำนักงานเขตการศึกษานครพนม เขต๒, **ดุชนิพนธ์ครุศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๑), หน้า ๙๖ – ๙๘.

ประณตศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำนวน ๑๙๒ คน ผลการศึกษาพบว่า สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่โดยอยู่ในระดับปานกลาง สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ตามทัศนะของข้าราชการครูกับนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกัน ในรายด้านมีความแตกต่างกัน จำนวน ๑ ด้าน ได้แก่ ด้านการสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยนักเรียนมีความคิดเห็นว่ามี การดำเนินงานดังกล่าวมากกว่าข้าราชการครู สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอนและนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความคิดรวบยอดที่ตรงกันในเรื่อง ค่านิยม ความรู้ ความคิด เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างกัน ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน และนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ คือ โรงเรียนขาดงบประมาณ ความมีการนิเทศอย่างจริงจัง และโรงเรียนต้องการครูที่มีความรู้ด้านการเกษตร^{๗๗}

สัททยา พลปถพี ได้ทำการศึกษาเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า^{๗๘}

๑) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น ๓ ประการ คือ ๑. พอประมาณ ได้แก่ พอประมาณกับศักยภาพของตน พอประมาณกับสภาพแวดล้อม และไม่โลภเกินไปจนเบียดเบียนผู้อื่น ๒. มีเหตุผล ได้แก่ ไม่ประมาท รู้ถึงสาเหตุ พิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ และ ๓. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ได้แก่ พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองได้ทางสังคม คำนึงถึงผลระยะยาวมากกว่าระยะสั้น รู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งคุณลักษณะทั้ง ๓ ประการนี้จะเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของการพัฒนาคน

๒) กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแบ่งได้ ๔ ด้าน คือ ๑. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ ๒. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสังคม ๓. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสิ่งแวดล้อม และ ๔. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านจิตใจ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีการดำเนินไปพร้อมกันอย่างสมดุลจึงจะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้

๓) การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ๒ รูปแบบ คือ ๑. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนโดยตรง ๒. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง

^{๗๗}ธีรพงศ์ ปุ๊กสันเทียะ, “การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ในโรงเรียนแกนนำสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา” *ดุชนิพนธ์ศึกษาศาสตร์ฉบับจิต*, (บัณฑิตศึกษา : สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๖), หน้า ๔๗.

^{๗๘}สัททยา พลปถพี, “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, *ดุชนิพนธ์ครุศาสตร์ฉบับจิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๑ – ๑๑๒

๔) แนวทางการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ ๑. การพัฒนาความรู้ ๒. การพัฒนาคุณธรรมในตัวบุคคลผ่านการศึกษาระบบและนอกระบบ และการพัฒนาชุมชนให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๔ ด้าน อย่างสมดุลเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาผลสำคัญทางการเรียน และการประพฤติดนตามคุณธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๑ ที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา ผลการศึกษาพบว่า^{๗๙}

๑) ผู้เรียนที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา มีผลสำคัญทางการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

๒) ผู้เรียนที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา มีการประพฤติดนตามคุณธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

๓) ผู้เรียนที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการมีการประพฤติดนตามคุณธรรมในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

๔) ผู้เรียนที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบไตรสิกขามีการประพฤติดนตามคุณธรรมในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์ ได้วิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า ในการทำโครงการอาชีพของนักเรียนนั้นยังมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้วัสดุอุปกรณ์ไม่คุ้มค่า ไม่ประหยัด และใช้อย่างสิ้นเปลืองรวมทั้งยังไม่มีมีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เครื่องมือและความรู้ต่าง ๆ กัน หลังจากทีนักเรียนได้เรียนรู้เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้วได้นำไปประยุกต์ใช้ในโครงการปรากฏว่า นักเรียนมีการใช้จ่ายในโครงการอย่างประหยัด มีการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และความรู้ต่าง ๆ นำเศษสิ่งเหลือใช้ในโครงการมาใช้ประโยชน์ ปรึกษากับคนในครอบครัวและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น โดยทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือสนับสนุนส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนและครูผู้สอนเป็นไปในทางบวก และความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการทำโครงการอาชีพของนักเรียนก็เป็นทางบวกเช่นเดียวกัน^{๘๐}

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น กลุ่มประชากรที่ศึกษาได้แก่ ครูในโรงเรียน

^{๗๙}สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์, “การศึกษาผลสำคัญทางการเรียน และการประพฤติดนตามคุณธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๑ ที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนา ด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา”, **ดุขฎิณีพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒน์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙๘.

^{๘๐}ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์, “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ”, **ดุขฎิณีพนธ์ดุขฎิณีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๒ – ๑๑๓.

มัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ครูส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับบทบาทการส่งเสริมความรู้ในระดับต่ำ^{๘๑}

ปรัชญา มั่นทน^{๘๒} ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอพิบูลมังสาหารจังหวัดอุบลราชธานีพบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านทั้งด้านการวางแผนการจ้างองค์การการบริหารงานบุคคลการส่งการการประสานงานการรายงานและการบริหารงบประมาณโดยผู้แทนครูมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างมากทุกด้าน

๒.๓.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

ครีฟ (Craft) นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมิสซูรี ได้วิจัยเรื่อง ทักษะคิดของชุมชนต่อการศึกษา และระดับการมีส่วนร่วมของโรงเรียน เป็นการศึกษาเพื่อสนองความคิดเห็นที่ว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนจะทำให้ทักษะคิดของชุมชนต่อโรงเรียนดีขึ้น จุดมุ่งหมาย คือ ต้องการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมในสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนกับทักษะคิดต่อสถานศึกษาของรัฐผลการศึกษาพบว่า มีค่าความสัมพันธ์ระหว่างทักษะคิดกับระบบโรงเรียนในแต่ละสิ่งแวดล้อมแต่ไม่พบความสัมพันธ์กับระหว่างทักษะคิดของชุมชนกับสิ่งแวดล้อมหรือทักษะคิดของชุมชนกับระดับการเข้าร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน^{๘๓}

๑) สภาพการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนสาธิตเกษตรฯ อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นองค์ประกอบ พบว่า การประกันคุณภาพภายในอยู่ในระดับมาก ๒ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ ๑ ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงาน และองค์ประกอบที่ ๖ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลาง

๒) อาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาและการได้รับการฝึกอบรมการประกันคุณภาพการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนแตกต่างกัน ส่วนอาจารย์ที่มี เพศ, ประสบการณ์การสอน, สถานภาพการปฏิบัติงานในโรงเรียน, การสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยในเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษา และความร่วมมือจากผู้ร่วมงานในเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาแตกต่างกัน มีความเห็นต่อสภาพการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนแตกต่างกัน

^{๘๑}พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์, “บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น”, *ดุชนิพนธ์ดุชนิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๙๙ - ๑๐๑.

^{๘๒}ปรัชญามั่นทน, “การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอพิบูลมังสาหารจังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*(แขนงวิชาบริหารการศึกษาศาวิชาศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), ๒๕๔๖, หน้า ๓๘ -๔๘.

^{๘๓}Craft, Rickie. “Community Attitude Toward Education and Level of Participation in School Affairs,” *Dissertation Abstracts Internation*. ๕๕ (๑๙๘๘),๑๖๓๓-A.

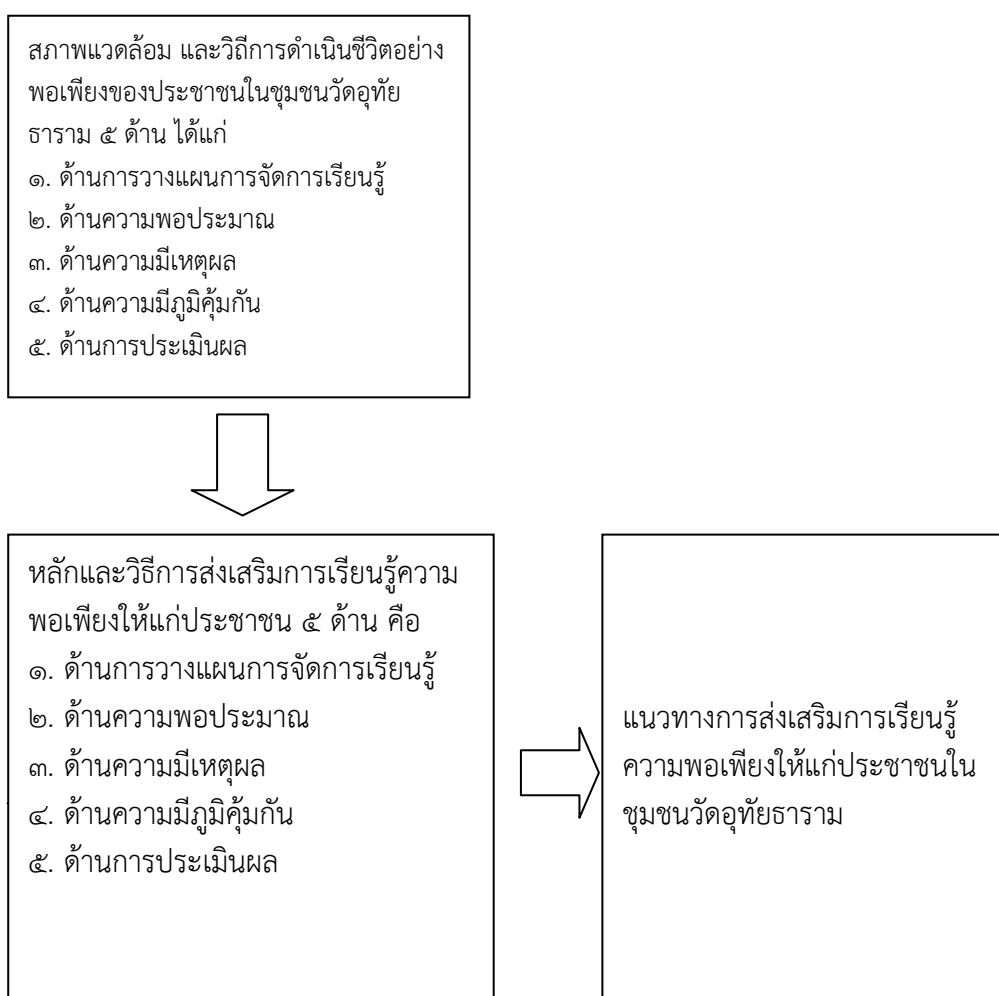
แนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนควรมีการประสานงานกับ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สร้างเอกภาพของหลักสูตรสถานศึกษา และคำนึงถึง ความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพิ่มแรงจูงใจในการทำวิจัย จัดโครงการเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน สร้างเครือข่ายบริหารทางวิชาการ เปิดโอกาสให้บุคลากรและอา จารย์ได้มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการ จัดหากองทุนที่เป็นอิสระ จัดระบบตรวจสอบให้มีความ โปร่งใส และจัดทำแผนการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียนให้ชัดเจน

ชูเลอร์ และแวนดรา (Schuler & Vandra) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ บริหารการศึกษาในมหาวิทยาลัยมินนิโซตาสหรัฐอเมริกา โดยศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของ ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลปรากฏว่า การมีส่วนร่วมอย่างไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากความ บกพร่องในการติดต่อสื่อสาร ปัญหาการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับของการเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การ เข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ขาดข้อตกลงเกี่ยวกับขอบเขตของการมีส่วนร่วม^{๘๔}

^{๘๔}ชูเลอร์ และแวนดรา, อังโน, ลดาวัลย์ มหะศรี, “การมีส่วนร่วมการบริหารการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนในอำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๑”, *วิทยานพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐), หน้า ๖๑.

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ๒) ด้านความพอประมาณ ๓) ด้านความมีเหตุผล ๔) ด้านความมีภูมิคุ้มกัน และ ๕) ด้านการประเมินผลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร” ผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร” เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๕ รูป/คน

๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๒๐๑๐ คน ใช้วิธีสุ่มหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางของเครซีเมอร์แกน เพื่อดำเนินการวิจัย ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน ๑๘๒ คนและสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๕ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน และแบบสัมภาษณ์ (Structure Interview) ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำแนวคิดทฤษฎีมาสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

๓.๓.๑ เครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (Survey Research) ผู้วิจัยจะใช้เก็บข้อมูลแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม โดยให้ครอบคลุมเนื้อหากรอบความคิดของการวิจัย

๒. สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

๓. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามในเบื้องต้น

๔. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) และภาษาที่ใช้ จำนวน ๕ รูป/คน โดยหาค่าความสอดคล้องดัชนีระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index = IOC) สำหรับพิจารณาเนื้อหาและภาษาของข้อคำถามแต่ละข้อว่า เหมาะสมหรือไม่แน่ใจ และไม่เหมาะสม ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๖๐-๑.๐๐ ถือว่า ข้อคำถามนั้นมีความเหมาะสม

๕. นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างทดสอบในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป/คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา หรือวิธีของ Cronbach^๑ ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ ๐.๙๖๑

๖. ปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ก่อนนำไปแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม โดยมีเกณฑ์การประเมินค่าคะแนน (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายความว่า	ความคิดเห็น	มากที่สุด
๔	หมายความว่า	ความคิดเห็น	มาก
๓	หมายความว่า	ความคิดเห็น	ปานกลาง
๒	หมายความว่า	ความคิดเห็น	น้อย
๑	หมายความว่า	ความคิดเห็น	น้อยที่สุด

^๑Cronbach, Lee J, *Essentials of psychological testing*, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p. 123.

เกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับคะแนนความคิดเห็นของประชาชนชุมชนวัดอุทัย
ธาราม กำหนด เป็นช่วงของคะแนน ดังต่อไปนี้^๒

คะแนนเฉลี่ย	๑.๐๐ – ๑.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นน้อยที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	๑.๕๐ – ๒.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นน้อย
คะแนนเฉลี่ย	๒.๕๐ – ๓.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	๓.๕๐ – ๔.๔๙	แปลความว่า	ความคิดเห็นมาก
คะแนนเฉลี่ย	๔.๕๐ – ๕.๐๐	แปลความว่า	ความคิดเห็นมากที่สุด

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

๑. แบบสอบถาม (Questionnaire)

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วย

๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้
๒. ด้านความพอประมาณ
๓. ด้านความมีเหตุผล
๔. ด้านการประเมินผล

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามประเภทปลายเปิดซึ่งให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นในเรื่อง ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

๒. แบบสัมภาษณ์ (Structure Interview) แบบสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๕ รูป/คน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑. รวบรวมเอกสารผู้ศึกษารวมรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัยและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

^๒ ชูศรี วงศ์รัตน์, เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิต, ๒๕๔๑),

๒. ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและขออนุญาตและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๑๘๒ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

๔. ในส่วนของการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ซึ่งบันทึกการสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและเทป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อ ของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑.) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามวิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒.) ระดับความคิดเห็นในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของชุมชนวัดอุทัยธาราม กรุงเทพมหานคร แปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยยึดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด

๓. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูล (Data Gruping) ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้น จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content analysis Technique)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ตามแนวหลักสันโดษ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๑) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ๒) เพื่อศึกษาหลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน ๓) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม และผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิจัยเป็น ๔ ตอนดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

๔.๒ ผลการศึกษาหลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน

๔.๓ เสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

โดยมีสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n	=	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
\bar{X}	=	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
S.D.	=	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๔.๑ ผลการศึกษาสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธารามต่อ การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๑๘๒ คน มีผลดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

ข้อมูล เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	๙๔	๕๑.๖
หญิง	๘๘	๔๘.๔
รวม	๑๘๒	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ พบว่า ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม เป็นชาย จำนวน ๙๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๖ เป็นหญิง จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๔

ตารางที่ ๔.๒ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

ข้อมูล อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๕	๑๓.๗
๒๐ - ๔๐ ปี	๔๖	๒๕.๓
๔๑ - ๖๐ ปี	๖๙	๓๗.๙
๖๑ ปีขึ้นไป	๔๒	๒๓.๑
รวม	๑๘๒	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๒ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ พบว่าประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗ มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๔๐ ปี จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓ มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๖๐ ปี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๙ มีอายุมากกว่า ๖๑ ปี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๑

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามวุฒิการศึกษา

ข้อมูล การศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๑๔๙	๘๑.๙
ปริญญาตรี	๓๓	๑๘.๑
ปริญญาโท	๐	๐
ปริญญาเอก	๐	๐
รวม	๑๘๒	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๔๙ คน คิดเป็นค่าเฉลี่ย ๘๑.๙ มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นค่าเฉลี่ย ๑๘.๑ ไม่มีการศึกษาระดับปริญญาโท ไม่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก

ตารางที่ ๔.๔ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระยะเวลาที่อาศัย

ข้อมูล ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑ ปี	๓๗	๒๐.๓
๑ - ๕ ปี	๔๒	๒๓.๑
๕ ปีขึ้นไป	๑๐๓	๕๖.๖
รวม	๑๘๒	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๔.๔ ค่าร้อยละและค่ามาตรฐานข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามระยะเวลาที่อาศัย พบว่า ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม อาศัยอยู่ในชุมชนต่ำกว่า ๑ ปี จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓ มีประชาชนที่ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง ๑ - ๕ ปี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๑ มีประชาชนที่ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า ๕ ปี จำนวน ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม ภาพรวมทั้ง ๕ ข้อ

การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ทั้ง ๕ ข้อ	n = กลุ่มตัวอย่าง ๑๘๒ คน			
	ระดับความคิดเห็นของประชาชน			
	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้	๓.๔๗	๑.๐๓	ปานกลาง	๕
๒. ด้านความพอประมาณ	๓.๗๕	๐.๘๙	มาก	๑
๓. ด้านความมีเหตุผล	๓.๗๐	๐.๘๖	มาก	๒
๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน	๓.๖๗	๐.๙๔	มาก	๔
๕. ด้านการประเมินผล	๓.๖๗	๐.๙๕	มาก	๓
ภาพรวม	๓.๖๕	๐.๙๓	มาก	

จากตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ภาพรวม ๕ ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๓

รายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความพอประมาณ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๙ รองลงมา ได้แก่ ด้านความมีเหตุผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๖ ด้านการประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ ส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๕ ด้านความมีภูมิคุ้มกัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๔ รายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๓ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้

การส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม	n = กลุ่มตัวอย่าง ๑๘๒ คน			
	ระดับความคิดเห็นของประชาชน			
๑) ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. ท่านได้รับทราบแผนการจัดการเรียนรู้การส่งเสริมความพอเพียง	๓.๔๗	๐.๙๖	ปานกลาง	๓
๒. ท่านได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของพอเพียง	๓.๔๗	๑.๑๔	ปานกลาง	๒
๓. ท่านค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่	๓.๔๐	๐.๙๒	ปานกลาง	๕
๔. ท่านได้เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของพอเพียง	๓.๕๕	๑.๑๔	มาก	๑
๕. ท่านได้สรุปการเรียนรู้ของพอเพียงเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองเสมอ	๓.๔๔	๐.๙๘	ปานกลาง	๔
ภาพรวม	๓.๔๗	๑.๐๓	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ภาพรวม ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๓

รายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ท่านได้เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๔ รายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ท่านได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๔ ท่านได้รับทราบแผนการจัดการเรียนรู้การส่งเสริมความพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๖ ท่านได้สรุปการเรียนรู้ของพอเพียงเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองเสมอ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๘ และรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านความพอประมาณ

การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของ ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม	n = กลุ่มตัวอย่าง ๑๘๒ คน			
	ระดับความคิดเห็นของประชาชน			
๒) ด้านความพอประมาณ	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ อย่างพอเพียง	๓.๖๙	๑.๐๒	มาก	๔
๒. ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิต ตามความพอประมาณ	๓.๖๖	๐.๘๒	มาก	๕
๓. ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความ พอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบ เศรษฐกิจทั่วไป	๓.๘๐	๐.๘๗	มาก	๒
๔. ท่านเห็นประโยชน์ และตระหนักใน ความสำคัญของการ ดำเนินชีวิต ตามหลักความ พอประมาณ	๓.๗๗	๐.๘๗	มาก	๓
๕. ท่านใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนา ตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม	๓.๘๖	๐.๙๑	มาก	๑
ภาพรวม	๓.๗๕	๐.๘๙	มาก	

จากตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ภาพรวมด้านความพอประมาณอยู่ในระดับมาก พบว่า มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๙ และรายข้อทุกข้อ อยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ท่านใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๑ ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๙ ท่านเห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการ ดำเนินชีวิต ตามหลักความพอประมาณ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๗ ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๒ ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามความพอประมาณ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๒ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านความมีเหตุผล

การส่งเสริมการเรียนรู้ของ ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม	n = กลุ่มตัวอย่าง ๑๘๒ คน			
	ระดับความคิดเห็นของประชาชน			
๓. ด้านความมีเหตุผล	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้ พอเพียงด้วยความมีเหตุผล	๓.๗๐	๐.๘๑	มาก	๓
๒. ท่านปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของ ความถูกต้อง	๓.๘๒	๐.๘๗	มาก	๑
๓. ท่านมีความรู้ และรอบคอบในการ คิด พุด ทำ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน	๓.๖๙	๐.๘๐	มาก	๔
๔. ท่านมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่ เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต	๓.๗๒	๐.๙๔	มาก	๒
๕. ท่านคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการ นั้นๆ อย่างรอบคอบ โดยมีเหตุผล	๓.๕๗	๐.๘๙	มาก	๕
ภาพรวม	๓.๗	๐.๘๖	มาก	

จากตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ภาพรวมด้านความพอประมาณ พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๖

รายชื่อทุกข้อ อยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ท่านปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๗ ท่านมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๔ ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้ของพอเพียงด้วยความมีเหตุผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๑ ท่านมีความรู้ และรอบคอบในการ คิด พุด ทำในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๐ ท่านคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการนั้นๆ อย่างรอบคอบ โดยมีเหตุผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๙ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านความมีภูมิคุ้มกัน

การส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม	n = กลุ่มตัวอย่าง ๑๘๒ คน			
	ระดับความคิดเห็นของประชาชน			
๔) ด้านความมีภูมิคุ้มกัน	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑. ท่านมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น	๓.๖๖	๐.๙๑	มาก	๒
๒. ท่านมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมความพร้อมจาก การดำเนินชีวิตประจำวัน	๓.๖๕	๐.๙๐	มาก	๓
๓. ท่านมีการเตรียมความพร้อมในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของประชาชน	๓.๖๒	๑.๐๕	มาก	๕
๔. ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชน	๓.๖๓	๐.๘๙	มาก	๔
๕. ท่านมีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน	๓.๘๑	๐.๙๒	มาก	๑
ภาพรวม	๓.๖๗	๐.๙๔	มาก	

จากตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ภาพรวมด้านความมีภูมิคุ้มกัน พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๔

รายชื่อทุกข้ออยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ท่านมีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๒ ท่านมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๑ ท่านมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมความพร้อมจากการดำเนินชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๕ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๐ ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๙ ท่านมีการเตรียมความพร้อมในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของประชาชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ตามความคิดเห็น การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม ในเรื่อง ด้านการประเมินผล

การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของ ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม	n = กลุ่มตัวอย่าง ๑๘๒ คน			
	ระดับความคิดเห็นของประชาชน			
๕) ด้านการประเมินผล	\bar{X}	S.D	ระดับ	อันดับที่
๑.ท่านมีนำวิธีการเรียนเรียนรู้ที่หลากหลาย และ สอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ พอเพียงไปใช้ในชีวิตรประจำวัน	๓.๗๗	๐.๗๒	มาก	๒
๒.ท่านมีการประเมินผล และนำผลมาใช้ ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง	๓.๘๐	๐.๙๗	มาก	๑
๓.ท่านมีประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการ เรียนรู้อย่างพอเพียง	๓.๖๒	๐.๘๘	มาก	๔
๔.ท่านมีการวิเคราะห์และการประเมินผลในการ จัดกิจกรรม	๓.๖๖	๑.๑๒	มาก	๓
๕.ท่านมีส่วนร่วมทุกครั้ง ในการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง	๓.๕๒	๑.๐๑	มาก	๕
ภาพรวม	๓.๖๗	๐.๙๕	มาก	

จากตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ภาพรวมด้านการประเมินผล พบว่า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๕

และรายชื่อทุกข้ออยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ท่านมีการประเมินผล และนำผลมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๙๗ ท่านมีนำวิธีการเรียนเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงไปใช้ในชีวิตรประจำวัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๗ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๗๒ ท่านมีการวิเคราะห์และการประเมินผลในการจัดกิจกรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๖ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๑๒ ท่านมีประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๐.๘๘ ท่านมีส่วนร่วมทุกครั้ง ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๒ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ๑.๐๑ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการศึกษาหลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน จากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๕ รูป/คน

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๕ รูป/คน ผู้วิจัยขอเสนอศึกษาหลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน ดังนี้

๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้

การวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง^๑ การวางแผนการจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้นำชุมชนได้นำแผนการเรียนรู้ในเรื่องของความพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ไปปฏิบัติ โดยนำหลัก ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไขไปใช้ในการวางแผนและส่งเสริมให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้^๒ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้กับประชาชนควรมีการวางแผนพัฒนาชุมชน มีการลงพื้นที่ประเมินผลการส่งเสริม ประเมินกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อนำผลการประเมินไปพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างพอเพียงให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

จากการสัมภาษณ์ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

- ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง
- ๒) จัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒. ด้านความพอประมาณ

ความพอประมาณโดยประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และแนวทางในการปฏิบัติให้ถูกต้องในเรื่องของความพอประมาณถึงแม้จะมีหน่วยงานที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีความพอประมาณแต่เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนวัดอุทัยธารามมีอาชีพที่หาเช้ากินค่ำ ขาดเวลาในการศึกษาเรื่องของความพอประมาณจึงทำให้ขาดความรู้และวิธีการบูรณาการความรู้เรื่องพอประมาณมาใช้ในชีวิตประจำวัน ทางหน่วยงานราชการ วัดและโรงเรียนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิตนำธุรกิจการงานไม่เอาเงินนำหน้าปัญญาตามหลัง^๓ โดยการนำหลักความพอประมาณมาใช้ในชีวิตประจำวันประชาชนในชุมชนยังขาดการนำหลักความรู้ที่ได้เรียนรู้หรือชี้แนะมาบูรณาการและยัง

^๑ สัมภาษณ์ พระครูอุทัยธรรมานุกูล,ดร.,เจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม, วัน พุธ ที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เวลา ๑๓.๐๐ น.

^๒ สัมภาษณ์ นางสุธีรา ภูวงศ์พันธ์กุล,ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม, วัน พุธ ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เวลา ๑๐.๐๐ น.

^๓ สัมภาษณ์ นางสาวสมจิตร ขำมิน,ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม, วัน พุธ ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เวลา ๑๑.๐๐ น.

ขาดกิจกรรม วิชาชีพที่จะนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเห็นเป็นรูปธรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควร ส่งเสริมกิจกรรม วิชาชีพของประชาชนให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเห็นชัด ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นให้เป็นจุดขายของชุมชนอย่างยั่งยืน^๕

จากการสัมภาษณ์ด้านความพอประมาณสามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความ พอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

๑) หน่วยงานราชการ วัดและโรงเรียนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้อง ดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิต

๒) ส่งเสริมกิจกรรม วิชาชีพของประชาชนให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเห็นชัด

๓) ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นให้เป็นจุดขายของชุมชนอย่างยั่งยืน

๓. ด้านความมีเหตุผล

ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพที่หาเข้ากินค่า เมื่อได้เงินหรือสิ่งของมาจำเป็น จะต้องใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด บางครั้งอาจจะขาดการคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการนั้นๆ อย่างรอบคอบ โดยอาจจะใช้เกินตัว จนทำให้บางคนเป็นหนี้สิน ทำให้ชีวิตลำบากมากขึ้นเพราะ จะต้องหาเงินไปใช้หนี้ที่ได้กู้ยืมมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจ พอเพียงจึงควรจะแนะวิธีการแก้ไขปัญหานี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เช่น การ ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง การให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่ายใน ครัวเรือน เป็นต้น^๕ การมีเหตุผลในการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชนนั้นยังขาดความรู้ ความรอบคอบในการคิด พุด ทำในการดำเนินชีวิตเพราะประชาชนบางคนยังไม่ได้รับการศึกษาที่สูง ถึงระดับปริญญา เพราะความลำบากของครอบครัวจึงจำเป็นต้องทำงานรับจ้าง ค่าขาย หรืออาชีพ ที่ขาดความเข้าใจในการเรียนรู้ของพอเพียง ผู้นำชุมชน ตลอดถึงสำนักงานเขตควรจัดกิจกรรม อบรมการมีเหตุผลในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้^๖

จากการสัมภาษณ์ด้านความมีเหตุผลสามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความ พอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรจะแนะ วิธีการแก้ไขปัญหานี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เช่น การให้ความรู้ในการ ประกอบอาชีพที่ถูกต้อง การให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้น

^๕ สัมภาษณ์ นางสาวสมจิตร ขำมิน,ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม, วัน พุธ ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เวลา ๑๑.๐๐ น.

^๕ สัมภาษณ์ นางมะลิ พลอยเจริญ,ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม, วัน พุธ ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เวลา ๑๓.๐๐ น.

^๖ สัมภาษณ์ พระครูอุทัยธรรมานุกูล,ดร.,เจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม, วัน พุธ ที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เวลา ๑๓.๐๐ น.

๒) ผู้นำชุมชน ตลอดถึงสำนักงานเขตควรจัดกิจกรรมอบรมการมีเหตุผลในการใช้ชีวิต อย่างพอเพียงอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ชีวิตประจำวันได้

๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน

การมีภูมิคุ้มกันในการเรียนรู้อย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนนั้นยังขาดการเตรียมความพร้อมในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันหากสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอดี ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี ทุกคนพอมี พอกิน พอใช้ ก็จะสามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้^๗ ประชาชนยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการรับมือการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและสังคม โดยการส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดแก่ประชาชนได้ดีที่สุด ได้แก่ มีผู้นำและผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจทำให้ทุกคนจิตใจกว้างใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง) การให้ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน การส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น^๘

จากการสัมภาษณ์ด้านความมีภูมิคุ้มกันสามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

๑) สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอดี ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี

๒) ส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดแก่ประชาชนได้ดีที่สุด ได้แก่ มีผู้นำและผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจทำให้ทุกคนจิตใจกว้างใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง) การให้ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน การส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

๕. ด้านการประเมินผล

การประเมินผลการเรียนรู้ความพอเพียงของประชาชนในชุมชนโดยประชาชนบางคนยังขาดการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงเพราะการจัดกิจกรรมบางครั้งประชาชนจะต้องออกไปทำงานเช้าทำให้ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้จึงควรจัดในวันหยุด คือ เสาร์-อาทิตย์ เพราะจะทำให้ประชาชนได้มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มเวลา^๙ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างพอเพียงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้นำชุมชนควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้น

^๗ สัมภาษณ์ นางสาวสุธีรา ภูวงศ์พันธ์กุล, ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม, วัน พุธ ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เวลา ๑๐.๐๐ น.

^๘ สัมภาษณ์ นางสาวสมจิตร ขำมิน, ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม, วัน พุธ ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เวลา ๑๑.๐๐ น.

^๙ สัมภาษณ์ นางสาวสมจิตร ขำมิน, ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม, วัน พุธ ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑, เวลา ๑๑.๐๐ น.

รวมถึงประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และแนวทางที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

จากการสัมภาษณ์ด้านการประเมินผล สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

๑) จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ควรจัดในวันหยุด คือ เสาร์-อาทิตย์ เพราะจะทำให้ประชาชนได้มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มเวลา

๒) ควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้นรวมถึงประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และแนวทางที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

๔.๓ เสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

จากการสอบถามประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๑๘๒ คน และสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๕ รูป/คน ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ทั้ง ๕ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้

- ๑) เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง
- ๒) มอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง
- ๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง
- ๔) จัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒. ด้านความพอประมาณ

- ๑) ส่งเสริมประชาชนใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม
- ๒) ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป
- ๓) หน่วยงานราชการ วัดและโรงเรียนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้อง ดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิต
- ๔) ส่งเสริมกิจกรรม วิชาชีพของประชาชนให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเห็นชัด
- ๕) ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นให้เป็นจุดขายของชุมชนอย่างยั่งยืน

๓. ด้านความมีเหตุผล

- ๑) ส่งเสริมประชาชนให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง
- ๒) แนะนำการมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต
- ๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรจะแนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เช่น การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง การให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้น
- ๔) ผู้นำชุมชน ตลอดถึงสำนักงานเขตควรจัดกิจกรรมอบรมการมีเหตุผลในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ชีวิตประจำวันได้

๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน

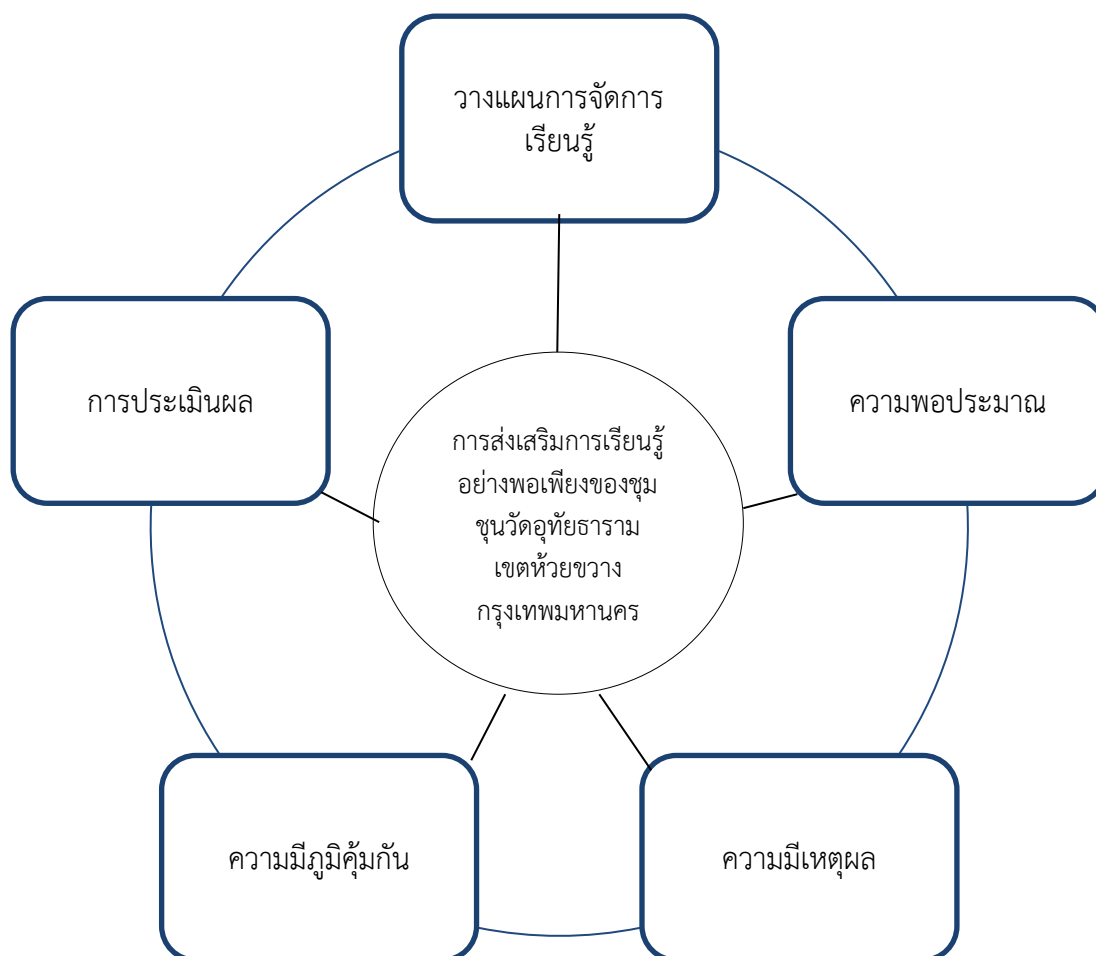
- ๑) ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พอเพียงพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน
- ๒) เตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น
- ๓) สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอตัว ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี
- ๔) ส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดแก่ประชาชนได้ดีที่สุด ได้แก่ มีผู้นำและผู้ตามที่ดีผู้นำสร้างแรงบันดาลใจทำให้ทุกคนจิตใจกว้างใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง) การให้ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน การส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

๕. ด้านการประเมินผล

- ๑) ประเมินผล และนำผลมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง
- ๒) นำวิธีการเรียนเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงไปใช้ชีวิตประจำวัน
- ๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ควรจัดในวันหยุด คือ เสาร์-อาทิตย์ เพราะจะทำให้ประชาชนได้มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มเวลา
- ๔) ควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้นรวมถึงประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ชีวิตประจำวันให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และแนวทางที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

๔.๔ องค์กรความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสอบถามประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๑๘๒ คน และสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดอุทัยธาราม ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม จำนวน ๕ รูป/คน ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างพอเพียง ของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธาราม ดังภาพที่ ๔.๑

ภาพที่ ๔.๑ องค์กรความรู้จากการวิจัย
การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม
เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร
ที่มา : พระครูสมุห์วรวิฑูริ์ เขมปญโญ (คงจันทร์)

คำอธิบายสัญลักษณ์

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้ของพ่อเพียงของชุมชนวัดอุทัยธารามเขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร” ซึ่งอธิบายในรายละเอียด ดังนี้

การส่งเสริมการเรียนรู้ของพ่อเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานครจะต้องประกอบด้วยส่งเสริมการเรียนรู้ของพ่อเพียง ๕ ด้าน ได้แก่

๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้ประชาชน เข้าร่วมประชุมกิจกรรม การวางแผนการจัดการเรียนรู้ของพ่อเพียง จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของพ่อเพียง จัดทำ แผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒. ด้านความพอประมาณ ส่งเสริมประชาชนใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม หน่วยงานราชการ วัดและโรงเรียนควรร่วมกันจัด กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบ ธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิต ส่งเสริมกิจกรรม วิชาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรมในท้องถิ่นของประชาชนให้ สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเห็นชัด

๓. ด้านความมีเหตุผล ส่งเสริมประชาชนให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง แนะนำการมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต แนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชน ตลอดถึงสำนักงาน เขตควรจัดกิจกรรมอบรมการมีเหตุผลในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งเพื่อให้ ประชาชนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พอเพียงพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน เตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอตัว ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี ผู้นำและผู้ตามที่ดีผู้นำสร้างแรงบันดาลใจทำให้ทุกคนจิตใจกว้างใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง)

๕. ด้านการประเมินผล ประเมินผล และนำผลมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง นำวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของพ่อเพียงไป ใช้ในชีวิตประจำวัน มีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุง การจัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้นรวมถึงประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และแนวทางที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้การส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานครเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology Research) มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม ๒) เพื่อศึกษาหลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน ๓) เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธารามโดยมีการสรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธารามส่วนใหญ่ เป็นชาย จำนวน ๙๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๖ เป็นหญิง จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๔ มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗ มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๔๐ ปี จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓ มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๖๐ ปี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๙ มีอายุมากกว่า ๖๑ ปี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๑ มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๔๙ คน คิดเป็นค่าเฉลี่ย ๘๑.๙ มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นค่าเฉลี่ย ๑๘.๑ ไม่มีการศึกษาระดับปริญญาโท ไม่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก และอาศัยอยู่ในชุมชนต่ำกว่า ๑ ปี จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๓ มีประชาชนที่ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง ๑ - ๕ ปี จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๑ มีประชาชนที่ระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า ๕ ปี จำนวน ๑๐๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖

สภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม สรุปทุกด้านโดยภาพรวมมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความพอประมาณ รongลงมา ได้แก่ ด้านความมีเหตุผล ด้านการประเมินผล ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับสามารถสรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) **ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้** ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านได้เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของชุมชน ท่านได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมการจัดการจัดการกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน ท่านได้รับทราบแผนการจัดการเรียนรู้การส่งเสริมความพอเพียง ท่านได้สรุปการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองเสมอ และรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่

๒) ด้านความพอประมาณ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป ท่านเห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการ ดำเนินชีวิต ตามหลักความพอประมาณ ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างพอเพียง และรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามความพอประมาณ

๓) ด้านความพอประมาณ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง ท่านมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่างพอเพียงด้วยความมีเหตุผล ท่านมีความรู้ และรอบคอบในการ คิด พุด ทำ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามลำดับและรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการนั้นๆ อย่างรอบคอบ โดยมีเหตุผล

๔) ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านมีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พอเพียงพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน ท่านมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ท่านมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมความพร้อมจากการดำเนินชีวิตประจำวัน ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชน ตามลำดับและรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านมีการเตรียมความพร้อมในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

๕) ด้านการประเมินผล ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านมีการประเมินผล และนำผลมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง ท่านมีนำวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน ท่านมีการวิเคราะห์และการประเมินผลในการจัดกิจกรรม ท่านมีประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ตามลำดับและรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมทุกครั้ง ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

๕.๑.๓ หลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน

๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง

๒) จัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒. ด้านความพอประมาณ สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

๑) หน่วยงานราชการ วัดและโรงเรียนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้อง ดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิต

๒) ส่งเสริมกิจกรรม วิชาชีพของประชาชนให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเห็นชัด

๓) ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นให้เป็นจุดขายของชุมชนอย่างยั่งยืน

๓. ด้านความมีเหตุผล สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรจะแนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เช่น การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง การให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้น

๒) ผู้นำชุมชน ตลอดจนถึงสำนักงานเขตควรจัดกิจกรรมอบรมการมีเหตุผลในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

๑) สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอตัว ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี

๒) ส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดแก่ประชาชนได้ดีที่สุด ได้แก่ มีผู้นำและผู้ตามที่ดีผู้นำสร้างแรงบันดาลใจทำให้ทุกคนใจดีใจกว้างใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง) การให้ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน การส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

๕. ด้านการประเมินผล สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

๑) จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ควรจัดในวันหยุด คือ เสาร์-อาทิตย์ เพราะจะทำให้ประชาชนได้มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มเวลา

๒) ควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้นรวมถึงประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และแนวทางที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

๕.๑.๔ เสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้

๑) เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง

๒) มอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง

๔) จัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒. ด้านความพอประมาณ

- ๑) ส่งเสริมประชาชนใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม
- ๒) ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป
- ๓) หน่วยงานราชการ วัดและโรงเรียนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิต
- ๔) ส่งเสริมกิจกรรม วิชาชีพของประชาชนให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเห็นชัด
- ๕) ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นให้เป็นจุดขายของชุมชนอย่างยั่งยืน

๓. ด้านความมีเหตุผล

- ๑) ส่งเสริมประชาชนให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง
- ๒) แนะนำการมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต
- ๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรจะแนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เช่น การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง การให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้น
- ๔) ผู้นำชุมชน ตลอดถึงสำนักงานเขตควรจัดกิจกรรมอบรมการมีเหตุผลในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ชีวิตประจำวันได้

๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน

- ๑) ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พอเพียงพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน
- ๒) เตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น
- ๓) สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอดี ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี
- ๔) ส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดแก่ประชาชนได้ดีที่สุด ได้แก่ มีผู้นำและผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจทำให้ทุกคนจิตใจกว้างใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง) การให้ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน การส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

๕. ด้านการประเมินผล

- ๑) ประเมินผล และนำผลมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง
- ๒) นำวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- ๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ควรจัดในวันหยุด คือ เสาร์-อาทิตย์ เพราะจะทำให้ประชาชนได้มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มเวลา

๔) ควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้นรวมถึงประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และแนวทางที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร” สามารถนำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

๕.๒.๑ สภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม สรุปทุกด้านโดยภาพรวมมีความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความพอประมาณ รองลงมา ได้แก่ ด้านความมีเหตุผล ด้านการประเมินผล ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ตามลำดับสามารถสรุปในแต่ละด้าน ดังนี้

๑) ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านได้เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง ท่านได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ท่านได้รับทราบแผนการจัดการเรียนรู้การส่งเสริมความพอเพียง ท่านได้สรุปการเรียนรู้อย่างพอเพียงเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองเสมอ และรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่

๒) ด้านความพอประมาณ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป ท่านเห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการ ดำเนินชีวิต ตามหลักความพอประมาณ ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างพอเพียง และรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามความพอประมาณ

๓) ด้านความพอประมาณ ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง ท่านมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่างพอเพียงด้วยความมีเหตุผล ท่านมีความรู้ และรอบคอบในการ คิด พุด ทำ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามลำดับและรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการนั้นๆ อย่างรอบคอบ โดยมีเหตุผล

๔) ด้านความมีภูมิคุ้มกัน ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านมีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พอเพียงพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน ท่านมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ท่านมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมความพร้อมจากการดำเนินชีวิตประจำวัน ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชน ตามลำดับและรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านมีการเตรียมความพร้อมในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

๕) **ด้านการประเมินผล** ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ ๓ อันดับแรก ได้แก่ ท่านมีการประเมินผล และนำผลมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง ท่านมีนำวิธีการเรียนเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ท่านมีการวิเคราะห์และการประเมินผลในการจัดกิจกรรม ท่านมีประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ตามลำดับและรายชื่อที่อยู่ระดับต่ำสุด ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมทุกครั้ง ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

จากผลการวิจัยสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธารามทั้ง ๕ ด้านมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์** ได้ทำการศึกษาศึกษาถึงความรู้ ความเข้าใจ และการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน และการเรียนการสอนของนักศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน ๓๓๗ คน ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในภาพรวม กลุ่มตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ ๕๒.๕๐) มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่ำ และร้อยละ ๔๐.๒๐ มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ระดับความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาในด้านภูมิคุ้มกันในตนเองที่ต่ำ ด้านภาพรวมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความมีเหตุผล มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านคุณธรรมและด้านความพอประมาณพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในระดับต่ำ^๑ และยังพบว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ธีรพงศ์ ปุกสันเทียะ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ในโรงเรียนแกนนำสังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา จำนวน ๑๙๒ คน ผลการศึกษาพบว่า สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่โดยอยู่ในระดับปานกลาง สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ตามทัศนะของข้าราชการครูกับนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกัน ในรายด้านมีความแตกต่างกัน จำนวน ๑ ด้าน ได้แก่ ด้านการสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยนักเรียนมีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานดังกล่าวมากกว่าข้าราชการครู สภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอนและนักเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความคิดรวบยอดที่ตรงกันในเรื่อง ค่านิยม ความรู้ ความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างกัน ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมที่ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน และนักเรียน มีความเห็นสอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ คือ โรงเรียนขาดงบประมาณ ความมีการนิเทศอย่างจริงจัง และโรงเรียนต้องการครูที่มีความรู้ด้านการเกษตร^๒

^๑เพ็ญพรรณ ชูติวิศุทธิ์, “งานวิจัยการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี”, วารสารร่วมพลัง, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๗ – ๑๕๘.

^๒ธีรพงศ์ ปุกสันเทียะ, “การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ ในโรงเรียนแกนนำสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา” **ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตศึกษา : สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๕๖), หน้า ๔๗.

๕.๒.๒ หลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน

๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

- ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง
- ๒) จัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๒. ด้านความพอประมาณ สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

- ๑) หน่วยงานราชการ วัดและโรงเรียนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้อง ดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิต
- ๒) ส่งเสริมกิจกรรม วิชาชีพของประชาชนให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเห็นชัด
- ๓) ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นให้เป็นจุดขายของชุมชนอย่างยั่งยืน

๓. ด้านความมีเหตุผล สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

- ๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรจะแนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เช่น การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง การให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้น
- ๒) ผู้นำชุมชน ตลอดถึงสำนักงานเขตควรจัดกิจกรรมอบรมการมีเหตุผลในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

- ๑) สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอตัว ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี
- ๒) ส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดแก่ประชาชนได้ดีที่สุด ได้แก่ มีผู้นำและผู้ตามที่ดีผู้นำสร้างแรงบันดาลใจทำให้ทุกคนจิตใจกว้างใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง) การให้ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน การส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

๕. ด้านการประเมินผล สามารถสรุปได้วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนได้ดังนี้

- ๑) จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ควรจัดในวันหยุด คือ เสาร์-อาทิตย์ เพราะจะทำให้ประชาชนได้มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มเวลา
- ๒) ควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้นรวมถึงประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และแนวทางที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป จากผลการศึกษาหลักและ

วิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชนทั้ง ๕ ด้านมีความสอดคล้องกับ **สหวิทยา พลปัตถิ** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่า^๓

๑) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งเป็น ๓ ประการ คือ ๑. พอประมาณ ได้แก่ พอประมาณกับศักยภาพของตน พอประมาณกับสภาพแวดล้อม และไม่โลภเกินไปจนเบียดเบียนผู้อื่น ๒. มีเหตุผล ได้แก่ ไม่ประมาท รู้ถึงสาเหตุ พิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ และ ๓. มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ได้แก่ พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองได้ทางสังคม คำนึงถึงผลประโยชน์มากกว่าระยะสั้น รู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งคุณลักษณะทั้ง ๓ ประการนี้จะเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของการพัฒนาคน

๒) กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแบ่งได้ ๔ ด้าน คือ ๑. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านเศรษฐกิจ ๒. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสังคม ๓. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านสิ่งแวดล้อม และ ๔. กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงด้านจิตใจ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องมีการดำเนินไปพร้อมกันอย่างสมดุลจึงจะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในชุมชนได้

๓) การเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาคนไปสู่คุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ๒ รูปแบบ คือ ๑. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนโดยตรง ๒. การเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบที่ช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง

๔) แนวทางการพัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ ๑. การพัฒนาความรู้ ๒. การพัฒนาคุณธรรมในตัวบุคคลผ่านการศึกษาระบบและนอกระบบ และการพัฒนาชุมชนให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๔ ด้าน อย่างสมดุลเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

๕.๒.๓ เสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธาราม

๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้

- ๑) เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง
- ๒) มอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง
- ๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง
- ๔) จัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

^๓สหวิทยา พลปัตถิ, “การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”, *ดุสิตนิพนธ์เศรษฐศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๑ – ๑๑๒

๒. ด้านความพอประมาณ

- ๑) ส่งเสริมประชาชนใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม
- ๒) ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป
- ๓) หน่วยงานราชการ วัดและโรงเรียนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิต
- ๔) ส่งเสริมกิจกรรม วิชาชีพของประชาชนให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างเห็นชัด
- ๕) ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นให้เป็นจุดขายของชุมชนอย่างยั่งยืน

๓. ด้านความมีเหตุผล

- ๑) ส่งเสริมประชาชนให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง
- ๒) แนะนำการมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต
- ๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรจะแนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เช่น การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง การให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้น
- ๔) ผู้นำชุมชน ตลอดถึงสำนักงานเขตควรจัดกิจกรรมอบรมการมีเหตุผลในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ชีวิตประจำวันได้

๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน

- ๑) ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พอเพียงพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชน
- ๒) เตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น
- ๓) สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอตัว ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี
- ๔) ส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ที่ดีที่สุดในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดแก่ประชาชนได้ดีที่สุด ได้แก่ มีผู้นำและผู้ตามที่ดีผู้นำสร้างแรงบันดาลใจทำให้ทุกคนใจดีใจกว้างใจสู้ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง) การให้ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน การส่งเสริมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน เป็นต้น

๕. ด้านการประเมินผล

- ๑) ประเมินผล และนำผลมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง
- ๒) นำวิธีการเรียนเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- ๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ควรจัดในวันหยุด คือ เสาร์-อาทิตย์ เพราะจะทำให้ประชาชนได้มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มเวลา
- ๔) ควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้นรวมถึงประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และแนวทางที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ใน

ชีวิตประจำวันได้อย่างมีมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนตลอดไป โดยผลการเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนในชุมชนวัดอุทัยธารามได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์** ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการประพฤติดนตามคุณธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๑ ที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา ผลการศึกษาพบว่า^๔

๑) ผู้เรียนที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

๒) ผู้เรียนที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา มีการประพฤติดนตามคุณธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

๓) ผู้เรียนที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการมีการประพฤติดนตามคุณธรรมในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

๔) ผู้เรียนที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบไตรสิกขามีการประพฤติดนตามคุณธรรมในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และสอดคล้องกับ **ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์** ได้วิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ ผลการวิจัยพบว่าในการทำโครงการอาชีพของนักเรียนนั้นยังมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้วัสดุอุปกรณ์ไม่คุ้มค่า ไม่ประหยัด และใช้อย่างสิ้นเปลืองรวมทั้งยังไม่มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เครื่องมือและความรู้ต่าง ๆ แก่กัน หลังจากทีนักเรียนได้เรียนรู้เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้วได้นำไปประยุกต์ใช้ในโครงการปรากฏว่า นักเรียนมีการใช้จ่ายในโครงการอย่างประหยัด มีการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และความรู้ต่าง ๆ นำเศษสิ่งเหลือใช้ในโครงการมาใช้ประโยชน์ ปรึกษากับคนในครอบครัวและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น โดยทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือสนับสนุนส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนและครูผู้สอนเป็นไปในทางบวก และความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการทำโครงการอาชีพของนักเรียนก็เป็นทางบวกเช่นเดียวกัน^๕

^๔สมพร พงษ์เสถียรศักดิ์, “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการประพฤติดนตามคุณธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของผู้เรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๑ ที่เรียนหลักสูตรในพระพุทธศาสนาด้วยการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับการสอนแบบไตรสิกขา”, **ดุชนิพนธ์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒน์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙๘.

^๕ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์, “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ”, **ดุชนิพนธ์ดุชนิพนธ์บัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๒ – ๑๑๓.

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง ของประชาชนชาวมุขมชนวัดอุทัยธาราม มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้ประชาชนได้ค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่ โดยมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง

๒) หน่วยงานราชการ วัดและโรงเรียนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมที่ถูกต้อง ดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปันไม่เอาเปรียบ คนอื่นไม่เอาเปรียบธรรมชาติคุณธรรมนำชีวิต

๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรแนะวิธีการแก้ไขปัญหาหนี้สินในครัวเรือนที่เกิดขึ้นกับประชาชนในชุมชน เช่น การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง การให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการรายรับ-รายจ่ายในครัวเรือน เป็นต้น

๔) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวันหยุด คือ เสาร์-อาทิตย์ เพราะจะทำให้ประชาชนได้มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มเวลา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติการ

๑) ประชาชนควรเข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง

๒) ชุมชนควรจัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๓) ประชาชนใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม

๔) ผู้นำชุมชน ควรจัดกิจกรรมอบรมการมีเหตุผลในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงอย่างน้อย สัปดาห์ละ ๑ ครั้งเพื่อให้ประชาชนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๕) สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอตัว ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี

๖) ควรมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงการจัดกิจกรรมให้ดียิ่งขึ้น

๗) ประชาสัมพันธ์ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน ชีวิตประจำวันให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร และแนวทางที่ถูกต้องไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษากระบวนการส่งเสริมหลักเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

๒) ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา

๓) ควรมีการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้หลักเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนใน กรุงเทพมหานคร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

กมล ฉายาวัดชน, **บริหารคนและงานด้วยวิธีการของพระพุทธเจ้า ฉบับปรับปรุง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เก็ท ไอเดีย ภูมิใจเสนอ. ๒๕๕๔.

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. **แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด. ๒๕๕๒.

_____ . “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๔๒และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่๒พ.ศ. ๒๕๔๕และฉบับที่๓พ.ศ. ๒๕๕๓พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับพ.ศ. ๒๕๔๕”. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ร.ส.พ.พ.ศ.๒๕๔๖.

กীরติ ยศยิ่งยง. **การวางแผนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มิสเตอร์ก๊อปปี ประเทศไทย จำกัด. ๒๕๔๙.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อ่างในทิสนา แชมมณี. **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**.

จรูญ โกลมลบุญย์. **จิตวิทยาพื้นฐานของการศึกษา**. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาศึกษา ๕๐๓. ม.ป.ป. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๒๘.

จ่านง นานองตุม. “การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในการบริหารของผู้อำนวยการสถานศึกษาตามความคิดเห็นของข้าราชการครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของแก่นเขต ๔”.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ ศ.. **ประมวลการสอนกิจกรรมของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ๒๕๐๒.

ฉวีวรรณสุวรรณภาและคณะ. “ความพึงพอใจของนิสิตต่อการจัดการเรียนการสอน-หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู”. **รายงานการวิจัย.บัณฑิตมหาวิทยาลัย** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่. ๒๕๔๗.

ญาณสังวร. สมเด็จพระ. **หลักพุทธศาสนา**. ครั้งที่๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. ๒๕๒๒.

ทิสนา แชมมณี. **ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด. ๒๕๕๓.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ชมรมเด็ก. ๒๕๓๕.

ปิ่น มุทุกันต์. **มงคลชีวิต ภาค ๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

พ.สุวรรณ. **โพชฌงค์ พุทธคาถาต่ออายุ**. กรุงเทพมหานคร : สร้อยทอง. ๒๕๔๑.

พรพิมล พรพีระชนม์. **การจัดการกระบวนการเรียนรู้**. สงขลา : เหมการพิมพ์สงขลา. ๒๕๕๐.

- พรพิมล พรพีระชนม์.ดร.การจักระบวนการเรียนรู้. สงขลา :เทมการพิมพ์สงขลา. ๒๕๕๐.
- พระกวีวรรณ. วิชาศาสนา.กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๐๒.
- พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีเล่มที่ ๒ ฉบับสยามรัฐ. จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓.
- พระเทพดิลก ระเบียบ ฐิตญาโณ. อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา. ๒๕๔๘.
- พระเทพวิสุทธิญาณ. อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๘.
- พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ” ไทยรัฐ.๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต).กระบวนกรเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม. ๒๕๔๓.
- _____ .การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา. ๒๕๔๐.
- _____ .พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๙ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๓. หน้า ๘๔๒.
- _____ . จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก. ๒๕๒๙.
- _____ .พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์จำกัด.๒๕๔๘.
- พระมหาณรงค์ศักดิ์ ฐิตญาโณ.พระอภิธรรมปิฎก ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.
- พระราชวรมนี ป.อ. ปยุตฺตฺโต.ทางสายกลางของการศึกษาไทย.กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พริน ต์ติ้งกรุ๊ป.๒๕๓๐.
- พจน์ ศรีทองนาก. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิบาท ๔ กับขันติ-โสรจจะ เพื่อเป็นแนวทางใน การค้นหาบุคลิกภาพธรรมาธิปไตย”. ปริญญาณิพนธ์กศ.ม.. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ ประสานมิตร. ๒๕๑๘.
- พุทธทาสภิกขุ.การงานที่เป็นสุข. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา. ๒๕๓๗.
- พุทธทาสภิกขุ.โพธิปักขิยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา. ๒๕๔๒.
- พุทธทาสภิกขุ.สุญญตา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรม. ๒๕๑๘.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.การบริหารงานบุคคลในโรงเรียน. นนทบุรี : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา. ๒๕๔๐.
- มาลี จุฑา. การประยุกต์จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทิพย์วิสุทธิ. ๒๕๔๔.
- รังสรรค์ บุชยะมา.ผศ. การจัดการการเรียนรู้.กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. ๒๕๕๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์. ๒๕๒๕.
- วิชัยตันศิริ.อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ.พิมพ์ครั้งที่ ๒.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.๒๕๕๐.

ศรีเรือน แก้วกังวาล.ดร. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๐.

ศิริบุรณ์ สายโกสุม.รศ.ดร..**จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๒.

ศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต. สำนักงาน.**พระบรมราโชวาท**. ในเอกสารประกอบการประชุมปฏิบัติการโครงการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท. ภูเก็ต : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดภูเก็ต. ๒๕๔๒.

สนอง วรอุไร. **ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์อมรินทร์. ๒๕๕๐.

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. พระบาท.**พระมหาชนก**. กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๔๒.

สมพร เทพสิทธิ์า.**พุทธศาสนาชีวิตประจำวัน**.กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๑๓.

สุจิตรา อ่อนค้อม.**ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก. ๒๕๔๒.

สุจิตรา อ่อนค้อม. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก. ๒๕๔๒.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๔๑.

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ อ่างใน อารมณ์ใจเที่ยง.**หลักการสอน ฉบับปรับปรุง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์. ๒๕๔๖.

อัครเมธี สิริวรรณท์. **เปิดโอกาสชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อุทยานความรู้. ๒๕๕๐.

อำนาจ แสงสว่าง.**จิตวิทยาอุตสาหกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษรพัฒนา. ๒๕๔๔.

๒ วิทยานิพนธ์:

บุญมี บุญเอี่ยม. “ศึกษาการนำอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการทำงานของพนักงานศูนย์ควบคุมการบินภูเก็ต บริษัท วิทยุการบินแห่งประเทศไทยจำกัด”. **ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต** วิชาเอกการบริหารการศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ. ๒๕๔๔.

บุญเลิศ จีรภัทร์. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอน ธรรมศึกษาชั้นตรี-โท-เอก ในสถานศึกษา”. **งานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๙**. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๔๙.

บุพนา จิमानัง. “การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๙”. **รายงานการวิจัย**. โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนคณะสงฆ์ภาค ๙ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๑.

- ปรีย์วัลย์ขุนสังข์. “การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดเทศบาลจังหวัดนนทบุรี”.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ๒๕๕๐.
- พระธนภัทร จันทโก. “การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัย นครปฐม”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๓.
- พระมหาธีระพันธ์ อธิปัญญา. “การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๓.
- พระมหาศิเวเสณ ญาณเมธี . “ศึกษาการใช้อธิบาต ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชา การบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๒.
- พระเสกสรร สุขชาติ. “แรงจูงใจในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๒.
- พัชรภาพ วีรสัทธ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอภิธาต ๔ ของเจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต** จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์กร. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๕๖.
- พัชรภาพ วีรสัทธ์. “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพและความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอภิธาต ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”. ๒๕๕๒
- วิชญาภา เมธีวรฉัตร. การวิจัยเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอภิธาต ๔ :กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวังคีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์. **ปริญญาานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย. ๒๕๕๔.
- เสกสันต์บุญยะ. “ได้ทำการศึกษาการวิจัยเรื่องการใช้อภิธาต ๔ ในการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมขนาดเล็กแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงใหม่เขต๔”. **วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. ๒๕๕๙.

๓ เว็บไซต์:

<https://th.wikipedia.org/wiki>. [๒๗ มีนาคม ๒๕๕๙].

<https://th.wikipedia.org/wiki>. [๒๗ มีนาคม ๒๕๕๙].

<https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา>. ออนไลน์ วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๕๙.

๓ ภาษาอังกฤษ :

Armstrong. Armstrong. D. S.. 1997. The Effect of Student Team Achievement Divisions Cooperative Learning Technique on Upper Secondary Social Studies Student's Academic Achievement and Attitude Towards Social Studies Class Block Scheduling. Twelfth grade. High School Students. **Dissertation Abstracts International**.

Chester. N.M. **An Introduction to School Administration : Selected Reading**. New York : Mcmillan Company. 1996.

Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed.. New York : Harper & Row. 1971.

Desautel. R.A. "Administrative Role Perceptions of North Dakota Elementary School Principals as Related to Selected Dimension of Administrative Function". **Dissertation Abstracts International**. 1978.

Likert. Rensis. "The Method of Constructing and Attitude Scale". in Reading in Attitude Theory and Measurement. Fishbein. Martin. Ed. New York : Wiley & Son. 1967.

Maslow. A.H. **Motivation and Personality**. New York : Herper and Brothers. 1954.

Mattox. Mattox . D. D.. 1987 : 6061-A . Study of In-Service Needs of Illinois Public School Elementary

Mccathy. W.M. "The Role of The Secondary School Principal in New Jersey". **Dissertation Abstracts International**. 1976.

McDonald. J.V. **Understanding human behavior**. New York : CBS College Publishing. 1959.

Minudin. O.B.. 1987. The Role of the Secondary School Principal in Satan. Malaysia. **Dissertation Abstracts International**. 477 : 2403-A ; January.

Smith. Robert Timothy. "Characterics of Effective School System in Georgia". **Dissertation Abstracts International**. 1991. January.

Waston and Gasser. **Psychology As the behavior Views it**. New York : McGraw-Hill. 1964

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม
เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงของประชาชนในชุมชนวัด อุทัยธาราม และเพื่อศึกษาหลักและวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ความพอเพียงให้แก่ประชาชน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับ ข้อมูลและแนวทาง สำหรับผู้วิจัย เพื่อใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานครให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยในภาพรวมผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลรายฉบับนี้เป็นความลับและใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

คำชี้แจง : แบบสอบถามฉบับนี้มี ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนชาวชุมชนวัดอุทัยธารามการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความตามสภาพที่เป็นจริง

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

ต่ำกว่า ๒๐ ปี

๒๐ - ๔๐ ปี

๔๑ - ๖๐ ปี

๖๑ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

ต่ำกว่าปริญญาตรี

ปริญญาตรี

ปริญญาโท

ปริญญาเอก

๔. ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน

ต่ำกว่า ๑ ปี

๑-๕ ปี

๕ ปีขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับคะแนน ตามความเป็นจริง

- ๕ หมายถึง รู้สึกเห็นด้วยอย่างมาก
 ๔ หมายถึง รู้สึกเห็นด้วย
 ๓ หมายถึง รู้สึกปานกลาง
 ๒ หมายถึง รู้สึกไม่เห็นด้วย
 ๑ หมายถึง รู้สึกไม่เห็นด้วยอย่างมาก

ข้อที่	สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	ระดับคะแนน				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้						
๑	ท่านได้รับทราบแผนการจัดการเรียนรู้การส่งเสริมความพอเพียง					
๒	ท่านได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง					
๓	ท่านค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในและ นอกสถานที่					
๔	ท่านได้เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง					
๕	ท่านได้สรุปการเรียนรู้อย่างพอเพียงเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองเสมอ					
๒. ด้านความพอประมาณ						
๑	ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างพอเพียง					
๒	ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามความพอประมาณ					
ข้อที่	สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	ระดับคะแนน				
		๕	๔	๓	๒	๑
๓	ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป					
๔	ท่านเห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการ ดำเนินชีวิต ตามหลักความพอประมาณ					
๕	ท่านใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม					

๓. ด้านความมีเหตุผล					
๑	ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่างพอเพียง ด้วยความมีเหตุผล				
๒	ท่านปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง				
๓	ท่านมีความรู้ และรอบคอบในการ คิด พุด ทำในการ ดำเนินชีวิตประจำวัน				
๔	ท่านมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินชีวิต				
๕	ท่านคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการนั้น ๆ อย่างรอบคอบ โดยมีเหตุผล				
๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน					
๑	ท่านมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น				
๒	ท่านมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมความพร้อมจาก การดำเนินชีวิตประจำวัน				
๓	ท่านมีการเตรียมความพร้อมในด้านการจัดกิจกรรม การเรียนรู้อย่างพอเพียง				
๔	ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมของชุมชน				
๕	ท่านมีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พอเพียงพร้อมรับ ต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในชุมชน				

ข้อที่	สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดคูุ่ยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	ระดับคะแนน				
		๕	๔	๓	๒	๑
๕. ด้านการประเมินผล						
๑	ท่านมีนำวิธีการเรียนเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน					
๒	ท่านมีการประเมินผล และนำผลมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง					
๓	ท่านมีประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง					
๔	ท่านมีการวิเคราะห์และการประเมินผลในการจัดกิจกรรม					
๕	ท่านมีส่วนร่วมทุกครั้ง ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง					

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง
ของชุมชนวัดอู่ทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย

ชื่อ-ฉาย/นามสกุล

ตำแหน่ง/ทางการบริการ

ภาคผนวก ค

หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

ภาคผนวก ง

ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ (IOC)

ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ (IOC)

(Index of Item-Objective Congruence)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม

เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม
เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง การพิจารณาความสอดคล้องระหว่างคำถามกับตัวแปรสอบถามจากความคิดเห็น
ผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม
เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร และผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ให้คะแนนค่า IOC ตามความคิดเห็น
ผู้เชี่ยวชาญแบ่งเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

- + ๑ หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- ๑ หมายถึง ไม่เห็นด้วยว่าข้อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ข้อที่	สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	ผลการพิจารณา			ข้อเสนอแนะ
		+๑	๐	-๑	
๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้					
๑	ท่านได้รับทราบแผนการจัดการเรียนรู้การส่งเสริมความพอเพียง				
๒	ท่านได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง				
๓	ท่านค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในและ นอกสถานที่				
๔	ท่านได้เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้อย่างพอเพียง				
๕	ท่านได้สรุปการเรียนรู้อย่างพอเพียงเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองเสมอ				
๒. ด้านความพอประมาณ					
๑	ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างพอเพียง				

ข้อที่	สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	ผลการพิจารณา			
		+๑	๐	-๑	ข้อเสนอแนะ
๒	ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามความพอประมาณ				
๓	ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป				
๔	ท่านเห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการ ดำเนินชีวิต ตามหลักความพอประมาณ				
๕	ท่านใช้หลักความพอประมาณเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และสังคมโดยรวม				
๓. ด้านความมีเหตุผล					
๑	ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่างพอเพียง ด้วยความมีเหตุผล				
๒	ท่านปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง				
๓	ท่านมีความรู้ และรอบคอบในการ คิด พุด ทำในการดำเนินชีวิตประจำวัน				
๔	ท่านมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินชีวิต				
๕	ท่านคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการนั้น ๆ อย่างรอบคอบ โดยมีเหตุผล				
๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน					
๑	ท่านมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น				
๒	ท่านมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมความพร้อมจาก การดำเนินชีวิตประจำวัน				
๓	ท่านมีการเตรียมความพร้อมในด้านการจัดกิจกรรม การเรียนรู้อย่างพอเพียง				
๔	ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมของชุมชน				
๕	ท่านมีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้พอเพียงพร้อมรับ ต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในชุมชน				

ข้อที่	สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงของชุมชนวัดอู่ทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	ผลการพิจารณา			
		+๑	๐	-๑	ข้อเสนอแนะ
๕. ด้านการประเมินผล					
๑	ท่านมีนำวิธีการเรียนเรียนรู้ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน				
๒	ท่านมีการประเมินผล และนำผลมาใช้ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง				
๓	ท่านมีประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง				
๔	ท่านมีการวิเคราะห์และการประเมินผลในการจัดกิจกรรม				
๕	ท่านมีส่วนร่วมทุกครั้ง ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง				

ผลการหาค่า (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่าน
เรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมเบญจธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา
เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

เกณฑ์การให้คะแนน มีดังนี้

- +๑ = แน่ใจ หมายถึง แบบสอบถามสามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน
 ๐ = ไม่แน่ใจ หมายถึง ไม่แน่ใจว่าจะวัดได้
 -๑ = ไม่แน่ใจ หมายถึง แบบสอบถามไม่สามารถนำไปวัดได้อย่างแน่นอน

ข้อที่	สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชนวัดอู่ทอง เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน						
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	สรุปผล
๑. ด้านการวางแผนการจัดการเรียนรู้								
๑	ท่านได้รับทราบแผนการจัดการเรียนรู้การส่งเสริมความพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ท่านได้รับมอบหมายให้เข้าร่วมการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ท่านค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งใน และ นอกสถานที่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ท่านได้เข้าร่วมประชุมกิจกรรมการวางแผนการจัดการเรียนรู้ของพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ท่านได้สรุปการเรียนรู้ของพอเพียงเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองเสมอ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ด้านความพอประมาณ								
๑	ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามความพอประมาณ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ท่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความพอประมาณ และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ท่านเห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการ ดำเนินชีวิต ตามหลักความพอประมาณ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
ข้อที่	สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้ของพอเพียง	ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน						

	ของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	สรุปผล
๕	ท่านใช้หลักความพอประมาณเพื่อการ พัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/และ สังคมโดยรวม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ด้านความมีเหตุผล								
๑	ท่านมีความรู้ความเข้าใจในการเรียนรู้อย่าง พอเพียงด้วยความมีเหตุผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ท่านปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของ ความถูกต้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ท่านมีความรู้ และรอบคอบในการ คิด พุด ทำในการดำเนินชีวิตประจำวัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ท่านมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่ เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ท่านคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการ นั้น ๆ อย่างรอบคอบ โดยมีเหตุผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ด้านความมีภูมิคุ้มกัน								
๑	ท่านมีการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะ เกิดขึ้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ท่านมีภูมิคุ้มกันในการเตรียมความพร้อม จากการดำเนินชีวิตประจำวัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ท่านมีการเตรียมความพร้อมในด้านการจัด กิจกรรมการเรียนรู้อย่างพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ท่านมีการเตรียมความพร้อมในการ เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ท่านมีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองให้ พอเพียงพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. ด้านการประเมินผล								
๑	ท่านมีนวัตกรรมการเรียนรู้อะไรที่หลายหลาย และสอดคล้องกับการส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	ท่านมีการประเมินผล และนำผลมาใช้ ประโยชน์ เพื่อพัฒนาชุมชนให้พอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
ข้อที่	สภาพการส่งเสริมการเรียนรู้ที่พอเพียง	ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน						

	ของชุมชนวัดอุทัยธาราม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร	๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	สรุปผล
๓	ท่านมีประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริม การเรียนรู้อย่างพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ท่านมีการวิเคราะห์และการประเมินผลใน การจัดกิจกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ท่านมีส่วนร่วมทุกครั้ง ในการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก จ

หนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ฉ

ค่าความเชื่อมั่น (try Out) ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ค่าความเชื่อมั่น (try Out) ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ค่าความเชื่อมั่น (Try Out) ของแบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมเบญจธรรมสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร

Scale: ALL VARIABLES Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.850	30

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
a1	103.7667	97.702	.222	.850
a2	104.0667	97.789	.060	.867
a3	103.4667	92.602	.509	.841
a4	103.2000	99.476	.185	.850
a5	103.3000	98.424	.118	.855
b1	103.2667	96.271	.175	.856
b2	103.0000	95.655	.471	.844
b3	102.8667	97.223	.526	.845
b4	103.3333	101.471	-.015	.855
b5	103.2000	91.269	.555	.839
c1	103.4333	97.151	.206	.852
c2	103.5667	88.185	.666	.834
c3	103.2333	91.978	.513	.841

c4	103.4000	98.938	.201	.850
c5	103.1333	95.775	.371	.846
d1	103.3000	89.528	.670	.835
d2	103.3000	95.872	.445	.844
d3	103.6000	92.938	.408	.845
d4	103.6667	90.575	.563	.839
d5	103.3667	92.792	.572	.840
e1	103.3667	87.275	.696	.833
e2	103.1333	89.706	.651	.836
e3	103.4000	93.490	.529	.841
e4	103.2000	92.372	.544	.840
e5	103.4333	91.220	.509	.841

Scale Statistics			
Mean	Variance	Std. Deviation	N of Items
107.6667	101.609	10.08014	30

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระครูสมุห์ วรวิมล เขมปณโณ (คงจันทร์)
วัน/เดือน/ปี เกิด	:	๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๑
สถานที่เกิด	:	กรุงเทพมหานคร
การศึกษา	:	น.ธ. เอก จากสำนักเรียนวัดพรหมวงศาราม ปริญญาตรี วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
ประสบการณ์การทำงาน	:	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส(วัดอุทัยธาราม)
อุปสมบท	:	๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๔
สังกัด	:	วัดอุทัยธาราม เลขที่ ๒ หมู่ ๕ ถนนกำแพงเพชร ๗ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร
หน้าที่	:	ครูสอนพระปริยัติธรรม ครูสอนศีลธรรม
ปีที่เข้าศึกษา	:	มิถุนายน ๒๕๖๐
ปีที่สำเร็จการศึกษา	:	มีนาคม ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	วัดอุทัยธาราม เลขที่ ๒ หมู่ ๕ ถนนกำแพงเพชร ๗ แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร